کوردستان

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بڵاوی دەکاتەوە

www.kurdistanmedia.com

ژمارە ٨٧٣ ■ پێنجشەممە ٣١ی جۆزەردانی ١٤٠٣ _ ٢٠ی ژوئەنی ٢٠٢٤

دابینکردنی مافە نەتەوایەتییەکانی گەلی کورد لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکی فێدراڵدا

خەڵکی کوردستان وەک سەرەکیترین قوربانییانی تێرۆریزمی سپای پاسداران پشتیوانی لە بڕیارەکەی کانادا دەکەن

دوای وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا وڵاتی کاناداش سپای پاسدارانی شۆڕشی ئیسلامیی ئێرانی خستە لیستی ڕێکخراوە تێرۆریستییەکانەوە. ئەو بڕیارە کە ڕۆژی چوارشەممە، ٣٠ی جۆزەردانی ١٤٠٣ لە بەردەوامیی پێداگریی ئێرانییەکانی دانیشتووی وڵاتانی ڕۆژئاوا بەتایبەت ئێرانییەکانی دانیشتووی کانادا و درێژەی شەڕاشۆیی و کردەوە تێرۆریستییەکانی کۆماری ئیسلامی درا، سەرکەوتنێکی دیکە بۆ هەموو ئازادیخوازانی ئێران، بەتایبەت بنەماڵە دادخوازەکانی نەتەوەکانی ئێرانە.

هیوادارین یەکیەتیی ئورووپاش بەدەم داوای داخوازییەکانی خەڵکی ئێرانەوە بێت و سپای پاسداران بە ڕێکخراوێکی تێرۆریستی بناسێت. ئەو بڕیارەی کانادا لەلایەن زۆرینەی خەڵکانی ئێرانەوە پێشوازیی لێ دەکرێت، بەتایبەت لەلایەن نەتەوەی کورد و حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانەوە کە قوربانیی زۆرترین تێرۆر و جینایەتەکانی سپای پاسدارانن.

مستەفا هیجری، بەرپرسی ناوەندی بەڕێوەبەریی گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران

بڕیاری درەنگ بەڵام زۆر بەجێی کانادا

کاڵای بەقەد باڵا بۆ ڕێکخراوی تێرۆریستیی سپای پاسداران

کانادا: لە ئێستاوە سپای پاسداران بەڕەسمی بە ڕێکخراوێکی تێتۆریستی دەناسین

بە تێرۆریست ناساندنی سپای پاسداران وەک داخوازییەکی بزووتنەوەی ژینا

جاستین ترۆدۆ، سەرۆکوەزیرانی کانادا ڕایگەیاند وڵاتەکەی لەمەودا سپای پاسداران بەڕەسمی بە ڕێکخراوێکی تێرۆریستی دەناسێت. دۆمینیک لوبلانک، وەزیری ئاسایشی نیشتمانیی ئەو وڵاتەش کۆماری ئیسلامیی ئێرانی لە تەواوەتیی خۆیدا بە پشتیوانی تێرۆریزمی دەوڵەتی، پێشێلکەری مافەکانی مرۆڤ لە نێوخۆ و دەرەوەی وڵات و هۆکاری شەڕ و ناسەقامگیری لە کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی ناو بردوە.

دوای وڵاتانی عەرەبستان، بەحرەین و ئەمریکا ئێستا کانادا چوارەمین وڵاتی دنیایە کە بەڕەسمی سپای پاسداران بە ڕێکخراوی تێرۆریستی دەناسێت. لە ڕەوتی ڕاپەڕینی «ژن، ژیان، ئازادی»یشدا پاڕلمانی ئورووپا بە زۆرینەی دەنگ بڕیاری لەسەر بە تێرۆریست ناساندنی سپای پاسداران دا، بەڵام وڵاتانی یەکیەتیی ئورووپا هەتا ئێستا دەنگدان لەسەر ئەم بڕیارەیان دوا خستوە. دەوڵەتی کانادا ڕایگەیاندوە بە پشتبەستن بە بەڵگەی زۆر بەهێز ئەو بڕیارەیان داوە. سپای پاسداران لە ماوەی ٤٥ ساڵی ڕابردوودا سەدان دژبەری سیاسیی کۆماری ئیسلامیی ئێرانی لە دەرەوەی سنوورەکانی ئەم وڵاتە تێرۆر کردوە، پیلانی بۆ دەیان تەقینەوە لە وڵات و شوێنە جۆراوجۆرەکانی دنیا داڕشتوە و بە میلیشیاسازی و دەستێوەردان لە کاروباری وڵاتانی ناوچە هۆکاری ناسەقامگیری لەو وڵاتانە بووە و ئەمنییەتی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستی بەبارمتە گرتوە.

کورد و بزووتنەوەی کورد لە ماوەی تەمەنی کۆماری ئیسلامیدا بەشی شێری لە تێرۆریزمیی دەوڵەتیی کۆماری ئیسلامی ئێران پێ براوە و، لەنێو بزووتنەوەی کوردیشدا حیزبی دێموکرات.

کارنامەی تێرۆریزمی دەوڵەتیی کۆماری ئیسلامی ئێران دژ بە حیزبی دێموکرات لە ڕێگەی سپای پاسدارانەوە لە تێرۆری سەرگورد حەبیبوڵڵا عەبباسی، ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و بەرپرسی شوڕای نیزامیی حیزب و سەروان چەڵەبی لە هاوینی ١٣٥٩ دەست پێ دەکا. ئەم ڕەوتە بە درێژایی ساڵانی بزووتنەوەی سیاسیی کورد درێژەی بووە هەتا دەگاتە مووشەکبارانی بنکە و بارەگاکانی دیکەی حیزب لەم ساڵانەدا و تازترین تێرۆرەکان لە هاوینی ڕابردوو لە هەرێمی کوردستاندا.

حیزبی دێموکرات وێڕای پێشوازی لەو بڕیارە دەخوازێت وڵاتانی ئورووپایی و بەگشتی کۆمەڵگەی جیهانی سپای پاسداران بە ڕێکخراوێکی تێرۆریستی بناسن.

جاوید ڕەحمان: کۆماری ئیسلامی ژێنۆساید و تاوانی دژی مرۆڤایەتیی کردوە

جاوید ڕەحمان، ڕێپۆرتەری نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ پرسی مافی مرۆڤ لە ئێران وێڕای مەحکوومکردنی کۆمەڵکوژیی زیندانیانی سیاسی و قەڵاچۆی کەمایەتییە نەتەوەییەکان لە ئێران لە دەیەی ٦٠ی هەتاویدا ئەو کارەساتانەی بە ژێنۆساید و تاوان دژی مرۆڤایەتی ناو برد. جاوید ڕەحمان ڕۆژی چوارشەممە، ٣٠ی جۆزەردان لە کۆبوونەوەی شوڕای مافی مرۆڤی نەتەوە یەکگرتووەکان لە ژنێڤ داوای لە کۆمەڵگەی جیهانی کرد بە بڕیار و گرتنەبەری ڕێوشوێنی گونجاو کۆماری ئیسلامی سەبارەت بەو جینایەتانەی کردوویەتی وەڵامدەر بکەن و ڕێگە بۆ هەنگاوی بەکردەوە بۆ چالاککردنی میکانیزمەکانی لێکۆڵینەوە لە تاوانەکانی کۆماری ئیسلامی خۆش بکەن.

ڕێپۆرتەری نەتەوە یەکگرتووەکان ڕایگەیاند کۆماری ئیسلامی لە دەیەی ٦٠ی هەتاویدا هەزاران زیندانیی سیاسیی بەبێ دادگایی ئێعدام کردوە و ئەشکەنجەدانی بەندییە سیاسییەکان تا ڕادەی جینایەت دژی مرۆڤایەتی بووە. هەروەها لە زیندانەکانی کۆماری ئیسلامیدا زۆر لە زیندانییە سیاسییە ژنەکان پێش ئێعدامکران دەستدرێژیی سێکسییان کراوەتە سەر و بەشی زۆری ئێعدامکراوەکان تازەلاو و تەنانەت منداڵ بوون. جاوید ڕەحمان هەروەها باسی لە سەرکوت و قەڵاچۆی کەمایەتییە نەتەوەییەکان لە ساڵانی سەرەتای سەقامگیریی کۆماری ئیسلامیدا کردوە. ئەو گوتی ئەوانەی لە کۆماری ئیسلامیدا کارەسات و تاوانی دژی مرۆڤایەتییان خوڵقاندوە ئێستاش لە دەسەڵاتدان و کۆمەڵگەی جیهانی نەیتوانیوە یان نایهەوێ لێیان بپرسێتەوە.

کۆماری ئیسلامیی ئێران لە نێوان ساڵەکانی ١٣٥٨ هەتا ١٣٦١ و لە ماوەی نزیک بە چوارساڵدا لانیکەم لە چواردە ناوچەی کوردستان خەڵکی کۆمەڵکوژ کرد کە بەشێک لەو ناوچانە بریتین لە قارنێ، قەڵاتان، دیلانچەرخ، حەڵبی، کۆیکان، کەرێزەی شکاکان، چەقەڵ مستەفا، خەلیفەلیان، گۆڕخانە، ئیندرقاش و وسووکەند، قەرەگوڵ، سەوزی، دێمەسوور، جافرئاوا، مەرجانئاوا، بایزئاوێ، سۆڤییان و چەند شوێنێکی دیکە. هەروەها لە ماوەی یەک ڕۆژدا ٥٩ لاوی خەڵکی مەهابادی لە زینداندا بەکۆمەڵ ئێعدام کرد.

گرینگیی بەشدارینەکردن، پەیام و دەسکەوتەکانی
عەلی بداغی
٣

دیپلۆماسیی بارمتەگیریی ڕێژیمی ئێران
ئازاد مستۆفی
٤

شانۆی هەڵبژاردن لە سێبەری "هامستەر"دا
ڕەزا دانشجوو
٥

مافی دیاریکردنی چارەنووس، مافێک بۆ هەموو وەرزەکان
مێهدی مێهرپەروەر
٧

خەڵکی ئێران بەتەنیان
و: کەماڵ حەسەنپوور
١٠

هەڵبژاردنەکانی ٨ی پووشپەڕ هیچ ڕەواییەتێک بە کۆماری ئیسلامی نادەن

ڕاگەیاندراوی ناوەندی بەڕێوەبەریی حیزب لەپێوەندی لەگەڵ بەناو هەڵبژاردنەکانی سەرۆککۆماری لە ئێران

کۆماری ئیسلامیی ئێران لە ڕۆژی ٨ی پووشپەڕی مانگی داهاتوودا و دوابەدوای کوژرانی ئیبراهیم ڕەئیسی، هەڵبژاردنی پێشوەختەی سەرۆککۆماری بەڕێوە دەبات. چواردەهەمین خولی بەناو هەڵبژاردنەکانی سەرۆککۆماری لە ئێران لە کاتێکدا بەڕێوە دەچێت کە لە هەڵبژاردنەکانی خولی سێزدەهەمی سەرۆککۆماریدا ئیبراهیم رەئیسی بە کەمترین دەنگی بەشداران ناوی لە سندووقەکان هاتبووە دەرێ؛ بەڵام دوای ڕووداوەکانی مەرگی ڕەئیسی، پرسی هەستیاری جێگرەوەی خامنەیی و دۆخی سیاسیی نوێی وڵات ئەم هەڵبژاردنە پێشوەختە هەم بۆ ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران و هەم بۆ گەلانی ئێران کە لە دوو بەرەی تەواو دژ بەیەکدا جێیان گرتوە، سەرنجڕاکێشە.

کۆماری ئیسلامی کە بازنەی لایەنگرانی ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ بەرتەسک و چووکەتر دەبێتەوە، هەموو هەوڵێکی ئەوەیە لە ڕوانین بۆ سێ پرسی هەژمۆنیی سەربازی و ئەتومی، جێگرەوەی ڕێبەری و ڕووبەڕووبوونە لەگەڵ نارەزایەتییەکانی خەڵکدا، هەموو جومگەکانی دەسەڵات بە شێوەی ڕەها لە پاوانی خۆی و بەدەر لە ئیرادەی خەڵکدا بهێڵێتەوە. لەم پێوەندییەدا وەک لە کاندیدەکانی پاڵاوتە لە فیلتێری شوڕای نیگابانەوە دەرکەوت، تەنانەت کەسانی وەک لاریجانی و ئەحمەدینژادیش کە دەیان ساڵ سەربازی ویلایەت و ڕاگر و پارێزەری سیستمی کۆماری ئیسلامی بوون، لە ئێستادا ناتوانن لەم بازنەیەدا جێ بگرن.

دەرهاوێشتەی ئەم خولە لە هەڵبژاردنەکانی سەرۆککۆماری لە ڕوانگەی ڕێژیم و خودی خامنەییەوە نابێ چووکەترین پرسیار لەسەر پرسی جێگرەوەی ڕێبەر ساز بکات و شوێنەواری لەسەر گۆڕینی هەڵوێست و ڕەفتاری ڕێژیم بەرانبەر بە مەسەلەی ناوکی و هەروەها کۆمەڵگەی جیهانی و ئەو شەڕاشۆبییانەی لە ناوچەکەدا دەیکات، هەبێت. بۆیە لەم بەناو هەڵبژاردنەشدا پاراستنی ماهییەتی ئیدئۆلۆژیکی نیزام و پاشەکشەنەکردن بەرانبەر بە داخوازییەکانی خەڵک لە سەرووی هەموو ئەولەوییەتەکانی خامنەیی و ڕێژیمەکەیەتی.

بەڵام لە پێوەندی لەگەڵ هەڵوێست و ڕوانینی گەلانی ئێران بە نیسبەت ئەم هەڵبژاردنانەوە پێویستە بڵێین کە؛ زۆربەی هەرە زۆری خەڵک کەمترین متمانەیان بەم ڕێژیمە و باوەڕیان بە گۆڕانکاریی لەم سیستمەدا نەماوە. هەر سێ مانگ پێش ئێستا بوو کە خەڵک بە پانەوە هەڵبژاردنەکانی مەجلیسی شوڕای ئیسلامی و خوبرەگانی ڕێبەریی لە ١١ی ڕەشەممەی ١٤٠٢دا بایکۆت کرد و بە نەچوونەسەر سندوقەکانی دەنگدان، پەیامی "نەویستن" و "حاشا" لەم ڕێژیمەیان بە هەموو جیهان گەیاند. بۆیە بەپێی هەڵوێست و ڕەفتاریان بەرانبەر بە پرس و ڕووداوەکانی چەند ساڵی ڕابردوو، خەڵکی ئێران بۆ جارێکی دیکە و لە ڕۆژی ٨ی پووشپەڕی ئەمساڵیشدا بە بایکۆتی ئەم بەناو هەڵبژاردنانە و نەچوونەسەر سندوقەکانی دەنگدان، پەیامی مافخوازانە و درێژەدان بە بزووتنەوەی نارەزایەتیی خۆیان بەرانبەر بەم ڕێژیمە دووپات دەکەنەوە.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران وێڕای دڵنیابوون لە هەڵوێستی خەڵک بەرانبەر بە شانۆی هەڵبژاردنەکانی سەرۆککۆماری و، پێشەنگایەتیی خەڵکی وشیاری کوردستان لەم ڕووبەڕووبوونەوەی لەگەڵ کۆماری ئیسلامیی ئێران، نەچوونەسەر سندوقەکانی دەنگدان و هەڵبژاردنی هەڵوێستی بایکۆت بە درووست و ڕەوا دەزانێ.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بۆ پشتیوانی لە خەباتی مافخوازانەی گەلانی ئێران و [نا]وتنەوەیەکی بەهێزی دیکە بەم ڕێژیمە و هەنگاونان بەرەو پێکەوەبوون و گۆڕانکاریی ڕیشەیی و دێموکراتیک بۆ ئێرانی داهاتوو، داوا لە سەرجەم هێز و لایەنەکانی ئۆپۆزیسیۆن و دژبەری ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی ئێران دەکات سیاسەتی بایکۆتی هەڵبژاردنەکان و هاندانی گشت چین و توێژەکانی کۆمەڵانی خەڵکی ئێران بۆ "نا"گوتنەوەیەکی دیکە بە ڕێژیم بگرنە پێش. هەر لەم پێوەندییەدا ڕوومان دەکەینە ڕەوتە جۆراوجۆرەکانی نێوخۆی وڵات و کەسایەتییە شوێندارە سیاسی و مەدەنییەکان کە لە هەلومەجی ئێستای زاڵ بەسەر وڵاتدا زۆرترین خەسار و تێچوویان بەرکەوتوە، بە وەرگرتنی پەیامەکانی بزووتنەوەی ژینا، بەبێ دوودڵی پشتیوانی لە بزووتنەوەی مافخوازانەی خەڵک بکەن. هەر لێرەوەش داوا لە تەواوی ئەو ڕەوت و کەسایەتییانەی نێوخۆی وڵات دەکەین کە سەردەمانێک بە ناو و بیرۆکەی جۆراوجۆرەوە هەڵسووڕ بوون و لە ڕەوتی بزووتنەوەی ژن، ژیان ئازادی‌دا بەحەق بەرەی خەڵکیان هەڵبژارد و ڕاشکاوانە ڕەخنەیان لە هەڵسووکەتی سەرکوتکارانەی ڕێژیم دەگرت، بە تێپەڕاندنی کەس یان کەسانێکی تا ڕادەیەک جیاواز لە فیلتێری شوڕای نیگابان – ئەویش تەنیا بۆ بازارگەرمی و بردنەسەرەوەی ئاستی بەشداریی خەڵک – دوودڵ نەبن. هێنانی کەسێکی تا ڕادەیەک جیاواز لە دەستنیشانکراوەکانی بەیتی ڕێبەری، بە مانای باوەڕی ئەم ڕێژیمە بە فرەیی و لانیکەمی کردنەوەی کەلێنی جیاواز نییە، بەڵکوو پیلانەکە تەنیا بۆ بردنەسەرەوەی ئاستی بەشداریی خەڵک لە هەڵبژاردنەکان و خۆپێوەڕانانی دەسەڵاتدارانی ئەم ڕێژیمەیە.

کەوابوو لەم قۆناغە لە ڕووبەڕووبوونەوەی خەڵک و ڕێژیمدا پێویستە گشت لایەنە سیاسی و کەسایەتییەکانی نێوخۆ و دەرەوەی وڵات یەکگرتووانە بە گرتنەپێشی سیاسەتی بایکۆت و نەچوونەسەر سندوقەکانی دەنگدان، وەک ئەزموونێک لە کاریگەریی پێکەوەیی و کاری هاوبەش، بیر لە نەخشەڕێگایەکی گشتگیر و یەکگرتووانە بۆ داهاتووی بزووتنەوەی مافخوازانەی گەلانی ئێران بکەینەوە.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران
ناوەندی بەڕێوەبەری
٢٣ی جۆزەردانی ١٤٠٣ (١٢ی ژوئەنی ٢٠٢٤)

خەباتی حیزبی دێموکرات خەباتێکی چریکیی دە پازدە کەسی نییە، خەبات و تێکۆشانی نەتەوەیەک بۆ مافەکانیەتی

ئاماژە: کاک خالید عەزیزی وتەبێژی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە وتووێژێکدا لەگەڵ بەشی فارسیی "کوردکاناڵ" سەبارەت بە چەندین پرس و بابەتی تایبەت بە حیزبی دێموکرات و تێڕوانینە جۆراوجۆرەکانی ئەم حیزبە قسەی کرد کە سەرنجتان بۆ پوختەیەک لە پرسیار و وەڵامەکانی ئەم دیمانەیە ڕادەکێشین:

بەڕێز عەزیزی، ئێستا لە دنیادا باسی شەڕی ئیسرائیل و حەماس، ڕوسیە و ئوکراین هەیە، دەور و کاریگەریی ئێران لەسەر ئەو کێشە و شەڕانە چۆنە؟

لە جیهانی ئێستادا دوو شەڕی گەورە و ڕاستەوخۆ لە ئارادایە لە نێوان ئیسرائیل و حەماس و، ئوکراین و ڕووسیە. دەوری ئێران لەو دوو شەڕانەدا جیاوازیيان هەیە، لە پێوەندی دەگەڵ فەلستین و ئیسرائیل، ڕێژیم هەوڵی داوە بە ڕێگای هێزە نیابەتییەکانیەوە کاریگەریی هەبێ و جێگە و پێگەی ئیسرائیل لاواز بکات، بەڵام ئێران لەوەدا براوە نابێت. چوونکە کاتێک باس دێتە سەر دیالۆگ و دانیشتن بۆ چارسەری کێشەکە ئیدی ئێران ڕۆڵی نامێنیت و وەدەنرێت. بەڵام دەبێ ئەو ڕاستییەش بزانین کە ڕێژیم دەیهەوێ لە ناوچەکەدا دەوری زلهێزێک بگێڕێ و هەر لەم پێوەندییەشدا ڕاستەوخۆ چووەتە بەرەی ڕووسیە دژ بە ئوکراین، جا بەو حاڵە من پێم وانییە ئێران وێڕای هەموو ئاژاوەنانەوەکانی براوەی ئەو شەڕانە بێت.

ئێوە وەک وتەبێژی "حدکا" ڕێگا چارەی خەبات بە دژی ئەو ڕێژیمە لە چیدا دەبینن؟

لە ئاستی نێودەوڵەتیدا کۆماری ئیسلامی ئێران کارتگەلێکی زۆری بۆ یاریکردن هەیە و بۆ بەلاڕێدابردنی بیروڕای گشتی بە تایبەت لەناوخۆ دەتوانێت کەڵکیان لێ وەربگرێت، یەکێک لەو کارتانەی ڕێژیم بەرنامەی ناوکییە. من لەسەر ئەو باوەڕەم خۆ ئەگەر بۆمبی ئەتۆمیشی هەبێ ناتوانێ وا بەهاسانی بە دژی ئیسرائیل کەڵکی لێ وەربگرێت، کەواتە لەم پرۆژەیە وەک کردەیەکی بەرگر و بەرگێڕەوە دەڕوانێت و لە یارییەکانی ڕۆژهەڵاتی ناڤین کەڵکی لێ وەردەگرێت. یان کەڵکوەرگرتن لە هێزە نیابەتییەکان بۆ کێشە و ئاژاوەنانەوە بە مەبەستی وەرگرتنی ئیمتیاز و بڵاوکردنەوە هەژمۆنیی خۆی. من پێم وانییە هیچ شەڕێک لە نێوان ئێران و ئیسرائیل یان ئەمریکا و هەر وڵاتێکی دیکە ڕوو بدات و ئەوەی هەیە کاردانەوە لە بەرامبەر هەڵوێستی یەکترە کە ئەمە تەنانەت لە بەستێنی دیپلۆماسیشدا لەو ٤٥ ساڵە بینیومانە. ئەوەی کە گرنگە و دەتوانێ شوێندانەر بێ خەباتی خەڵکی نێوخۆی ئێران و دانانی جێگرەوەیە بۆ ئەو ڕێژیمە.

ماتەوزەی ڕووخان چۆن هەڵدەسەنگێنن؟ ئۆپۆزسیۆن لە چ قۆناغێکدان؟

یەکێک لە فاکتۆرە هەرە گرینگەکان، پێوەندییە نێودەوڵەتییەکانە، بۆ؟ چوونکە کۆماری ئیسلامی لەوێدا کێشە خوڵقێنە، لەبەر شەڕی ئوکراین و ڕەوشی تایبەتی جیهان، ئێستا چەند جەمسەری زاڵە و وا بەهاسانی ناتوانن بە دژی ئێران کۆک بن، کەواتە جارێکی دیکە دەگەڕێمەوە سەر ئەو ڕایە کە دەبێ خەڵکی نێوخۆ بیانەوێ ئەو ڕێژیمە بگۆڕن، چاوەڕوانی ڕووخانی ڕێژیم بە شەڕ لەلایەن هێزی دەرەکییەوە کە زیاتر میدیا فارسەکان پڕوپاگەندەی بۆ دەکەن، خراپە. دەبێ هەموو هێزمان نەتەوەکانی ئێران بێ و هەوڵ بۆ یەکیەتی و یەکگرتوویی و لە هەمووی گرنگتر درووستکردنی ئاڵترناتیڤ بدەین.

ئایا دەکرێ ئەو ڕێژیمە بە هێزی نێوخۆ بگۆڕدرێ؟ ئێمە لە بزووتنەوەی ژینادا دیتمان کوردستان، بەلوچستان و گیلان و زۆر شوێنی دیکەش هاتنە سەر شەقام؛ یان لە ڕەوتی نەورۆز لە ئیلامەوە هەتا ماکۆ خەڵک بە یەکگرتوویی و یەکێتی خۆیان سەلماند بەڵام مەزنشارەکان هەڵوێستی ئەوتۆیان نەبوو و زۆر بە کەمی بەشداربوون.

دەکرێ بە چەند گۆشەنیگاوە بڕوانینە ئەو پرسیارە، گۆڕان و ڕووخانی ڕێژیم هەر تەنیا بە خۆپیشاندان و درووشم و توورەیی ڕوو نادات، دەبێ ڕێکخستن، هاوئاهەنگی و بەرنامە و پلانی سیاسیت بۆ داوارۆژ هەبێ،

بزووتنەوەی ژینا بەتایبەت لە کوردستان جارێکی دیکە ئەوەی سەلماند هەتا مەزنشارەکان بەتایبەت تاران نەیەتە نێو گەمەکە ئەگەری لاوازە ئەو ڕێژیمە تێکبچێت. ئێمە وەک کورد هەتا ئێستاشی دەگەڵ دابێ بە شێوەی جۆراوجۆر درێژەدەری ئەو ڕەوت و خەباتە بووین و وەک هێمایەکمان لێ هاتووە. بەخۆشییەوە بەبەراورد لەتەک جاران بەردەنگی زۆریشمان لە دەرەوەی کوردستان بۆ پەیدا بووە. بەهەرحاڵ گۆڕانی سیستەم زۆرتر بۆ عەقڵانیەتی ئەو ڕێژیمە ناگەڕێتەوە بەڵکوو پەیوەستە بەوهەمووە کێشە و قەیرانانەی چ ئێستا و چ لا داهاتوودا دەیبێ

بۆچی بزووتنەوەکە پەلی نەهاویشتە مەزنشارەکان؟ ئایا هەڵسوکەوتی خۆشبینانەی میدیاکانی لەندەن و واشنتۆن بوو؟ ئایا ئەو فۆبیا و ترس لە کوردستانە کە درووستیان کردبوو دەیهەویست لەنێو بچێ؟ یان تاقمێک بە دیاریکراوی "پەهلەوی" ڕەوتی بزووتنەوەی ژینایان گۆڕی؟

کاتێک خەڵک دەڕژێنە شەقامەکان و درووشم دەدەن لەوە بەدواوە ئیدی دەبێ حیزب و ڕێکخراوە سیاسییەکان بێنە مەیدان و کاری خۆیان بکەن بە کورد و غەیرە کوردەوە، پێموابێ هەموومان غافڵگیر بووین، یان ئەو بەشە ئۆپۆزسیۆنەی لە دەرەوەن ئێستاش لە پرسی کورد، خەبات و مافەکانیان تێناگەن، ئەوانەی دیکەش نەیاتوانی پردێکی پێوەندی لەنێوان ئەو دوو ڕەوتە لێ بدەن. ئاکاری توندئاژۆیانەی ڕەوتی سەڵتەنەت و تەواویەتخوازی و تاکڕەوی و خۆپەرستیان وایکرد ئەو یەکیەتی و یەکگرتوویە نەیەتە دی. لە درێژەی ئەمەشدا و هاوتەریب ڕێژیم سەرکردایەتیی بزووتنەی کوردی مووشەکباران کرد بەتایبەت حیزبی دێموکرات. ئەوان لە درێژەی ئەو هەڵوێستانەی پاشاخوازەکان خەریک بوون حیزبی دێموکراتیان بەو وڵات و لایەنانە دەبەستەوە کە پاساوێک بێ بۆ لێدان و لەنێوبردنیان بەتایبەت لەبەرچاوی خەڵکانی دیکە کە ڕەنگبێ کاریگەریشی هەبووبێ. کەواتە یەکیەتی نەک نەبوو بەڵکوو دژایەتیی ڕەوتێکی ڕادیکاڵیش بوونی هەبوو و بەداخەوە ئێستاش ئەو نزیکایەتییە ڕووی نەداوە، کەواتە بزووتنەوەیەک کە لە کوردستان چەخماخەی لێ دراوە خۆش خۆش ناگاتە شارە گەورەکان. ئێمە لە کوردستان بە زیادەشەوە کاری خۆمان کرد و سەلماندمان چوونکە ئێە ڕابردوویەکمان هەیە لە ڕێکخستن، سیستەمی حیزبی، کاروچالاکیی سیاسی، ئەوە لەحاڵێک دابوو لەنێو بەشەک لەو خەڵکانەی دەرەوە تەنانەت باسی نەمانی سیستەمی حیزبیان دەکرد! لە کاتێکدا لە دێموکراسی و وڵاتانی ئازاد ئەوە حیزبەکانن حکومەت پێکدێنن و کار دەکەن، واتە کۆمەڵگەی بەتایبەت ناوەند خەریکە پاشەکشە دەکاتەوە لە نۆڕم و بایەخە جیهانییەکان و بەرەو سلبریتی و تاکەکان دەچێ کە ئەمە لاوازی کولتووری لە نێو ڕەوتە سیاسییەکانی ئێران نیشان دەدات، هیوادرام لە داهاتوودا ئەو دیاردانە نەمێنن و ئەوانیش فێری کاری ڕێکخراوەیی و دێموکراسی بن.

ئایا لە ئاستی نێودەوڵەتیدا دۆستانی ئۆپۆزسیۆن زیاترن یان هی ڕێژیم؟ دەبینم ئێوە وەک "حدکا" لە زۆربەی وڵاتانی ئەمریکا و ئورووپا بوونتان هەیە و چالاکی دەکەن و لە کۆڕ و کۆبوونەوەکان دا بەشدران وەک کۆنگرەی ئەنتەرناسیۆناڵ سۆسیالیست.

سەرەتا دەبێ ئێمە زانیارییەمان لە پێوەندییە نێودەوڵەتییەکان و کۆمەڵگەی نێونەتەوەیی هەبێ،

هەموو ئەمانە پێویستییەک بوون بۆ پاراستنی تەناهی جیهان و هەموو وڵاتانیش لە ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکاندا وەک ناوەندێکی جیهانی بەدوای بەرژەوەندییەکانیاندا دەگەڕێن. ئەگەر پێمان وابێ دەبێ وڵاتانی دیکەش وەک ئێمە چاو لە ئێران بکەن و بەرژەوەندییەکانیان لەبەر ئێمە و لەسەر خواستی ئێمە هەڵبچنن ئەوە هەڵەین، چوونە نێو ئەو بازنەیە کارێکی هاسان نییە و گۆڕینی ڕێژیم لەبەر دڵی ئێمە بەو تایبەتمەندییە سیاسی و جوگرافیاییەی کە ئێران هەیەتی چاوەڕوانییەکی بەجێ نییە. لەلایەکی دیکەشە کۆماری ئیسلامی خەڵک لە بەسووریەکردن دەترسێنێت و ئەو وێناکردنە خەڵکمان لێ دەپرینگێنێتەوە، جا بەو هۆکارانە دۆستی ڕێژیم وەک دەوڵەتێک لە ئێمە وەک ڕێکخراوەکان زۆرترە. یان لە ئاستی حیزب و ڕەوتە چەپەکانی سۆسیالیستی و کۆمۆنیستیدا ئەوەی ڕاستی بێ زۆرترینیان دەگەڵ ڕێژیمن چوونکە هەردووکیان بەرە دژی ئەمریکان. لە دوایەمین دانیشتنی ئینترناسیۆناڵ سۆسیالیستدا کە منیش بەشدار بووم بە تەواوەتی بۆم دەرکەوت تەنانەت لەوێدا ئەو ڕەتە چەپانە زۆر مەیلیان بۆلای ڕێژیم هەیە ئەوە لە حاڵێکدابوو د. شەڕەفکەندی کە ئەندامی ئەو ڕێکخراوەیە بوو کاتێک لەو کۆبوونەوەیە چووە دەر لەلایەن کاربەدەستانی ئێرانییەوە تیرۆر کرا؛ بەڵام ئەوان هیچ هەڵوێستێکی ئەوتۆیان نەبوو بەداخەوە. قسەکانی من لەو کۆڕەدا پێشوازی لێ نەدەکرا، ئەوە نییە وڵاتانی چەپی وەک کۆرۆی باکوور، چین، کوبا ڕووسیە کە بەڕواڵەت چەپ و کۆمۆنیستین هاوڕێی ڕێژیمن جا چۆن دەگەڵ ئێمە دەبن کاتێک ئێمەش خۆمان پێ حیزبێکی ئایدۆلۆژیک و سەر بە ئیزمەکان نازانین و نوێنەرایەتیی نەتەوەیەکی دەکەین بۆ گەیشتن بە دێموکراسی و مافی نەتەوایەتیمان، بەڵام بەبەراورد لە لایەن وڵاتانی ڕۆژئاواییەوە زیاتر گوێمان لێ ڕادەگیرێ.

جۆرج تاون چی بەسەر هات؟ جەنابت لەو دوایانەدا لە کۆڕی کۆماریخوازەکاندا بەشدار بووی و قسەشت کرد، باسێکمان لەسەر ئەوە بۆ بکە.

ئێمە دەزانین لە ئێراندا هیچکات دێموکراسی بوونی نەبووە و هەر بۆیە پێک هەڵکردن زۆر سەخت و دژوارە. ڕەوتی چەپ و ڕاست و ئیسلامی و ... لە نێو ئۆپۆزسیۆندا بوونیان هەبووە و هەیە بەڵام هیچکات لە کەشێکی دێمۆکراتیک دا پێکەوە تەنانەت کاریشیان نەکردوە و بەردەوام دژایەتیی یەکتریان کردوە. لە ڕەوتی بزووتنەوەی ژینادا بەکردەوە دیتمان لەلایەک مەنشووری جۆرج تاون کە زیاتر کەسایەتی و تاکەکان بوون و لەبەرامبەریشدا ڕەوت و ڕێکخراوەکانی دیکە هەڵکەوتبوون، لە ڕاستیدا ئەو جاڕنامەیەدا تەنیا یەک براوەی هەبوو ئەویش ڕەزا پەهلەوی بوو، بۆ؟ چوونکە لەو دەرفەتە لە میدیا فارسەکان کەڵکی وەرگرت و خۆی زیاتر بەڕۆژ کردەوە و ناساند، کاتێک دەگەڵ میدیایەکی فارسی یان ئینگلیسی قسەی دەکرد خۆی وەک کەسێکی لیبراڵ و دێموکرات پێناسە دەکرد و باسی سیستەمی وەک پاشایەتیی بریتانیا و سۆئێدیشی دەکرد وەک وێنەیەکی باش بۆ دوارۆژی ئێران، بەڵام هەر خێرا دوای قسەکانی لایەنگر و دارودەستەکەی بە توندترین شێوە هێرشیان دەکردە سەر هەموو لایەنەکان جگە لە خۆیان. بەتایبەت هەوڵیان دەدا بزووتنەوەی کوردستان ناشیرن بکەن، و وایان دەرخواردی خەڵک دەدا کە ئەگە ئەوان نەبن ئێران لەبەریەک هەڵدەوەشێتەوە و کوردستان جیا دەبێتەوە کە هەموو ئەمانە ناڕاست بوون و بووە هۆی نایەکگرتوویی و...

درێژە بۆ لاپەڕەی ٣

گرینگیی بەشدارینەکردن، پەیام و دەسکەوتەکانی

عەلی بداغی

کۆماری ئیسلامیی ئێران چواردەهەمین خولی هەڵبژاردنەکانی سەرۆککۆماری کە لە ڕاستیدا سێهەمین هەڵبژاردنی پێشوەختەی سەرۆککۆماری لە تەمەنی خۆیدایە بەڕێوە دەبات، ئەویش لە کاتێکدا نە کاندیدا لەپاڵوێنەدراوەکان کەسانێکی جێکەوتووی سیاسی و کۆمەڵایەتین، نە خەڵک لەو کەشەی بێ‌متمانەیی ڕەها بە دەسەڵاتدا هۆکارێک بۆ بەشداری لە هەڵبژاردنەکاندا شک دەبەن. لە ئێستادا بێ‌متمانەیی خەڵک بە حاکمییەتی سیاسیی وڵات گەیوەتە ئەوپەڕی خۆی و لە کاتێکدا خەڵک هیچ هیوایەکیان بە گۆڕینی دۆخی سیاسی و ئابووریی وڵات نەماوە؛ بەڵام بانگەشەی کاندیداکانی دەستچنکراو بۆ بەناو هەڵبژاردنەکانی ٨ی پووشپەڕ هەر دێ و زیاتر دەبن.

وادە و بەڵێنی کاندیداکان لە کۆبوونەوە و دەرکەوتنەکانیان لە میدیادا پتر وەک یەک دەچن: دابەزاندنی هەڵمسانی ئابووری، کرانەوەی سیاسی، گۆڕانکاری لە سیستمی ئیدارەدانی وڵات، باشترکردنی دۆخی ژیانی کۆمەڵایەتیی خەڵک و هەموو ئەو فڕوفێڵانەی پێیان وایە دەتوانن لەسەر هاندانی خەڵک بۆ چوونە سەر سندووقەکانی دەنگدان کاریگەر بن. لەو گەمەیەدا کار گەیوەتە جێگەیەک پوورمحەممەدی، جەلادەکەی دەیەی ٦٠، کە هەموو تەمەنی سیاسیی لە دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامیدا دژی ماف و ئازادییەکانی خەڵک بووە، خوازیاری هەڵگرتنی سانسۆڕ لەسەر ئینتێرنێت و نەهێشتنی فیلتێرشکێن بێت! یان زاکانی سووکایەتی بە داوا و مافە بنەڕەتییەکانی خەڵک بگەیەنێتە ئەو جێگایەی وادە و بەڵێنی دابەشکردنی گۆشت لە بەردەمماڵییان پێ بدات! یان گاڵتەجار ئەوەی مەسعوود پزشکیان لە وەڵامی پرسیاری کارناسی بەرنامەی ئابووریی دەنگوڕەنگی ڕێژیمدا بۆ چۆنیەتیی ئیدارەکردنی دەوڵەتەکەی پەنا بۆ ئایەتێکی قورئان، بەڵگەی زانستی پزیشکی و خوتبەیەکی ئیمامی عەلی ببات!

بەڵام سەرەڕای هەموو هەوڵی ڕێژیم بۆ قازانجوەرگرتن لە دۆخی سیاسیی دوای کوژرانی ڕەئیسی بۆ سارێژکردنەوەی برینی بەشداریی لانیکەمی خەڵک لە سێ هەڵبژاردنەکانی چوار ساڵی ڕابردوودا و دەستەبەری لانیکەمی شەرعییەتی خەڵکی، کەچی کۆمەڵگە هێشتا نەکەوتۆتە کەشی تایبەتیی هەڵبژاردنەکانەوە. هۆکاری ئەمەش بۆ ئەو کەلێنە بەرفراوانە دەگەڕێتەوە لە نێوان خەڵک و دەسەڵاتدا دروست بووە، بەتایبەت کەلێنی بێ‌متمانەیی بە تەواوەتیی حاکمییەتی سیاسی کە خەڵکی لە هەرچەشنە دەرفەتدان بە کۆماری ئیسلامی تەمابڕاو کردووە.

خەڵک لە هەڵبژاردنەکانی سێ ساڵ لەوەپێشی سەرۆککۆماریشدا جوانترین و هەڵخەڵەتێترین دروشمەکان بۆ گۆڕانکاری ئەویش لە نیزیکترین و بڕواپێکراوترین کەسەکانی خامنەیی، واتە ئیبراهیم ڕەئیسی بیست کە بەهۆی کاراکتێری سیاسی و ئەمنییەتیی خۆیەوە دەستی بۆ هەرچەشنە بڕیار و گۆڕانکارییەک ئاوەڵا بوو. بەڵام نەک هیچ کام لە وادە و بەڵێنەکانی وەدی نەهاتن، بەڵکوو گوشارە ئابوورییەکان ئەوەندەی‌تر ئەوکی خەڵکیان گوشی؛ توانای کڕینی خەڵک چەند قات پتر لە پێشوو دابەزی؛ پێڕاگەیشتن و خزمەتگوزارییە دەوڵەتییەکان کە مافی بێ‌ئەملاوئەولای خەڵکە ئاسەواریان نەما؛ ئازادییە سیاسییەکان هیچ، ماف و ئازادییە مەدەنی و کۆمەڵایەتییەکانی خەڵک ئەوەندەی تر پێشێل کران و گرینگتر لە هەموو ئەوانەش پەرەسەندنی سووکایەتی بە بایەخ و کەرامەتی مرۆیی خەڵک بوو کە لە کوژرانی ژینا ئەمینی‌دا گەیشتە تروپکی خۆی. هەر ئەوەش بووە هۆی سەرهەڵدانی بزووتنەوەی ژن، ژیان، ئازادی و تێپەڕینی خەڵک لە تەواوەتیی دەسەڵاتی ڕێژیم

بایکۆتی دوو هەڵبژاردنی ئەم دواییانە ئاشکراترین ئەکتی سیاسیی خەڵک بۆ دژایەتیی لەگەڵ کۆماری ئیسلامی بوو. واتە ئەگەر لە هەڵبژاردنەکانی خولی سێزدەهەمی سەرکۆماری لە جۆزەردانی ١٤٠٠دا ڕەئیسی بە کەمترین دەنگ ڕکابەریی لەگەڵ دەنگی سووتاو دەکرد و کەسانی دووهەم و سێهەمی دوای ڕەئیسی دەنگەکانیان کەمتر لە دەنگی سووتاو و باتڵ بوو، لە هەڵبژاردنەکانی ١٤٠٢ی مەجلیسی خوبرەگان و شوورای ئیسلامیدا ئاستی بەشداریی خەڵک ئەوەندەی دیکە لە کەمیی دا و تەنانەت لە دەوری دووهەمی هەڵبژاردنەکانی مەجلیسدا بە حاڵەحاڵ گەیاندیانە سەتا ٨. لێرەدایە خەڵک دەپرسن لە ماوەی ساڵانی ڕابردوودا و لەو هەمووە بەناو گۆڕانکارییەی لە ئاستی بەڕێوەبردنی وڵاتدا کراوون، چ شتێک لە قازانج و بەرژەوەندیی خەڵک گۆڕاوە کە خەڵک هیوادار بە بەردەوامییەکەی بکات؟

لەو نێوەدا تاکتیکی ڕێژیم بۆ تێکدانی هاوکێشەکە و بردنەسەرێی ئاستی بەشداریی خەڵک کە زۆری بۆ گرینگە، هێنانەپێشێی مەسعوود پزشکیانە. پزشکیان کە لە هەڵبژاردنەکانی سەرکۆماریی ١٤٠٠دا ڕەدی سەڵاحییەت کرابوو، دوای ئەوەی لە بزووتنەوەی ژینادا پشتی دەسەڵاتی گرت و جووڵانەوەی نارەزایەتیی خەڵکی بە ئاژاوە و فیتنە بۆ زەبرلێدان لە حکوومەتی ئیسلامی ناو برد، ئێستا شیاویی خۆی پێ دراوە و ئەرکی کۆکردنەوەی دەنگی تورکەکانی ئێران و دەنگی ئیسلاحتەڵەبەکان -ئەگەر ڕمێنیان مابێت- و بە گشتی ئەرکی گەرمکردنی تەندووری هەڵبژاردنەکانی پێ سپێردراوە. بەڵام ئەمەش ئاسنی سارکوتانە. خەڵکی ئێران لێیان ڕوونە هەر شەش کەسەکەی ئێستا لە گوێڕایەڵی بۆ خامنەیی و جینایەتکردن بۆ پاراستنی نیزام هەموو قۆناغەکانیان بڕیوە و بۆ حاکمییەت سپاردنی ئەو ئەرکە بە هەرکامیان هیچ لە هیچ ناگۆڕێت. خەڵک دەزانن بە فەرزی ئەوەی پزشکیان وەک کەسێکی بەناو نیزیک لە ئیسلاحتەڵەبەکان ناوی وەک سەرکۆمار لە سندووقەکان بێتە دەرێ مەگەر دەتوانێ لە پاپ کاتولیکتر بێت؟ مەگەر دەتوانێ لە محەممەد خاتەمی و حەسەن ڕووحانی دەستکراوەتر و بەدەسەڵاتتر بێت کە یەکیان دوای ٨ ساڵ گوتی لە تەدارەکچی بەولاوەتر هیچی دیکە نەبووە و ئەوەی دیکەیان گوتی هەتا خامنەیی هەبێت سەرکۆماری پۆستێکی تەشریفاتییە و لغاوی سەرەکیی دەسەڵات و سیاسەتەکانی وڵات لە دەستی بەیتی ڕێبەری‌دایە! لەوەش بترازێ، خۆ تەنانەت ئەگەر قالیباف، جەلیلی و پوورمحەممەدی یان هەرکام لە کاندیدا ئوسوولگەراکانی دیکە ناویان لە سندووق بێتە دەرێ مەگەر دەتوانن کاریگەرییان لەسەر گۆڕینی سیاسەتەکانی خامنەیی هەبێت؟ بێگومان نا.

بۆیە خەڵکی ئێران لە سیاسەتی بایکۆتی هەڵبژاردنەکانەکان بەردەوام دەبن و ڕێگە نادەن ڕێژیم بەشداریی ئەوان لە گەمەی بەناو هەڵبژاردنەکان وەک خاوەنیتیی شەرعییەتی سیاسیی بە نێوخۆ و دەرەوە بفرۆشێتەوە.

بەشداریی خەڵک کە ڕێژیم هەڵبژاردنەکانی بۆ ئەندازیاری کردوە، هەم درز دەخاتە کۆدەنگی و کۆڕاییەک کە لە کۆمەڵگەی سیاسیی وڵاتدا بۆ ناگوتن بە کۆماری ئیسلامی و تێپەڕین لەو ڕێژیمە شکڵی گرتوە، هەم دەرەتانی ئەوەش بۆ ڕێژیم دەڕەخسێنێ پشوویەکی بێتەوە بەر و خۆی لە قەیرانی شەرعییەت بەتایبەت دوای بزووتنەوەی ژن، ژیان، ئازادی ڕزگار بکات. ئەمەش گرینگیی بەشداری نەکردن لە هەڵبژاردنی ئەم جارەی چەند قات زیاتر کردوە، چونکی بەشداریی کەمتر لە سەتا ٤٠ ئەوەندەی دیکەی بەرەی دژبەری کۆماری ئیسلامی تۆکمەتر و هیوادارتر بە داهاتووی بزووتنەوەی نارەزایەتییەکان بۆ گۆڕینی ڕێژیم دەکات. بۆیە هەر کەس و لایەنێک و بەهەر بۆچوون و پاساوێک پاڵنەر و هاندەری بەشداریی خەڵک لە هەڵبژاردنەکاندا بێت، ئاوی ئاشی خامنەیی کردوە. جووڵانەوەی ژینا بەتایبەت لە کوردستان کۆتایی بە شەرعییەتی کۆماری ئیسلامی هێناوە و خۆی و چارەنووسی داهاتووی لەگەڵ ئەم ڕێژیمە یەکلا کردووەتەوە و بە کەمتر لە ڕووخاندنی ڕازی نابێت.

ئێعدامی لانیکەم ٦٤ بەندکراو لە مانگی ڕابردوودا

ڕێکخراوی مافی مرۆڤی ئێران ڕایگەیاندووە کە لە مانگی مەیی ئەمساڵدا لانیکەم ٦٤ بەندکراو لە ئێران لە سێدارە دراون. بەپێی ئەو ڕاپۆرتە٣٥ کەس لەم ٦٤ کەسە بە تۆمەتەکانی پێوەندیدار بە مادده هۆشبەرەکان و ٢٦ کەس بەتۆمەتی کوشتنی بەئەنقەست و ٢ کەس بەتۆمەتی چەکهەڵگرتن دژی نیزام و کەسێکیش بەتۆمەتی دەستدرێژیکردن لە سێدارە دراون.

لە شیکاریی ڕاپۆرتەکەدا هاتووە کە لەم ٦٤ کەسە، ٦ کەس لە هاووڵاتییانی بەلووچ ٤ و کەسیان کورد بوون و هەروەها ناوی ٤ ژنیش لەنێو لەسێدارەدراوەکاندا بەرچاو دەکەوێت. بەپێی ئەم ڕاپۆرتە ڕێژیمی ئیسلامیی ئێران تەنیا لە ماوەی ٥ مانگی سەرەتای ساڵی ٢٠٢٤ی زایینیدا ٢٣٧ کەسی لە سێدارە داوە.

پێشتریش ڕێکخراوی لێبوردنی نیونەتەوەیی لە ڕاپۆرتێکدا لەژێر ناوی "ڕێگە مەدەن بمانکوژن" باسی لە لەسێدارەدانی ٨٥٣ کەس لە ساڵی ٢٠٢٣ی زایینیدا کردبوو کە لەچاو ماوەی ٨ ساڵی پێش خۆی بێوێنە بووە. لەم ڕاپۆرتەدا ئاماژە بەوە کرابوو کە بەهۆی لەسێدارەدانەکانی کۆماری ئیسلامییەوە ڕێژەی لەسێدارەدانەکانی هەموو جیهان بەرز بووەتەوە، بە شێوەیەک کە لە یەک ساڵدا کۆماری ئیسلامی بە تەنیا خۆی ٧٤ لەسەدی لەسێدارەدانەکانی جیهانی ئەنجام داوە.

شیکاریی ئامارەکان دەڵێ زیاترین سزای لەسێدارەدرانی بەندکراوان لە بەندیخانەی پارێزگای ئورمیە بووە کە لەو مانگەدا ١٣ حاڵەت جێبەجێکرانی سزای سێدارە لە بەندیخانەکانی ئەو پارێزگایەدا تۆمارکراوە. پارێزگاکانی ئەلبۆرز بە ١٠ حاڵەت، ئیسفەهان بە ٧ حاڵەت، فارس ٦ حاڵەت، کرمان و ئازەربایجانی ڕۆژهەڵات هەریەک بە ٥ حاڵەت لە پلەی دواتردان. لە بەندیخانەی پارێزگاکانی ئەردەبیل و قۆم هەر یەک ٤ حاڵەت، قەزوین ٣ حاڵەت، ئیلام، خوراسانی ڕەزەوی، زەنجان و گوڵستان هەر یەک ٢ حاڵەت و لە بەندیخانەی پارێزگاکانی کرماشان و سمنان هەر کام یەک حاڵەت لەسێدارەدران تۆمار کراوە.

ڕێژیمی ئیسلامی پاش بزووتنەوەی "ژن، ژیان، ئازادی" بەشێوەیەکی سیستماتیک ئێعدامەکانی چڕتر کردووەتەوە تاکوو بە وتەی کارناسان خەڵکی پێ چاوترسێن بکات و سەرکوتەکانی بەهێزتر بکات.

درێژەی ل ٢

وتووێژ لەگەڵ خالید عەزیزی، وتەبێژی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران

...نەبوونی یەکیەتی و لێکترازان. تەنانەت کاتێک کار دەکرا بۆ ئەوەیکە لە ئاستی ئورووپادا سپای پاسداران بکەوێتە لیستی تێرۆرەوە پەهلەوی بە جۆرێک دژایەتیی کرد. ئێمە وەک "حدکا" هەوڵمان ئەوە بووە دژی هیچ لایەنێکی ئۆپۆزسیۆنی ڕێژیم نەبین و هەوڵمان داوە دەگەڵ لایەنەکانی کۆماریخواز پێوەندیمان هەبێ و پێکەوە لە وڵاتانی ئورووپایی و ئەمریکا کار بکەین.

کاک خالید بۆچی بۆ نێوخۆی وڵاتی ئێران ناگەڕێنەوە و دەگەڵ ڕەوت و کۆمەڵگەی دەستەبژێری ئێرانی کار ناکەن؟

فەلسەفەی دامەزراندنی حیزبەکەمان لەسەر کۆمەڵگەی نێوخۆ بووە، ئێمە هیچ کات پێوەندیمان دەگەڵ ناوخۆ نەپچڕاوە تەنانەت لە کاتە هەرە ناخۆش و دژوارەکانیش، پێوەندیی ئێمە و خەڵک کە لە دڵی ئەوان هەڵقوڵاوین زۆر باشە دروشمەکانی ئەم دواییانەش ئەوە دەردەخات و باشترین کاریش دیسان ئەوەیە ئێمە بتوانین دەگەڵ ناوخۆ زیاتر کار بکەین و پێوەندییەکانمان بەتایبەت لە مەزن شارەکان زیاتر بکەین و ئەو خەڵکە دەگەڵ مافە ڕەواکانی گەلی کورد ئاشناتر بکەین، خۆ قسەکردن لە میدیاکان زۆر هاسانە بەڵام دەبێ بە کردەوە بچینە ناخی کۆمەڵگەی ناوەند و پرسی خۆمان لەوێ جێ بخەین.

هەڵبژاردنی سەرۆککۆماری لە ئێران چۆن دەبین و ئەزموونتان لە سەردەمی ڕەئیسی چ بووە؟

لە سەردەمی ئەودا سێدارە، گرتن، ئەشکەنجە و هێ گرتنی زیاتری مافیای ئابووری سپای پاسداران خێرا بەرەو هەڵکشان دەچوو. بەڵام هەڵبژاردن هەمیشە لەلایەن ڕێبەری نیزامەوە بە شێوەی جۆراوجۆر کەڵکی لێ وەرگیراوە و هەموولایەکیشمان ئەوە دەزانین سەرۆکومار لە ئێران هەموو شتی بەدەست نییە و لەو کەرەسەی هەڵبژاردن بۆ سەرپۆشدانان لەسەر ئەو هەمووە کێشە و قەیرانە کەڵەکە بووانە کەلک وەردەگرن. ڕەنگبێ بۆ گەرم کردنی بەشداری خەڵکیش بێ بیانهەوێ جۆراوجۆرییەک ساز بکەن بەڵام بەشێوەیەکی گشتی ناتوانێ کارێکی ئەوتۆیان بۆ بکات.

کاک خالید هەمولایەک دەزانن "حدکا" یەکەمین و گەورەترین حیزبی ڕۆژهەڵاتی کوردستانە کە ئامانجی مافەکانی گەلی کوردە و نەمر قازی محەممەدیش وەک یەکەم سەرۆک کۆماری کوردستان بوونە هەموو ئەمانە باس لە نەتەوەیی بوونی ئەو حیزبە دەکات بەڵام ڕەخنەیەک لەلایەن جیلی نوێ لە حیزب و بەتایبەت لە جەنابت هەیە کە لە میدیا فارسەکاندا زۆر نەرمی دەنوێنن و ئەوە لە ئاست گەورەیی حیزبی دێموکراتدا نابینن، وڵامی جەنابت چییە؟

بەڵێ من ئاگاداری ئەو ڕەخنانە هەم و زۆر سپاسی ڕەخنەگرانیشم دەکەم، جا چوونکە من لەبەر کارەکەم زیاتر دەگەڵ میدیا و ڕاگەیاندنەکان و لایەنەکانی ئێرانی سەروکارم هەیە، هەوڵ دەدەم زیاتر گرنگی و بایەخ بە ڕەخنەکان بدەم. فەلسەفەی دامەزرانی "حدکا" لە ٨٠ ساڵ لەمەوبەرەوە چارەسەری پرسی نەتەوەی کورد بووە، خۆ ئەگە پرسی کورد نەبا حیزبی دێموکراتیش نەدەبوو. جا کەوایە ئێمە بۆیە دامەزراوین هەتا مافەکانی گەلی کورد وەدی بێنین و دەبێ لە پێناو وەدەستهێنانی ئەو مافانەشدا هەموو هەوڵێک بدەین، یەک لەو چالاکیانە ئەگە بە ناچاریش بێ پێوەندی دەگەڵ ڕەوت و لایەنی ناکوردییە بەتایبەت لە ناوەندە. لەسەردەمی پێشەوا و د.قاسملووشدا لەو ماتەوزەیە کەڵک وەرگیراوە و هەوڵیان داوە پێوەندیان دەگەڵ هەموو لایەک باش بکەن و دیالۆگ بکەنە پێوەر، ئێمە نە دژی فارسین نە دژی تورک. ئەو ڕەوتەی دژی گەلی کورد و خەباتەکەی درووشم دەدا و دەخوازێ بە تاکڕەوی و ڕادیکالیزم بە گژ ئێمەدا بێتەوە وایکردوە لەبەرامبەردا بەشێک لە لاوەکانی ئێمەش هەڵوێستی توندیان هەبێ و ئەمەش زۆر سرووشتییە جا ئەوە پەیامەکیشی تێدایە کە ئەگە ئێوە ڕێز بۆ ویست و داخوازییە ڕەواکانی ئێمە دانەنێن لە دوارۆژی ئێران دا ئێوەن دەبنە بەرپرسی سازکردنی کێشەکان. زۆرجار دەڵێن کوردەکان تەجزیەتەڵەبن؛ ئێوە تەجزیەتەڵەبن، ئەگە قەرار بێ تاران بۆ هەموومان سەرنجڕاکێش نەبێ و هیچ مافێکمان نەبێ چۆن دەبێ ئەوە قبوڵ بکەین؟ ئێمە دەبێ بە وتووێژ و پێکەوە کار کردن هەوڵ بدەین هەمولایەک تێبگەیەنین و لاوەکانیشمان لە خەبات بە دژی زوڵم و زورداری بەردەوام بن.

ئایا ڕێژیم توانیویەتی بەو هەموو ئەو گوشارانە بۆ سەر حیزبی دێموکرات، ئیرادەتان لاواز بکات؟ ئایا خەباتی پێشمەرگە بەردەوامە؟

دەزانن چۆنە، خەباتی حیزبی دێموکرات خەباتێکی چریکیی دە پازدە کەسی نییە کە چەکیان دەست دابێتێ و شەڕ بکەن، خەبات و تێکۆشانی یەک نەتەوەیە و ئێمەش بەرگریکاری ئەو مافانەی گەلی کوردین کە لە چوارچێوەی ئێراندا داوایان دەکەین. ئەو خەباتەش وێڕای هەموو مووشەکباران، تێرۆر، سێدارە و گرتن و ئازار و ئەشکەنجە، بەردەوامە و لە دوارۆژیشدا هەتا وەدەستهێنانی مافەکانمان هەر درێژەی دەبێت.

زۆر سپاس بۆ ئەو دەرفەتەی بە ئێمەتان دا بۆ ئەو دیمانەیە

ئێوەش ماندوو نەبن و بەردەوام بن

***

ئایەتوڵڵاکانی تاڵان و کوشتن

سمکۆ سەقزی

چلوهەشت ساڵ لەوە پێش کاتێک ڕێککەوتننامەی ئەلجەزائیر لە نێوان محەممەدڕەزا پەهلەوی، شای ئێران و سەدام حوسێن، جێگری سەرۆککۆماری ئەوکاتی عێراق لە ئەلجەزائیر ئیمزا کرا، هەر دوو دەسەڵاتدار کەیف

دوای سەرکەوتن شۆڕشی گەلانی ئێران بەسەر ڕێژیمی دیکتاتۆریی پاشایەتیی پەهلەویدا و لەسۆنگەی ملهوڕیی ئاخوندە تازە بە دەسەڵاتگەیشتووەکانەوە، کەشێکی ئاڵۆز تێکەڵ بە گرتن و قەڵتوبڕ و ئێعدام و تیربارانی دژبەرانی سیاسی لە تاران بوو. ئاخوندە تازە بە دەسەڵاتگەیشتووەکان چەشنی ئاغاکان گزیر و گۆپاڵبەدەستیان بۆ خۆیان ساز کرد، ئەم گزیرە ڕیشنانە کە دواتر ناوی سپای پاسدارانیان لێ نرا، کەمتر لە دوو مانگ دوای شۆڕش لە گاڵتەجارێکی ساختەکارانەدا هەڵبژاردنێکی گوماناوییان بەڕێوە برد کە تێیدا بە قسەی ئەوان ٩٨ لە سەدی بەشدارانی ڕاپرسییەکە دەنگی "بەڵێ"یان بە کۆماری ئیسلامی گوت. ئەمە لە دۆخێکدا بوو کە بە شایەتیی مێژوو و بەڵگەی حاشاهەڵنەگر ڕۆژهەڵاتی کوردستان ئەم بەناو ڕێفراندۆمەی بایکوت کرد، واتە کوردستان و کوردی ئازادیخواز و خەباتکار قەت دانی بەم حکوومەتە تازەیە دانەناوە و هیچ ڕەواییەکی پێ نەداوە.

سپای پاسدارانی شۆڕشی ئیسلامیی ئێران لەگەڵ دروستبوونی دەستێکی خوێناوی و ڕوویەکی گرژی کوشندەی هەبوو. ئەو ڕێکخراوەیە بۆ ئەوەی ئەندامەکانی زۆر بن بە کەڵکوەرگرتن لە دەمارگیری و عەسەبییەتی مەزهەبی لە مزگەوت و حوسێنییەکاندا بنکە و پایەگای بەسیجی دامەزراند و وەکوو ڕێکخستنێکی مودێرن بە لێشاو منداڵ و تازەلاو و گەنجی بە ئەندام وەردەگرت و چەکداری دەکردن. ئەم هێزە توندڕەو، سەرکوتگەر و تێرۆریستە ڕۆڵی کارای هەبوو لە جیهادی خومەینی دژ بە کوردستان. یەکەم گۆڕەپانی جەنگی تێرۆریستە ئیسلامییەکانی تاران و جەماران بەناو بەرەی غەرب و شوماڵی غەربی، واتە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بوو. هەرزەکارانی ئەنگوستیلە عەقیق لە پەنجە، بە پشتبەستن بە تەئییدی ئایینیی ئاخوندەکان، گیان و ماڵی خەڵکی کوردیان بە حەڵاڵ دەزانی و، دەیان کارەساتی وەکوو کۆمەڵکوژییەکانی قاڕنێ و قەڵاتانیان خوڵقاند، کەسانێک کە دواتر ناوی سەردارانی جەنگیان لێ نرا وەکوو مەحموود کاوە، یان بروجێردی هیچ جۆرە پلەوپایەی سەربازییان نەبوو، بەڵکوو ئەوان وێرژێنی سەرەتایی ئەبوومەسعەبەکان، بەغدادییەکان و شیشانیەکانی داعشیزیم بوون، و تەنیا یەک بەرنامەیان پێ درابوو، قەسابی و قەڵتووبڕ لە کوردستان.

دوای تەواوبوونی شەڕی ئێران و عێراق، حاکمییەتی تاران بۆ دابینکردنی مووچەی سەدان هەزار پاسدار و بەسیج و هەروەها بۆ درێژەدانی بە سیستمی سەرکوت، لە دڵی سپای پاسداراندا، قەرارگای خاتەمولئەنبیای دروست کرد. ئەم قەرارگا بەپێی چارتی ڕێکخراوەیی دەبوایە بۆ نۆژەنکردنەوە و ئاوەدانکردنەوەی وێرانییەکان جەنگ بێ، بەڵام ئەم قەرارگایە بەردی بناغەی تاڵانی کوردستان بوو بە کاتی ئایەتوڵڵاکان.

یەکێک لە پرۆژەکانی سپای خاتەم لێدانی بەنداوە لە کوردستان، کوردستانی زاگرۆس و مەڵبەند و سەرچاوەی ئاوی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست. لە ماوەی ٣٠ ساڵی ڕابردوودا دەیان بەنداوی گەورە لەسەر سەرچاوە ئاوییەکانی کوردستان لێ دراوە و، ئاوی قەندیل و چلچەمە و تەتە لە ڕێگای بەنداو و لێدانی لوولە بۆ بیابانەکانی قوم و سەلەفچەگان دەبردرێ، ئاوی سیروان و سەیمەڕە و بڵ و کەڵوێ لە کارخانەکانی پۆڵا و ئاسن بە کار دێت و لەو سۆنگەیەوە ڕەگاژۆ ئاوییەکان و سفرە ژێرزەمینیەکانی ئاوی کوردستان بەرەو وشککبوون دەچن. نموونەی دیاری گۆلی ورمێ بەرهەمی نەزانین حاکمیەت نییە، بەڵکوو وشکبوونی بەرهەمی تاڵانی داهاتی سەرخان و ژێرخانی کوردستانە بە دەستی داگیرکەریی ئاخوندی قوم و مەشهەد.

لە حاکمییەتی سپای سادیستی، تەواوی ئەو زەوییانە وا ناوی "مەراتع" و "مەنابعی تەبیعی"ی لێ نراوە، و زۆربەی خاک و مەعدەنی بە پیت و زێڕینە کراون بەناوی سەردارەکانی سپا،

ئەگەر تەنانەت لە ملکی تاپۆکراوی ئەژدادیی خۆتدا کانگایەکت دۆزییەو و کاتێ دەتەوێ لە پرۆسەی تۆمارکردندا بە ناوی خۆتەوەی بکەی، دەبینی لەسەر سایتدا بەناوی فڵانە سەرداری سپای مەشهەد و ئەسفەهان تاپۆ کراوە.

بەپێی ئامارە ڕەسمییەکان یەحیا ڕەحیم سەفەوی، سەرۆکی پێشووی سپا و ڕاوێژکاری ئێستای خامنەیی زۆربەی مەعدەنەکانی پارێزگای کوردستان بە ناوی ئەوەوە کراون و چەشنی حاکم و والی مەنسووبی خەلافەتی تێرۆری تارانە لە کوردستان.

ئەم تاراج و تاڵانە ئیستعمارییە کە تا دێت بەلەزتر و خێراتر دەبێت، پێویستە جەماوەری خەڵکی کوردستان وەک ئەرکی نیشتمانی و خاوەندارییەتی لە خاک و وڵاتی خۆیان بەری پێ بگرن، لە مووچش و کەلاتەرزان تا دەگاتە تیکابی هەوشار و سایینقەڵا بەر بەو دزین و تاڵانوبڕۆیە بگرن. دەبێ بە خۆڕێکخستن نەهێڵین بە بەرچاومان و بە ڕۆژی ڕووناک زێڕ و ئاسن و مەڕمەڕ و ئاو و گیا و گژ و دارمان بەرن و ئەوەی بۆمان جێ بێڵن خاکێکی سووتاو و جەرگێکی بڕاو بێت.

خاوەندارەتی لە سەروەتی میلیمان سەدان قات شەرەفی لەو چارەنووسە باڵاترە کە بە ناوی کۆیلە و کۆڵبەر بەسەرمانی دەسەپێنن، گیانفیدایی بۆ دژایەتیی ستەم ڕێبازی سروودی نەتەوەییمانە و بۆیە دەبێ هاواری کوردستانی بە قەد چیا سەرکەشەکانی بەرز بێتەوە کە:

ئەم خاکە خاکی کوردییە، خۆ خاوەنی دیکەی نییە.

دیپلۆماسیی بارمتەگیریی ڕێژیمی ئێران

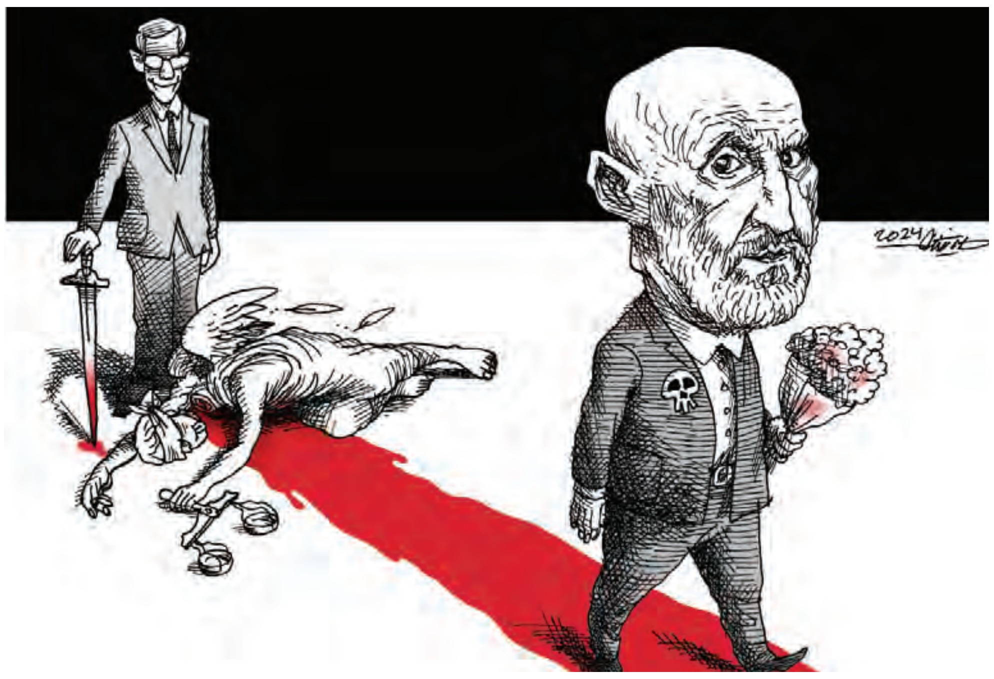

بەکارهێنانی بارمتە لەلایەن ڕێژیمی ئێرانەوە وەک ئامرازێکی دیپلۆماسی و سەرکوت، لاپەڕەیەکی ڕەشە لە پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان. ئەم تاکتیکە کە زۆرجار بە "دیپلۆماسیی بارمتەگیری" ناودەبرێت، بریتییە لە ڕفاندن یان دەستبەسەرکردنی ستراتیژیی هاووڵاتیانی بیانی بۆ فشارخستنەسەر وڵاتانی دیکە، بەتایبەتی کاتێک تێرۆریستانی ئێرانی لە دەرەوەی وڵات دەستگیر دەکرێن. سەرەتای دیپلۆماسیی بارمتەگیریی ئێران دەگەڕێتەوە بۆ شۆڕشی ئیسلامیی ساڵی ١٣٥٧ کە ڕووخانی شا و دامەزراندنی کۆماری ئیسلامی لەژێر ڕێبەرایەتیی ئایەتوڵڵا خومەینیدا بوو. یەکێک لە بەدناوترین جارەکانی بارمتەگرتن دوای ماوەیەکی کەم لە شۆڕش ڕوویدا، کاتێک میلیشیاکانی سەر بە خومەینی دەستیان بەسەر باڵیۆزخانەی ئەمریکا لە تاراندا گرت و بۆ ماوەی ٤٤٤ ڕۆژ ٥٢ دیپلۆماتکار و هاووڵاتی ئەمەریکییان بە بارمتە گرت. ئەم ڕووداوە نەک هەر پێشینەیەکی بۆ کردەوەکانی داهاتوو دانا بەڵکو ئامادەیی ڕێژیمی پیشان دا بۆ بەکارهێنانی بارمتە وەک ئامرازێک لە دانوستانە نێودەوڵەتییەکاندا.

پەرەسەندنی دیپلۆماسیی بارمتەگیری

– شەڕی ئێران و عێراق و هەشتاکانی سەدەی ڕابردوو

لە ماوەی شەڕی هەشت ساڵەی ئێران و عێراق ڕێژیمی ئێران و میلیشیاکانی بەشدارییان لە زۆر ڕووداوی بارمتەگرتندا کردوە. دیارترینیان زنجیرەیەک ڕفاندن بوو لە لوبنان لەلایەن حیزبوڵڵای لوبنانەوە کە گرووپێکی چەکدارین و پەیوەندییەکی پتەوی لەگەڵ ئێراندا هەیە. بارمتە ڕۆژئاواییەکان کە ڕۆژنامەنووس و ئەکادیمیسیەن بوون، دەڕفێندران و وەک موزایەدە بەکار دەهێنران بۆ فشارخستنە سەر حکومەتەکانی ڕۆژئاوایی. ئازادکردنی ئەم بارمتانە زۆرجار دانوستانی ئاڵۆز و ئاڵوگۆڕی زیندانییەکان یان گرێبەستی چەک و تەقەمەنیی لەخۆ گرتبوو، ئەمەش لێهاتوویی ڕێژیم لە دەستکاریکردنی پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان بە قازانجی خۆی دەسەلماند.

– ساڵانی نەوەدەکان و سەرهەڵدانی دیپلۆماسیەتی بارمتەی ئەورووپی

لە دەیەکانی ٧ۆی هەتاویدا سەرنجی ئێران لەسەر بارمتەگرتن گواسترایەوە بۆ ئەورووپا. ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی لە دەرەوە و بەتایبەتی لە ئورووپا بوونە ئامانجی سەرەکی. ناوەندە ئیتلاعاتییەکانی ڕێژیم بۆ بێدەنگکردنی ڕەخنەگران و نەیاران، تیرۆر و ڕفاندنیان دەست پێکرد. یەکێک لە دۆسیە دیارەکانی تیرۆرکردنی سەرکردەکانی کورد بوو کە دواتر لە دادگای میکۆنووسی ئاڵماندا، ڕەهەندەکانی ئەم تاوانە بە بەڵگەوە سەلمێنرا. تیرۆرکردنی دکتۆر شەرەفکەندی و هاوڕێیانی لە میکۆنۆسی بەرلین لە ساڵی ١٣٧١ بووە هۆی دروستبوونی قەیرانی دیپلۆماسی لە نێوان ئێران و چەند وڵاتێکی ئەورووپی.

– دەیەی دووهەزار: ئاڵۆزتربوون و دەسپێڕاگەیشتن بە جیهان

دەیەی دووهەزار، دیپلۆماسیی بارمتەگیری ڕێبازێکی ئاڵۆزتری بەخۆیەوە دیت. ئێران ڕێگەی یاسایی و نایاسایی بۆ دەستبەسەرکردنی هاووڵاتیانی بیانی بەکارهێنا. دەستگیرکردن و ڕاگرتنی هاووڵاتیانی خاوەن دوو ڕەگەزنامەیی وەک ئێرانی-ئەمریکی، ئێرانی-ئورووپی بووە تاکتیکێکی باو بۆ ڕێژیمی ئێران. ئەم کەسانە زۆرجار تۆمەتبار دەکران بە سیخوڕیکردن یان هەڵسوکەوتی دژی ئاسایشی نەتەوەیی، تۆمەتەکان بێبنەما و پاڵنەری سیاسی بوون. دۆسیەی ڕۆژنامەنووسی ئێرانی-ئەمریکی ڕۆکسانا سابیری لە ساڵی ١٣٨٨، نازەنین زاغەری خێرخوازی ئێرانی-بەریتانی لەساڵی ١٣٩٥ نموونەی ڕوونی ئەم تاکتیکەیە. گرنگە ئاماژە بەم خاڵە تەناهییەش بکریت کە یەکێک لە تاکتیکەکانی ڕێژیمی ئێران لە بارمتەگرتنی ئێرانییەکانی خاوەن دوو ڕەگەزنامە، بەکارهێنانی هاووڵاتییە ئێرانییەکانە کە پێش بەدەستهێنانی ڕەگەزنامەی بیانی لەلایەن دامەزراوە ئەمنییەتییەکانی ئێرانەوە ڕاهێنان و ڕێنمایی دەکرێن و لە ڕۆژی پێویستدا کەڵکیان لێ وەردەگیرێت.

ساتوسەودای ئەورووپییەکان و دەرەنجامەکانی

– ستراتیژیی ساتوسەودا

وڵاتانی ئەورووپی کە ڕووبەڕووی تەحەدای ئازادیی هاووڵاتیانی خۆیان دەبنەوە زۆرجار پەنایان بۆ ستراتیژییەکانی ساتوسەودا بردوە. ئەم ساتوسەودایانە بریتی بوون لە ئیمتیازاتی دیپلۆماسی، هاندانی ئابووری و هەندێک جاریش ئازادکردنی زیندانیانی ئێرانی، بەتایبەت ئەو زیندانیانەی بەتۆمەتی تیرۆریستی یاخود دەستێدابوون لە کوشتنی بەکۆمەڵی ئازادیخوازن تاوانبارن. خواستی پاراستنی پەیوەندی دیپلۆماسی لەگەڵ ئێران، بۆ وەرگرتنی ئیمتیازاتی ماددی و ئابووری بەتایبەتی بە لەبەرچاوگرتنی یەدەگی بەرچاوی نەوت و گازی ئەم وڵاتە، زۆرجار بووەتە هۆی سازشکردن لەسەر بنەماکانی مافی مرۆڤ.

– ئەڵمانیا و دۆسیەی میکۆنۆس: دوای تیرۆرکردنی سەرکردەی کورد شەهید د.شەرەفکەندی و هاوڕێیانی لە بەرلین، ئاڵمان سەرەتا هەڵوێستێکی بەهێزی گرتەبەر. دیپلۆماتکارانی ئێرانی دەرکرد و پەیوەندییە دیپلۆماسییەکانی کەم کردەوە هەروەها هەندێک وڵاتی ئەورووپی باڵیۆزەکانیان لە ئێرانەوە بانگ کردەوە بەڵام دواجار بەرژەوەندی ئابووری و خواستی پاراستنی ئیمتیازاتی ماددی لەگەڵ ئێران بووە هۆی ئاساییبوونەوەی پەیوەندییەکانی وڵاتانی ئەورووپی لەگەڵ ئێرانی بەرگریکاری تیرۆریزمی دەوڵەتی.

– فەڕانسە و دۆسیەی کلۆتیلد ڕیس: لە ساڵی ١٣٩٨ کلۆتیلد ڕیس، ئەکادیمیستی فەڕەنسی لە ئێران بە تۆمەتی سیخوڕی دەستگیر کرا. ئازادکردنی لە ساڵی دواتر وەک بەشێک لە ڕێککەوتنێکی دیپلۆماسی فراوانتر سەیر دەکرا چونکە هاوکات زیندانییەکی ئێرانی لەلایەن فەڕەنساوە بۆ ئێران نێردرایەوە.

– کاریگەریی لەسەر مافەکانی مرۆڤ

ساتوسەوادی ڕۆژئاوا لەگەڵ ئێران کاریگەریی نەرێنی لەسەر مافەکانی مرۆڤ هەبووە. حکوومەتەکانی ئەورووپا بە گرنگیدانی بەرژەوەندییە دیپلۆماسی و ئابووریی لەسەرووی نیگەرانییەکانی مافی مرۆڤەوە، زۆرجار چاویان لە سەرکوتی نێوخۆیی ئێران و پێشێلکارییە نێودەوڵەتییەکان بەستووە. ئەم ساتوسەودایەی ڕۆژئاواییەکان وایکردووە کە ڕێژیمی ئێران بوێرتر بێت بۆ درێژەدان بە بارمتەگرتن و درێژەدان بە پلانەکانی بۆ تیرۆرکردنی نەیارانی سیاسی لە دەرەوەی وڵات و تێکدانی ئاسایش چونکە دەزانێت کە دەتوانێ لە بارمتە ڕۆژئاواییەکان بۆ گەیشتن بە ئامانجە سیاسییەکانی کەڵکوەربگرێت.

میکانیکی دیپلۆماسیی بارمتەگیری

– هەڵبژاردنی ئامانج

ڕێژیمی ئێران بەوردی ئامانجەکانی خۆی بۆ بارمتەگرتن هەڵدەبژێرێت. بەتایبەتی ئەوانەی خاوەنی دوو ڕەگەزنامەن زیاتر لەمەترسیدان چونکە بە دڵسۆزی هەردوو وڵات دادەنرێن و بەئاسانی دەتوانرێ تۆمەتبار بکرێن و ئیمتیاز لە وڵاتانی ڕۆژئاوایی وەربگیرێت. گەشتیاران، ڕۆژنامەنووسان و ئەکادیمیسیەنی بیانیش مەترسییان لەسەرە بینیومانە کە گرتنی ئەوان لە ئێران بە بابەتی ئاسایشی نەتەوەیی پاساو دراوەتەوە.

ئازاد مستۆفی

– شێوازی یاسایی و نایاسایی

دیپلۆماسیی بارمتە لە ئێران دوو شێوازی یاسایی و دەرەوەی یاسایی لەخۆدەگرێت. شێوازە یاساییەکان بریتین لە دەستگیرکردن بەتۆمەتی ساختە، دادگاییکردن لە دادگاکانی شۆڕش و سزای قورس. لە پرۆسەی ئەو دادگا و بڕیارانەدا، ئەو فەرمانانەی کە لەلایەن هێزە ئەمنییەکانی وەزارەتی ئیتلاعاتەوە یان هەواڵگریی سوپای پاسدارانەوە دەردەچن، ڕۆڵێکی هێندە گەورە دەبینن کە دواتر بە هێورکردنەوەی وڵاتانی ئەورووپا، ئەم بڕیارە قورسانە بەئاسانی پێشێل دەکرێن و وەک بارمتە مامەڵەیان لەگەڵدا دەکرێت. شێوازە دەرەکییە یاساییەکان بریتین لە ڕفاندن لەلایەن گرووپە میلیشیاکانی ئێران لە ناوچە وەک حزبوڵڵای لوبنان، حەشدی شەعبی عێراق یان ئۆپەراسیۆنە نهێنییەکانی دەزگا هەواڵگرییەکانی ئێران لە هەرکوێیەکی ئەم جیهانە.

– دانوستاندن و هێرشبردن

کاتێک ئەو کەسانەی کە باسی لێوە دەکرێت بە بارمتە دەگیرێن، ڕێژیمی ئێران وەکو هێڵکاری لە دانوستانە نێودەوڵەتییەکان بەکاریان دەهێنێت. ئەم داواکاریانە دەتوانن لە ئازادکردنی تاوانبارانی ئێرانی، ئازادکردنی سەروەت و سامان یان ئیمتیازاتی دیپلۆماسی دەسپێبکەن. زۆرجار پرۆسەی دانوستان دووفاقییە و زۆر کەناڵ و ناوەندکار تێیدا بەشدارن.

وەڵامدانەوەی نێودەوڵەتی

– هەڵوێستی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا

ئەمریکا بەشێوەیەکی گشتیی هەڵوێستی توندی لەدژی دیپلۆماسیەتی بارمتەیی ئێرانی گرتووەتەبەر و جەخت لەسەر سزاکان و گۆشەگیریی دیپلۆماسی دەکاتەوە. بەڵام تەنانەت ئەمریکاش چووەتە دانوستاندن و ساتوسەوداوە لەگەڵ ئێران، وەک ڕێککەوتنی ئەتۆمی ساڵی ١٣٩٤ کە ئازادکردنی چەند دیلێکی ئەمەریکی لە ئێران لەخۆ گرتبوو.

– ستراتیژییەکانی ئوروپا

وڵاتانی ئەورووپی تێکەڵەیەک لە دیپلۆماسی و ساتوسەودایان بەکارهێناوە. زۆرجار ئاسایشی دەستبەجێی هاووڵاتییانیان لە پێشینەی کارەکانیان داناوە لەبری ڕەچاوکردنی ستراتیژی درێژخایەن. تەنانەت لە دۆسیەکانی وەک بەلژیک کە ئەسەدوڵڵا ئەسەدی لە دادگادا سزای بەسەردا سەپێندرا، بە فەرمانی پاشای بەلژیک ڕادەستی ئێران کرا. ئەوروپییەکان بەبێ گرتنەبەری یەک هەڵوێست، ڕێبازێکی ناهاوسەنگ و ناتەباییان هەبووە کە لە وڵاتێکەوە بۆ وڵاتێکی دیکە جیاواز بووە.

– ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکان

ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکانی وەک نەتەوەیەکگرتووەکان و گرووپەکانی مافی مرۆڤ، بەکارهێنانی بارمتەیان لەلایەن ڕژێمی ئێرانەوە ئیدانە کردووە بەڵام نفووزی ئەوان سنووردارە چونکە ئێران نۆرم و پەیماننامە نێودەوڵەتییەکان سەبارەت بە بەرژەوەندییە ئەمنی و سیاسی پشتگوێ دەخات و هەموو دەسەڵاتی ئابووری خۆی بۆ فراوانکردنی دەستێوەردانی سیاسی و بارمتەگرتن و تیرۆر بەکار دەهێنێت.

– تێچووی مرۆیی

تێچووی مرۆیی دیپلۆماسی بارمتەگیریی ئێران زۆر زۆرە. بارمتەکان بەرگەی ئەشکەنجەی جەستەیی و دەروونی و دەستبەسەرکردنی درێژخایەن و جیابوونەوە لە خێزانەکانیان دەگرن. زۆرجار دۆخی نالەباری ئەوان وەکو موزایەدەیەک لە یارییە ژیۆپۆلیتیکییەکاندا بەکاردەهێنرێت، ئەمەش دەبێتە هۆی ئازار و نادڵنیایی درێژخایەن. دۆسیەی نازەنین زاغەری کە ساڵانێک لە ئێران دەستبەسەر بوو لە کاتێکدا کچە بچووکەکەی بەبێ ئەو گەورە بووە، ئەمەش جەختی لەسەر کارەساتە کەسییەکانی پشت ئەم مانۆڕە سیاسییانە کردەوە.

ئاکامگیری:

دیپلۆماسیی بارمتە تاکتیکێکی نەگبەتانەیە کە ڕێژیمی ئێران بۆ گەیشتن بە ئامانجە سیاسی و ستراتیژییەکانی، لە ئوستڕالیاوە تا ئەورووپا و ئەمریکا بەکاریهێناوە و بەردەوامیشی هەیە. ستراتیژیی ساتوسەودای ئەو وڵاتانە زۆرجار مافی مرۆڤ لەسەر قوربانگەی دیپلۆماسی و بەرژەوەندییە ئابوورییەکان سەردەبڕن و ڕێژیم دەتوانێ درێژە بە کارە سەرکوتگەرییەکانی بدات. بۆ ڕووبەڕووبوونەوە و ڕێگریکردن لە بەکارهێنانی بارمتەگرتن لەلایەن ئێرانەوە کە مافی مرۆڤ و سەروەریی یاسا وەپێش بەرژەوەندییە کورتخایەنەکان بکەوێ، پێویستیمان بە دژکردەوەیەکی یەکگرتووانەتر و بنەماییتری نێودەوڵەتی هەیە. تەنیا بەمشێوەیە دەتوانرێ سووڕی سەرکوتکردن و دەستکاریکردنی پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان بشکێنرێ و دادپەروەریی و ئازادیی بۆ دەستبەسەرکراوانی ناڕەوا دەستەبەر بکرێت. هەروەها بەبێ وەپێشخستنی مافی مرۆڤ لەسەر پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان، ڕێژیمی ئێران بوێرتر دەبێت لە بەردەوامبوون لە جێبەجێکردنی پلانی تیرۆری سیاسی نەیارانی لە ڕۆژئاوا و دەبێتە نموونە بۆ وڵاتانیتر کە پشتیوانی تیرۆریزمی دەوڵەتی لەجیهاندا دەکەن.

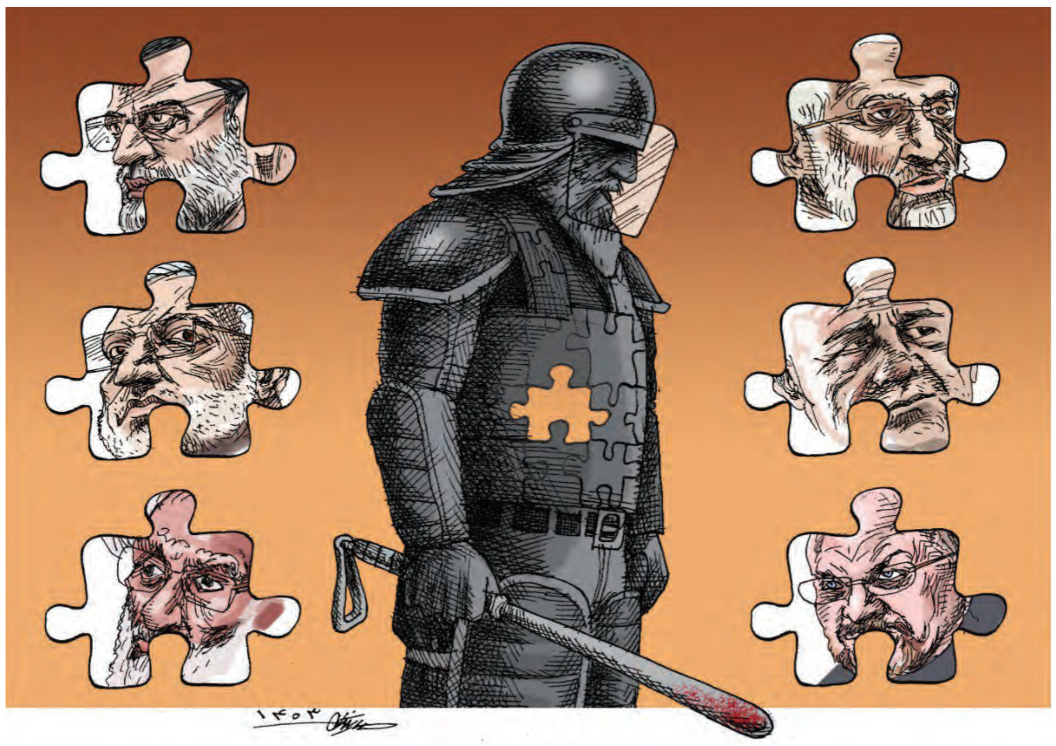

شانۆی هەڵبژاردن لە سێبەری "هامستەر"دا

ڕەزا دانشجوو

مەرگی گوماناویی ئیبراهیم ڕەئیسی، خزمەتگوزاری کاربەڕێکەری دەستگای وەلایەتی فەقیهـ بەدەر لە هەموو ئەو نارِوونی و گومانانە، تاکە شتێکی کە بۆ خەڵکی ئاسایی ئیران بە دوای خۆی هینا، بابەتی نوکتە و گاڵتەکردنی ڕۆژانە بوو. ئەوەی لە سەرۆککۆماری هەمیشە لە پەراوێزی ڕێژیمی ئیسلامی لای خەڵک بە یادگار ماوە، هەڵە بێشومارەکانی لە قسەکردن و ڕاوێژی لەگەڵ میدیاکاران بوو. ڕەئیسی کە بە کەمترین ڕێژەی بەشداریی خەڵک و لە ڕاستیدا بە یارمەتی بەیتی ڕێبەری ڕێژیم بوو بە سەرۆککۆمار، لە تەمەنی کورتی کارکردنیدا هەرگیز نەیتوانی کەسایەتییەکی سەربەخۆ نیشان بدات و هیچ کات ڕۆڵێکی بەرچاوی لە سیاسەتی ڕێژیمدا نەبوو. سەرۆککۆماریک کە نە هاتنە سەرکار و دانانی لە لایەن عەلی خامنەیی و نە مردنی گوماناویی هیچ گرنگییەکی لای خەڵک نەبوو!

هۆکاری مردنی ڕەئیسی هەرچییەک بێت، نابێتە هۆی هیچ گۆڕانکارییەک لە هەلومەرجی کۆماری ئیسلامیدا. نە سیرک و شانۆی هەڵبژاردن دەتوانێت قەرەبووی ئابڕووی لەدەستچووی نیزامی کۆماری ئیسلامی بکاتەوە و نە پەلەقاژەکانی ڕەوتی بەناو ئیسلاحات دەتوانێت ڕوح وە بەری جەستەی نزار بێ‌گیان و ڕوو بە مەوتی کۆماری ئیسلامی بێنێتەوە. شانۆی گاڵتەجاڕی بە ناوی هەڵبژاردنەکانی ڕێژیم کە بە خۆتۆمارکردنی سەدان کەس لە کاربەدەستانی ڕێژیم دەستی پێ کرد، نیشانی دا ڕێژیم هیچ بژاردەیەکی نوێی نییە کە تەنانەت بتوانێت ئەم تاقمە کەسەی ئێستاش هیوادار بە چاکسازی لەنێو چوارچێوەی کۆماری ئیسلامیدان بۆ دەنگدان هان بدات.

خۆ تۆمارکردنی وەزیر و ئەندام پارلەمان و پارێزگار و هتد دەریخست کە بەپێچەوانەی قۆناغەکانی پێشووی کۆماری ئیسلامی، ڕێژیم ئێستا تەنانەت توانایی پاراستنی لانیکەم دیسیپلینەکانی نێوخۆی بۆ ئەو پرۆسەیەی پێی دەگوترێت هەڵبژاردن نەیماوە. جگە لە "سبزوار رضایی میرقائد (موحسین ڕەزایی)"، کاندیدی هەمیشەیی هەڵبژاردنەکانی سەرۆککوماری ڕێژیم! لە مەحموود هەتا "دکتر سردار خلبان قالیباف!" هێرشی بەلێشاوی کاربەدەستانی ڕێژیم لە ناسراو هەتا نەناسراو بۆ خزمەتکردن! دیمەنێکی سەرسوڕهێنەر بوو.

سەرۆککۆماریی ئیبراهیم ڕەئیسی دەرخەری ئەم ڕاستییەیە کە شانۆی گاڵتەجاڕی هەڵبژاردن لە کۆماری ئیسلامیدا ئێتر تەنانەت کێبەرکێی تاقمێک کەسی پاڵێوراوی تایبەت لەلایەن شۆرای نیگابان نییە و سەرۆککۆمار هەڵبژێردرا و گوماشتەی ڕاستەوخۆی بەیتی ڕێبەرییە. لیستی پاڵێوراوانی خوڵی تازەی پرۆسەی بەناو هەڵبژاردن لەلایەن شوڕای نیگابانەوە دەرخەری دو خاڵی گرنگە:

یەکەم وادیارە ڕێبەری کۆماری ئیسلامی بێهیوا لە سناریۆی هاندانی جەماوەری لە ڕێگەی تۆقاندنی خەڵک لە مەترسیی هێرشی وڵاتانی بیانی یان دوژمنی خەیاڵی پەنای بۆ ڕەوتی بەناو ئیسلاحات بردوە و دەیهەوێت جارێکی تر بە پشتیوانی تێوریی خراپ و خراپتر سەرنجی خەڵک بۆ شانۆی هەڵبژاردن ڕابکێشێت. ئەو ڕەوتە کە لەم ساڵانەی دواییدا بە شێوەیەکی بەرچاو لە ئاڵقەی سەرەوەی دەسەڵات دوور خرانەوە و خانەنشین کران ئێستا بە هیوای وەرگرتنی پۆست و پایە دیسان لە خزمەتی دیکتاتۆردان. بەرەی بەناو ئیسلاحات کە ڕۆڵی سەرەکییان لە هاتنەسەرکاری کۆماری ئیسلامی و لە کوشتار و سەرکوتکردنی نەیارانی ڕژیم هەبووە، هەرچەند دوای هاتنەسەرکاری عەلی خامنەیی بەراورد بە سەردەمی خومەینی زۆر کەمتر لە دەسەڵات بەشدار بوون، بەڵام هەمیشە و لە کاتی قەیرانەکاندا ڕۆڵی خۆیان وەک ڕزگارکەری ڕژیم بۆ گۆڕینی ئاراستەی ڕووداوەکان بە مەبەستی پاراستنی ڕێژیم گێڕاوە.

خاڵێکی گرنگی تر کە پێویستە ئاماژەی پێ بکرێت بێبەشکردنی کەسانی وەک مەحموود ئەحمەدی‌نژاد و عەلی لاریجانییە. ئەم بابەتە جارێکی تر نیشانی دا لە ڕوانگەی ویلایەتی فەقیهەوە، هەموو خزمەتگوزارییەک بەرواری بەسەرچوونی هەیە، کاتێکیش بەسەرچوو، ئیتر دەرفەتی بەکارهێنانی نامێنێت. جگە لەوەش گرنگە بگوترێت جەنابی دیکتاتۆر هیچ کات ڕازی نابێت نۆکەران و خزمەتگوزارانی زیاتر لە ڕادەیەک گەورە ببن و ببیندرن! چارەنووسی هەموو سەرۆککۆمارەکانی ڕێژیم دوای کۆتاییهاتنی خوڵی سەرۆکایەتییان ئەم ڕاستییە دەردەخات.

بڵاوکردنەوەی لیستی کاندیدە پاڵێوراوانی سەرۆککۆماریی ڕێژیم نەک هەر کەسی تووشی سەرسوڕمان نەکرد، بەڵکوو لە بنەڕەتدا ڕووبەڕووی هیچ کاردانەوەیەکی جەماوەریی خەڵک نەبۆوە. گوێنەدان بە پرۆسەی هەڵبژاردن و سەرنجنەدانی خەڵک بۆ شانۆی هەڵبژاردن وای کرد فەرماندەی ئەرتەشی کۆماری ئیسلامی هێرش بەرێت بۆ یارییەکی بە ناو "هامستەر" و وەک پیلانی دوژمنان بۆ دوورخستنەوەی خەڵک لە پرۆسەی هەڵبژاردن ناوی ببات! فتوای چەند ئاخوندی شیعەی نزیک لە دەسەڵات سەبارەت بە حەرامبوونی ئەم یارییە، بەشێکی تری ئەم شانۆ گاڵتەجاڕییەیە. جێگای سەرسوڕمانە کاتێک خەڵکی وڵاتێک پرۆسەی هەڵبژاردنی سەرۆککۆماری وڵاتەکەیان کە بەپێی یاسا کەسی دووەمی وڵاتەکەیە پشتگوێ دەخەن و سەرقاڵی یارییەکی ئاسایی دەبن! بەڵام ئەمە دەرەنجامی چڵ و چەند ساڵی حوکمی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامییە! دوانەی خەڵک و دەسەڵات! خەڵکێک کە باوەڕی بە هیچ قسەیەکی حکوومەت نەماوە و تەواو پێچەوانەی حکومەت ڕەفتار دەکات! سیرک و شانۆی هەڵبژاردنی ڕێژیم ئێستا لەژێر کاریگەری یارییەکدایە و توانای ڕکابەری گەمەیەکی سادەی نییە! ئەمە لوتکەی ململانێی نێوان حکومەت و خەڵکە!

خەڵک ماندوو و بێزار لە ڕێژیم و هەموو بژاردە دووبارەبووەکانی، بۆ بەدەسهێنانی کەمێک پارە بەدەر لە ئەگەری ڕاستی و دروستی حازرن شەو و ڕۆژ بە پەنجە لە شاشەی مۆبایلەکەیان بدەن، بەڵام ئامادە نین تەنیا جارێکی تر پەنجەیان بۆ بەشداریکردنی لە شانۆی هەڵبژاردنەکانی ڕێژیم مۆر بکەن! کۆماری ئیسلامی بێ‌توانا لە وروژاندنی هەستی خەڵک بۆ بەشداری لە شانۆی هەڵبژاردن وەک هەمیشە بە بڵاوکردنەوەی درۆ و کەڵکوەرگرتن لە ئایین و میدیا وەک ئامرازێک دەیەوێت لەو قەیرانە ڕزگاری بێت.

ئێستا "هامستەر" و هەوڵدان بۆ ئەگەری بەدەستهێنانی کەمێک پارە بۆ خەڵک زۆر لە هەڵبژاردنی سەرۆککۆماریی داهاتووی کۆماری ئیسلامی گرنگترە! ئەمە نرخ و بەهای کۆماری ئیسلامییە لە چاوی جەماوەری خەڵکدا! دەسەڵاتێک لە گەمارۆی بیروڕای گشتیدا بۆ دەربازبوون لەم بارودۆخە زۆر ناشیانە پەنا بۆ کارتی سووتاوی ئیسلاحات دەبات و لە حاڵی کایەکردن بە تەواوی سەرمایەکانی، ڕووبەڕووی پشتگوێ‌خستنی کۆمەڵگە دەبێتەوە! ئیتر هیچ شتێک خەڵک ناگەڕێنێتەوە سەر سندوقەکانی دەنگدان. نە کارتی سووتاوی ئیسلاحات، نە توقاندن و ترساندن لە دوژمنی بیانی! ئێستا بژاردەی خەڵک لەنێوان جەلیلی، قازی‌زادە، زاکانی، پزیشکیان، پوورمحەممەدی و قالیباف "هامستەر"ە!

ئاگر بەردراوەتە گیانی زاگرۆس

ماوەی دوو حەوتوویە ڕۆژە کە ئاگر بەربووەتە دارستانەکانی زاگرۆس لە ناوچە جیاجیاکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و خەڵکی ئەو ناوچانە بە دەستی بەتاڵ بەرەوڕووی ئاگرەکە بوونەتەوە.

بەپێی زانیاریی گرووپە ژینگەپارێزەکان پاش ئاگری دارستانەکانی زاگرۆس لە کرماشان، لە ڕۆژانی ڕابردوودا بەشێکی دیکە لە دارستانەکانی زاگرۆس لە پارێزگاکانی خووزستان، فارس و کۆهگیلوویە و بۆیەر ئەحمەد ئاگریان تێ بەربووە و خەسارێکی زۆر بەر جەستەی زاگرۆس کەوتووە. لە گرتەڤیدیۆکاندا دەرکەوتبوو کە خەڵکی جوانڕۆ و پاوە بە هاوکاریی ژمارەیەک لە خۆبەخشانی ناوچەکانی دیکە کوردستان بە دەستی بەتاڵ هەوڵی کۆنتڕۆڵکردنی ئاورەکەیان دابوو.

بەپێی ڕاپۆرتەکان لایەنە پێوەندیدارەکانی ڕێژیم لە کرماشان و لەم ناوچانەدا هیچ یارمەتییەکی خەڵکی خۆبەخش و ژینگەدۆستیان بۆ کوژاندنەوەی ئاگرەکە نەدابوو. ئەمە لەکاتێکدایە کە بە وتەی چالاکانی بواری ژینگە لە پارێزگای فارس، پاش ئاگرکەوتنەوە لە دارستانەکانی زاگرۆس لە ناوچەکانی شاری "ڕۆستەم" سەر بەو پارێزگایە، ئیدارەی سەرچاوە سرووشتییەکان و ئاگرکوژێنەوە، ئاگرەکەیان کۆنتڕۆڵ کردوە. هەروەها لە ماوەی ڕۆژانی ڕابردوودا چەند حاڵەتی دیکەی ئاگرکەوتنەوە لە دارستانەکانی پارێزگاکانی کۆهگیلوویە و بۆیەرئەحمەد و خووزستان ڕووی داوە و خەسارێکی زۆر بەر دارستانەکانی زاگرۆس لەو ناوچانەش کەوتووە.

ساڵانێکە کە دارستانەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لەلایەن دوژمنانی کوردەوە بەئەنقەست ئاگریان تێ بەردەدرێت و چالاکانی ژینگەیی بە دەستی بەتاڵ بەرەوڕووی ئاگرەکان دەبنەوە و هەر بەم هۆیە چەند کەسێکیش گیانی خۆیان لەپێناوی پاراستنی ژینگەی کوردستان، لە ساڵانی ڕابردوودا قوربانی کردوە. چالاکانی ژینگەپارێز دەڵێن ناوەندە ئەمنیەتییەکان بەرپرسیاری سەرەکیی ڕووداوەکانی ئاگرکەوتنەوە لە بناری زاگرۆسن، چونکی لەلایەک تاوانبارن بەوەی دەستیان لە سووتمانەکاندا هەبێ، هەروەها هەموو ئیمکاناتێکی کوژاندنەوە و بەرگرتن بە بڵاوبوونەوەی ئاگرەکان لە پاوانی ئەوان دان، کەچی نە بۆخۆیان هیچ هەوڵێک بۆ کۆنتڕۆڵی ئاگرەکان دەدەن، نە ئەو ئیمکاناتەش دەنێنە بەردەستی ڕێکخراوەکانی ژینگەپارێزی؛ هەر ئەوەش گومانەکان لەسەر خۆیان بەهێزتر دەکا.

بەناو هەڵبژاردنێکی دی لە بازنەی بەرتەسک و چووکەی دەسەڵاتدا

لە نیوەڕاستی ساڵەکانی شەڕی جیهانی یەکەمدا واتە ساڵی ١٩١٦ی زایینی، دوو وڵاتی بەهێز و خاوەن بڕیاری بریتانیا و فەڕانسە وێڕای ڕازیکردنی ڕووسیە لەسەر دابەشکردنی هەرێمی ژێر دەسەڵاتی ئیمپراتۆریی ه

دوای ماوەیەک چاوەڕوانی و قسە و باس و پێشبینییەکان لەسەر چارەنووسی کاندیداکان بۆ پۆستی سەرۆککۆماری لە ئێران، شوڕای نیگابان بە ڕەتکردنەوەی، مەحموودی ئەحمەدینژاد، سەرۆکۆماری پێشوو، عەلی لاریجانی، سەرۆکی پێشووی مەجلیس، ئیسحاق جەهانگیری، جێگری سەرکۆماری پێشوو و هەروەها لادانی زۆربەی نیزیک بە تەواوی ئەو کەسانەی لە کابینەی دەوڵەتی سەرۆکۆماری کوژراو، ئیبراهیم ڕەئیسی و مەجلیسە ئینقلابییەکەی خامنەییەوە هاتبوون و ناویان تۆمار کردبوو، تەنیا شەش کەسی وەک کاندیدی سەرکۆماری تەئیید کرد.

مستەفا پوورمحەممەدی، سەعید جەلیلی، محەممەدباقر قالیباف، عەلی‌ڕەزا زاکانی، ئەمیرحوسێن قازی‌زادە و مەسعوود پزیشکیان ئەو شەش کاندیدەی پۆستی سەرکۆماری بۆ خولی چواردەهەمی هەڵبژاردنەکانی سەرکۆمارین کە لەمڕۆوە تا ڕۆژی ٧ی پووشپەڕ (ڕۆژێک پێش لە بەڕێوەچوونی هەڵبژاردنەکان) تەبلیغ و پڕوپاگەندەکانیان دەست پێ دەکات.

سەرەتا جێی ئاماژەیە ئەو تاریف و پیاهەڵدانە پڕوپوچانەی عەلی خامنەیی وەبیر بێنینەوە کە باسی لە "پڕدەسکەوتبوون"ی دەوڵەتی ڕەئیسی و "ئینقلابی‌بوون"ی مەجلیسی ئێستا دەکرد، لە حاڵێکدا بە فەرمانی خودی جەنابیان، شوڕای نیگابان جیا لە قالیبافی سەرۆکی مەجلیس کەسیانی بە شیاوی ئەوە نەزانی کە کاندیدی پۆستی سەرۆککۆماری بێت!

ئەوانەی ئێستا بە فەرمانی عەلی خامنەیی و تەئییدی شوڕای نیگابان هاتوون، جیا لە مەسعوود پزیشکیان کە دواتر باسی دەکەین، هەر هەموویان وەک دەڵێن؛ "یان دز بوون یان قاتڵ" و لەگەڵ ئەوەی هەموانیان سەر بە بەرەی هەرە بناژۆخوازی دەسەڵاتن، بەڵام دوو کەسیان (قالیباف و جەلیلی) لە ئامانجە سەرەکییەکانی بەیتی ڕێبەرین. وێدەچێ لە ڕۆژانی داهاتوودا بەتایبەت ڕۆژانی نزیک بە هەڵبژاردنەکان بەشێک لەم چەند کەسە بە قازانجی مۆرە سەرەکییەکە پاشەکشەیان پێ بکرێت. فرەیی کاندیدەکان لە نێو بەرەی بناژۆخوازدا دەرخەری کۆمەڵێک کێشە و بەرژەوەندیی گرووپی و جەناحییە کە وا دیارە خامنەیی جارێ لە فازی دڵڕاگرتن و ئیمتیازپێدانیان دایە کە لە کۆتاییدا ئەوەیان زیاتر ملکەچ و گوێڕایەڵتر بێت بۆ خامنەیی و پرسی جێگرەوەی ڕێبەری، سەر لە سندووقەکان دەردێنێ.

مەسعوود پزیشکیان کە چوار دەورە نوێنەری تەورێز لە مەجلیس بووە و گەلێک جار ڕایگەیاندوە و نەیشاردۆتەوە کە ئیرادەتێکی تایبەتی بە ڕێبەری نیزام، عەلی خامنەیی هەیە و چەند جارێک وتوویەتی "ئەگەر بەپێی فەرمایش و سفارشەکانی ئاغا (خامنەیی) چووباینە پێشێ، گەلێک لە کێشەکانی خەڵک و وڵات چارەسەر دەبوون"، لەگەڵ ئەوەی خۆی قەت بە ڕێفۆرمخواز نەزانیوە، بەڵام لە ڕێفۆرمخوازانی حکوومەتی نزیک بووە و تا ڕادەیەک لە بەرەی ئەواندا جێ دەگرێ. هێنانی پزیشکیان کە ناتوانێ بەدەر لە ئیرادەی خامنەیی بێت، ڕوویەکی دیکەی ئەم بەناو هەڵبژاردنانەیە. ئەویش هەوڵی بردەنەسەرەوەی ڕێژەی بەشداریی خەڵکە کە ڕێژیم لە هەلومەرجی ئێستادا لانیکەم ڕووبە کۆمەڵگەی جیهانی زۆری پێویستە. پزیشکیان بۆ ئەوە دانراوە کە ئەم ڕێژەیە بباتە سەرێ و کە وەک دیارە ڕەوت و جەریانە بەناو ڕێفۆرمخوازەکان بە پشتیوانی لە ناوبراو، هانی خەڵک بۆ هاتنەسەر سندوقەکانی دەنگدان دەدەن.

خامنەیی و بازنەی بەرتەسک و چووکەی دەسەڵات بە هێنانی پزیشکیان پێیان وایە دەتوانن، بەرەی بێزاری خەڵک لە ڕێژیمەکەیان بۆ دژایەتی لەگەڵ ئەو کاندیدایانەی وەک نمادی ڕێژیم دەناسرێن، بکێشنە سەر سندوقەکانی دەنگدان و بە قازانجی خۆیان تەنیا کەڵک لە "بەشداربوون"یان لە هەڵبژاردنەکە وەربگرن.

ئەوەی لەم پێوەندییەدا گرینگە ئەوەیە کە نزیک بە ٨٠٪ی خەڵکی ئێران بەپێی هەڵوێستیان لە دوایین هەڵبژاردنەکانی ئەم ڕێژیمە لە ١١ی ڕەشەممەی ساڵی پار کە تەنیا سێ مانگی بەسەدا تێپەڕبووە، سەلماندیان کە ئەم ڕێژیمەیان لە تەواوەتی خۆیدا ناوێ و نەچوونەسەر سندوقەکانی دەنگدان. کەوابوو بەرەی خەڵک بڕیاری خۆی داوە.

لێرەدا و لە سۆنگەی پیلانەکانی ڕێژیم بۆ بردەسەرەوەی ڕێژەی بەشداریی خەڵک لە هەڵبژاردنەکانی ئەم خولە لە سەرۆکۆماری، پێویستە ئەو ڕەوت و جەریان و کەسایەتییە سیاسییانەی کە بە هەر هۆکار و بیرۆکەیەک، بەشداریی لەم دەسەڵاتەیان بە قازانجی خەڵک لە قەڵەم دەدا، وەهۆش بێنەوە و بەرەی خەڵک هەڵبژێرن. خودی محەممەد خاتەمی کە بە نمادی "ڕێفۆرمخوازی" لە ئێران ناسراوە و بۆ دوو دەورە لەم ڕێژیمەدا سەرۆککۆمار بووە، ڕاشکاوانە دانی بەوەدا ناوە کە "جیا لە تەداروکاتچییەک، شتێکی دیکە نەبووە"، بۆیە دەبێ بزانن کە خەڵک لە مێژە گاڵتەی بە "ڕێفۆرمخواز و ئوسولگەرا" دێت و لە تەواویەتی خۆیدا ئەو ڕێژیمەیان ڕەت کردۆتەوە. کەسانی وەک پزیشکیان و تەواوی ئەو کەسانەی کە بە ئارەزوو و پاساوی گۆڕانکاری و زاڵبوون بەسەر پاوانخوازیی خامنەیی و ڕێژیمەکەیدا دەیانهەوێ بەشداری ئەم شانۆگەرییە بن، با بزانن کە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی ئێران بە ڕێبەرایەتیی عەلی خامنەیی و ئەو بازنە بەرتەسک و چووکە کە هیچ ئەقڵانییەتێکی سیاسی بۆ گۆڕانکاری تیایدا جێی نابێتەوە و مانا نادات، چووکەترین زەرفییەت و ئیستعدادی بۆ تێپەڕین لە دیکتاتۆری و پاوانخوازی تێدا بە دی ناکرێ و دووبارەکردنەوەی هەڵەکانیان، شەرمەزاری بەرەی خەڵک و مێژوویان دەکات.

کۆمەڵگەی مەدەنی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان (بزووتنەوەی کۆمەڵایەتی) (١١-٣)

سمایل شەرەفی

چەمک و دەستەواژەی بزووتنەوەی کۆمەڵایەتی لە سەدەی نۆزدە و لە لایەن "سێن سیمۆن"ەوە داهێندرا. بزووتنەوەی کۆمەڵایەتی بە هێزێک دەگوترێ کە ڕچەیەک لە دەسەڵات و ئۆتوریتەی بە دوادا بێت. سێن سیمۆن باوەڕی بە کۆبوونەوەی ئێلیتگەلی زانستی، ڕووناکبیران و کەسانی خاوەن ماڵ و منداڵ بوو کە پێکەوە بۆ جارێکی دیکە سیستەمی کۆمەڵایەتی بە شێوەیەکی ئەقڵانی و ڕێکوپێک بکەنەوە.

بزووتنەوەی کۆمەڵایەتی یەکێک لە گرینگترین شێوەکانی ڕەفتاری بە کۆمەڵە کە ئەژمارێکی زۆر لە کۆمەڵانی خەڵک تێیدا چالاکانە بەشداری دەکەن. هەرچەند ئەم دیاردەیە لە زۆربەی نووسینەکاندا لە ژێر ناوی ڕەفتاری بەکۆمەڵدا دێتە بەرباس، بەڵام لەگەڵ ڕەفتارە بە کۆمەڵەکانی دیکەدا جیاوازیی بنەڕەتی هەیە. زۆر جار ڕەفتارە بەکۆمەڵەکان بە شێوەی فکری، هەستەکی و خۆڕسکانە بیچم دەگرن و پێڕەوی لە ڕێچکە و ئۆلگوویەکی تایبەتی ناکەن و بە پێچەوانەی بزووتنەوە، زۆربەی جار بێ‌پلان، بێ ئامانج و ناڕێکخراو و بەری لە ئیدئۆلۆژین.

ئانتۆنی گیدێنز ئەم دیاردەیە بە شێوازێک لە کردەوەی بەکۆمەڵ بە مەبەستی دەستەبەرکردنی گۆڕان لە بەشێک لە نیزام و سیستەمی ئارایی پێناسە دەکات و دەڵێ "دەکرێ بزووتنەوەی کۆمەڵایەتی بە هەوڵ و تێکۆشانێکی بە کۆمەڵ لە پێناو بەرەوپێشبردنی بەرژەوەندییەکی هاوبەش یان دابینکردنی ئامانجێکی هاوبەش لە ڕێگای کردەوەیەکی گشتی و بە کۆمەڵ، بەدەر لە دامەزراوە فەرمییەکان، پێناسە بکرێت.

"چەند ڕەهەندیبوون و ناچەقبەستوویی پێکهاتەی کۆمەڵگە لە سەردەمی نوێ، بوو بە هۆی گۆڕانێکی بنەڕەتی لە بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکاندا کە لە دەوری حیکایەتە هەراوەکاندا (metanarrations) بە شێوەی نواندنەوەیی، ڕێکخراوە و ئایدۆلۆژیی توندوتۆڵ پێکی‌هێنابوو و هەموو کێشەکانیان لە خاڵێکی تایبەتدا کۆ دەکردەوە. ئەم گۆڕانکارییە تازانە بە نیاز و ویستی تازەی هێنایە گۆڕێ و بە وتەی گوندێرفرانک بوونە هۆی پێکهێنانی بزووتنەوەی کۆمەڵایەتیی نوێ. ئەم بزووتنەوانە لە بەستێنی کۆمەڵگەی مەدەنییەوە سەریان هەڵدا و بە چەشنێک لە پێوەندی ڕاستەوخۆ لە گەڵ دەسەڵاتی سیاسی بەدوور بوون. ئەم بزووتنەوانە لە ڕێگای خۆدەربڕین، دەرچوون لە چوارچێوە و بەرەنگاربوونەوەی ئۆتۆریتە هەوڵ دەدەن گۆڕانکارییەک لە نۆرم، ڕێسا و بایخەکانی دۆخی داسەپیو و ئاراییدا پێک بێنن. یۆتۆپیای ئەم بزووتنەوانە چەنێک دێموکراسی ڕادیکاڵە کە لەوێدا لایەنە جیاوازەکانی نێو کۆمەڵگە وەکوو تاکەکان، ژنان، کەمەنەتەوەکان و لایەنگرانی ئاشتی و پێکەوەژیان بتوانن خاوەنی دەنگ بن و مافیان بپارێزرێ".

شوناسی نەتەوەیی و بەجیهانیبوون

بەبێ هیچ پاشگر و پێشگرێکی هزری، دینی، نەتەوەیی و چینایەتی، "شوناس" بەشێکە لە پێویستییە ڕەوانی و دەروونییەکانی مرۆڤ و بۆ هەر جۆرە ژیانێکی کۆمەڵایەتی پێویستە. لە نەبوونی چوارچێوەیەک بۆ دیاریکردنی شوناسی کۆمەڵایەتی، ئینسانەکان لێک جیا ناکرێنەوە و هیچکامیان ناتوانن بە شێوەیەکی مانادار و بەردەوام لە گەڵ ئەوانی دیکەدا پێوەندی پێک بێنن. بە گشتی، "شوناس" مانا بە ژیان دەبەخشێ.

شوناسی نەتەوەیی کە وەک مەفهووم، پێشینەیەکی دوورودرێژی نییە و دوای شەڕی سارد و لە گەرمەی شەڕی دژە کۆلۆنیالیدا هاتە نێو ئەدەبیاتی زانستی مرۆڤیەکانەوە، لە بیچمگرتنی کۆمەڵ و پێکهاتە نەتەوەییەکانی چاخی مودێرندا وەک فاکتەرێکی گرینگ سەرنجی دەدرێتێ. بە تایبەت لەگەڵ پەرەسەندنی ڕەوتی بەجیهانی‌بوون کە بەشێک لە لێکۆڵەران بە هۆکاری تێداچوونی نەتەوەکان و شوناسگەلی نەتەوەیی دەزانن، بایەخی زیاتری هەیە. بەپێی ڕوانگەیەک کە لە لایەن زۆرێک لە بیرمەندانی مۆدێرنیزم و پۆست مۆدێرنەوە هاتۆتە بەرباس، شوناسگەلی نەتەوەیی لە ڕووبەڕووبوونەوە لە گەڵ جیهانی بوون، لە گەڵ کۆمەڵێک کێشە و چالنجی جۆراوجۆر بەرەوڕوون.

لە نێوان ڕەوتی بەجیهانی‌بوون و شوناسی نەتەوەییدا یەکەمیان کار لە سەر پانتاییەکی گەورەی جیهانی و ئەوی‌تریان زەمینە و قەوارەیەکی ناوچەیی و لۆکاڵی هەیە. ئەگەر پێناسە و خوێندنەوەیەکی گشتگیر لە شوناس لە ئارادا نەبێ، هیچ گەرەنتییەک بۆ پاراستنی کەرامەتی تاک و غروری کۆڕ و کۆمەڵەکان کە ڕۆڵی کارا و شوێندانەریان لە بنیاتنان و شارستانیەتدا هەیە، بوونی نابێ. لە دنیای ئەمڕۆدا کە خێرایی پەرەپێدان و پێشکەوتن لە گەڵ دەیە و سەدەکانی پێش پێک ناگیردرێ، ئەگەر نەتەوەکان و گەلان دەستیان بە پێناسەیەکی ناجێگیر(بزۆک) بەڵام بەردەوام لە شوناسی خۆیان نەگات، بە کردەوە لە گەردوونەی پەرەسەندنی نەتەوەیی و نێونەتەوەیی دەردەهاوێژرێن.

لە ڕەوتی بیچمگرتن و پەرەسەندنیدا، جیهانی‌بوون بۆتە هۆی ئەوەی کە نەتەوەکان لە بیری نۆژەنکردنەوەی شوناسی خۆیاندا بن. چیدیکە گەلان ئەو شوناسە داخراو و سەختەیان نییە کە پانتایی تێکۆشان و چالاکییان لە سنووری شەڕ و شۆڕی تایفیدا قەتیس مابێتەوە. وێدەچێ جیهانی‌بوون کاریگەریی خۆی لە سەر شوناسگەلی کۆن و پێشوو دانابێ و خوێنێکی تازەی بەبەر شوناسی نەتەوەییدا کردبێ. بۆ گەیشتن بە قۆناغی سەرلەنوێ بنیاتنانەوەی شوناس، دەربازبوون لە قەیرانی شوناس مەحاڵە، بەڵام تێپەڕبوون لێی پێوەندیی ڕاستەوخۆی بە فاکتەرگەلی فەرهەنگییەوە هەیە.

که بگەڕێینەوە سەر دۆخی کورد، یەکێک لە هۆکارە سەرەکییەکانی پێکهاتنی بزاڤە کۆمەڵایەتییەکانی کوردی، کێشە و کەلێنی نەتەوایەتییە. بەڵام ئەم پرسە لەم سەردەمەدا زۆر جیاواز لە سەردەمی پێشوو خۆی نواند. یەکەم ئەوەی کە "کوردبوون" و مافی نەتەوەیی واتایەکی تازەی بەخۆوە گرتووە؛ کوردبوون دیاردەیەکی ڕەها و نەگۆڕ نییە کە تەواو کێشەکانی دیکە لە پێناو خۆیدا بخاتە پەراوێزەوە و نکۆڵییان لێ بکات، کوردبوون ڕێبازێکی گونجاو و ڕەوایە بۆ گەیشتن بە مافە مرۆییەکان و هەروەها وەدەستهێنانی ئەو دەسکەوت و بەرژەوەندییانە کە لە پێکهاتەیەکی نابەرانبەردا لێی زەوت کراوە. کەوایە بزاڤی کۆمەڵایەتیی کوردی لەم سەردەمەدا بەبێ پێوەندی لەگەڵ بزاڤی کرێکاری، بزاڤی ژنان، بزاڤی پاراستنی ژینگە و هەموو بزاڤە دێموکراتیکەکانی تر واتای نییە.

لە پرسی "شوناسی نەتەوەیی کورد"دا دوو چەمکی "کوردبوون" و "کوردایەتی" زۆرترین باس و دەمەتەقەی لە سەرە؛ بە دوور لە یەکتر پێناسەکردنی هەردوو چەمکەکە و، تەنانەت لە بەرانبەر یەکتر دانانیان و دەرهاویشتنی "کوردایەتی" لە ناسیۆنالیزم، بۆچوونێکە کە لایەنی چەپی کوردی بە گشتی و لەم دواییانەدا بەرەی ڕیفۆرمخوازی کوردی لە باکوور و ڕۆژهەڵاتی کوردستان پێڕەوی لێ دەکەن. لە بەرانبەردا بۆچوونێک هەیە کە کوردبوون و کوردایەتی لە چوارچێوەیەکی بەرفراوانی ناسیۆنالیزمی کورددا پێناسە دەکات و هەر جۆرە ئینکارکردنێکی ماف و مافخوازی بۆ کورد لە چوارچێوەی ناسیۆنالیزمی ئەویتردا دەبینێ.

لە ئەدەبیات و دەربڕینی ڕۆژانەی خەڵکی ئاساییدا، "کوردایەتی" بە مانای ناسیۆنالیزم بەکار دێت و ناسێنەری شونانی نەتەوەیی کورد بەرانبەر بە پێکهاتە نەتەوەییەکانی دیکە و لە خۆیدا مەفهومێکی سیاسییە کە لە لایەن بژاردە سیاسی و فەرهەنگییەکانی کوردەوە بەرهەم هاتووە. "کوردایەتی مەسەلەیەکی مەعریفی، وجودی و بنەمایی پێناسەکردنی کۆمەڵە مافێکی سیاسی، کولتووری، ئابوری و مەسەلەی کەرامەتی بە کۆمەڵی کوردە". کەوابوو نەفسی کوردایەتی زۆر جیاوازە لەو بۆچوونەی کە تەنیا بە بزووتنەوەیەک پێناسەی دەکات و پێی‌وایە "کوردایەتی بزاوتێکە کە بانگەشەی ڕزگارکردنی کورد دەکات و بە تەمایە قەوارەیەکی سەربەخۆ یان نیمچە سەربەخۆ بۆ کوردەکان لەسەر خاکی کوردستان درووست بکات".

سیڤان سەعید، لێکۆڵەر لە سەنتەری لێکۆڵینەوەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست لە زانکۆی شانشی- چین، لە بابەتێکدا لە ژێر ناوی "کوردایەتی و کوردبوون؛ هەڵوەشاندنەوەی قەوارەی هەرێم"، بە جیاواز و جودا لە قەڵەمدانی بزووتنەوەی سیاسیی کوردستان (کوردایەتی) لە ناسیۆنالیزم کە لە ڕوانگەی ئەوەوە تەنیا هەمان "کوردبوون"ە، پێی‌وایە: "هەتا کوردایەتی برەوی زیاتر هەبێ، کوردبوون کۆڵەوارتر و پەرێشانتر دەبێ. ئەوەی کە کوردبوون و ناسنامە و سەربەخۆیی کورد و کوردستانی بۆ گرنگە و لە پێناویدا تێ‌دەکۆشێ، دەبێ بە هزر و بە کردەوەش کوردایەتی ڕەت بکاتەوە و وەک دوژمنی کوردبوون پێناسەی بکات".

لە بەرانبەردا کەماڵ سولەیمانی، مامۆستا لە لێکۆڵینەوەکانی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست و مێژووی ئیسلام لە زانکۆی کۆلمێکس، لەگەڵ ئەوەیکە کوردایەتی بە جەوهەری شوناسی نەتەوەیی دەزانێ و ئینکارکردنی بە لادان لە ناسیۆنالیزمی کوردی لە قەڵەم دەدات، ڕەتی دەکاتەوە کە "کوردایەتی تەنیا مەسەلەیەکی سیاسی بێ کە بۆ دانیشتن لەگەڵ دەوڵەتی مەرکەزی و بۆ وەدەستهێنانی هێندێک ئیمتیاز کەڵکی لێ‌وەربگیرێ". بۆیە "جیاوازیی "کوردبوون" و "کوردایەتی" لەوەدایە کە، کوردبوون ئێتنیسیتەیە و وێدەچی لە زاتی خۆی دا هەڵگری هەڵوێستی سیاسی نەبێ، بەڵام کوردایەتی هەوڵێکە بۆ وەدەستهێنانی مافی کورد".

کەوابوو بەربەرەکانێ و ڕاوەستان بەرانبەر بە ئینکارکردنی شوناسی کوردی و ڕاسان بەرانبەر بە شوناسە نەتەوەییە داسەپاوەکان وەک خەسڵەتێکی جەوهەریی خەباتی کورد دەمێنێتەوە و پێوەندیی دیالکتیکیی نێوانی ئینکار و بەرەنگاری، شێواز و تایبەتمەندیی ناسیۆنالیزمی کورد (کوردایەتی) وەک شوناسی نەتەوەیی کورد پێناسە دەکات.

زۆربەی ئەم بزاڤ و بزووتنەوە کۆمەڵایەتییانەی کە ئەمڕۆ لە کوردستاندا هەن لە ڕوی کارکرد و نێوەڕۆکەوە ماهییەتێکی تەواو شوناسخوازانەی نەتەوەییان هەیە و لە گەڵ ئەوەیکە ناکرێ لە کوردستاندا ئیدیعای دەربازبوون لە قەیرانی شوناسی نەتەوەیی بکرێ، بەڵام شوناسی نەتەوەیی لە کوردستان توانیویەتی لە ڕێگای کۆی ئەم بزووتنەوانەوە کە کۆمەڵگەی مەدەنیان پێک هێناوە، خۆی پێناسە بکاتەوە و هەنگاو بەرەو دەربازبوون لە قەیران بنێ و لە هەمان کات دا مودێلێکی نوێ لە کوردایەتی بنیات بنێ.

***

تێبینی:

سەرچاوەکانی بەکارهاتوو بۆ ئەو زنجیرە نووسینە لەسەر "کۆمەڵگەی مەدەنی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان" لە ئەرشیڤی "کوردستان"دان.

هەزار هۆکار هەیە بۆ دەنگنەدان، یەک نییە بۆ دەنگدان

مەنسوور مروەتی

هەڵبژاردنەکانی نێو سیستەمی کۆماری ئیسلامیی ئێران بەتایبەتی لە بیست ساڵی ڕابردوودا زیاتر لە پێشوو بووەتە مەیدانی ململانێی نێوان خەڵک و حکوومەت. لەم هەڵبژاردنانەدا حکوومەت هەوڵی داوە خەڵک بێنێتە سەر سندووقەکان تا لەو ڕێگایەوە بە دنیای دەرەوە بڵێ حکوومەتەکەی شەرعییەتی خەڵکیی هەیە، لەولاشەوە خەڵک بەپێچەوانەوە دەپرسن بۆچی دەبێ لە هەڵبژاردنێکدا بەشداری بکەن کە هیچ لە دۆخ و چارەنووسیان ناگۆڕێ، هەڵبژاردنێک کە تەنیا و تەنیا بۆ گرتنە دەست و لە دەستدا مانەوەی دەسەڵاتێکە جگە لە دزی و تەماحی زیاتر لە سامانی ئەم وڵاتە بۆ تاقمێکی دیاریکراو هیچ خێروبێرێکی بۆ خەڵک و وڵات نییە.

لەم هەڵبژاردنانەدا کە هەرجارە و بە جۆرێک موهەندیسی دەکرێ، قەبووڵکردن یا ڕەدکردنەوەی سەڵاحییەتی کاندیداکان بەشێکی سەیروسەمەرەی پرۆژەکەیە و زۆریش سەرنجڕاکێشە. ئەم کارە کە بە شۆڕای نیگەهبان سپێردراوە لە ڕاستیدا هەم بۆ کۆنترۆڵ و دەرچوواندنی ئەو کەسانەیە بەیتی خامنەیی گەرەکیەتی و، هەمیش بۆ ڕاکێشانی سەرنجی خەڵک و ئەگەر بکرێ فریودانیان بۆ دەنگدان. بۆ وێنە سەرۆککۆمارەکانی پێشوو ئەگەر ناو دەنووسن سەڵاحییەتیان پەسند ناکرێ و ڕەد دەکرێنەوە، بەڵام کاندیدایەک کە پێشتر سەڵاحییەتی بۆ نوێنەرایەتی مەجلیس ڕەد کراوەتە ئەمجارە بۆ سەرۆککۆماری قەبووڵ دەکرێ! یان کەسانێک لە هەڵبژاردنی پێشتر بۆ مەجلیسی خوبرەگان سەڵاحییەتیان ڕەد کرابوویەوە، بەڵام ئەمجارە بۆ سەرکۆماری پەسند دەکرێن. بۆ وێنە مەسعوود پزشکیان لە هەڵبژاردنەکانی پێشووی سەرکۆماری و مەجلیسدا بە شیاوی نوێنەرایەتییان نەزانیبوو و ڕەد کرابوویەوە بەڵام ئەمجارە بۆ سەرکۆماری وڵات قەبووڵە و بە شیاویان زانیوە. جا پرسیارەکە لێرەدایە کەسێک کە تا چەند مانگ پێشتر شیاوی نوێنەرایەتیکردنی شارێک نەبوو ئێستە چۆنە بۆ سەرۆکی هەموو وڵات شیاوە؟ یان سەرکۆمارەکانی پێشوو بۆچی پێشتر شیاو بوون و ئێستە نین؟ مستەفا پوورمحەممەدی بۆچی چەند مانگ پێشتر بە کەڵکی مەجلیسی خوبرەگان نەدەهات، بەڵام ئێستا بۆ سەرکۆماریی وڵات لەبارە؟ جوابی پرسیارەکە لانیکەم لە سەر پزشکیان ڕوونە، بەلەبەرچاو گرتنی هەڵوێستی ژیرانە و سیاسیانەی خەڵک و نەچوونە سەرسندووقەکان لە چەند هەڵبژاردنی پێشوودا، حکوومەت دەیهەوێ لەو ڕێگایەوە خەڵک فریو بدا و بیانهێنێتە سەر سندووقەکان. بەڵام ڕاستیەکەی ئەوەیە خەڵک لەمێژە بەم فێڵ و تەڵەکەیەی ڕێژیمیان زانیوە و لەوە زیاتر ئەوەیە لەم شەش حەوت ساڵەی دواییدا خەڵک بەئاشکرا و بەدەنگی بەرز خوازیاری ڕووخان و نەمانی ئەم ڕێژیمەن، ئیتر چ ڤگا بەوەی حکوومەت بە فێڵی ئیسلاحتەڵەب و ئوسوولگەرا فریویان بدا و بیانهێنێتە سەر سندووقەکان.

بەشێکی دیکەی ئەم هەڵبژاردنە گاڵتەجاڕەی حکوومەت دەمەتەقەی نێوان کاندیداکانە. دیارە لە هەموو دنیادا دەمەتەقەی نێوان کاندیداکان شتێکی باش و باوە. هەر کاندیدێک بەرنامە و پرۆژەی خۆی لە بوارەکانی سیاسی، ئابووری و کۆمەڵایەتی دەخاتە ڕوو و لەوێ دیفاعیان لێ دەکا، هەرکەسە و هەوڵ دەدا بە هێنانی پرۆژەی باشتری ئابووری و خزمەتگوزاری بۆ خەڵکی وڵاتەکەی سەرنجی زیاتری دەنگدەران بۆ لای پرۆژە و بەرنامەکەی ڕابکێشێ. بەڵام لە ئێرانی ژێر دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامیدا لە کاتی مونازیرەکان و لەو پەراوێزی دەمەتەقێیەکاندا هەر کەسە ولە هەوڵی ئەوەدایە چۆن بتوانێ گەندەڵی و دزی و خراپەکاریەکانی ئەویتر ئاشکرا بکا. بۆ وێنە جودا لە جینایەت و سەرکوتی خەڵک لە خۆپیشاندان و نارەزایەتیەکاندا کە لە کارنامەی باقری قالیبافدا هەیە، ناوبراو خۆی و بنەماڵە و دەستوپێوەندیەکانی سەرتۆپی دزە گەورەکانی نێو ڕێژیمن. قالیباف چ ئەوکاتەی شارەداری تاران بوو و چ لە کاتی سەرۆکایەتیی مەجلیسدا لەگەڵ پاسدارەکانی هاوقوماشی خۆی کارنامەیەکی تا بڵێی ڕەشی هەیە. لە ئینسانکوژی و ئیعدامدا مستەفا پوورمحەمەدی ڕێک هاولینگی برایمی ڕەییسی، سەرکۆماری کوژراوی پێشووە و پێکەوە لە هەیئەتی مەرگی ڕژیمدا بکوژی هەزاران زیندانیی سیاسیی ساڵی شەست و حەوت بوون.

لە هەموو تەمەنی کۆماری ئیسلامیدا ڕێبەر و بەیتی ڕێبەری سەرکۆمارێکی گوێڕایەڵتر لە برایمی ڕەئیسییان نەبووە. جیاواز لە باسی گوێڕایەڵیەکەی لە ماوەی سێ ساڵی تەمەنی سەرکۆماریەکەیدا ئێران لە باری قەیرانی سیاسی، ئابووری و کۆمەڵایەتیدا گەیشتە لووتکە و هەمووانیش ئەوە دەزانن. هەمووان گاڵتەیان بە نەزانی و نەخوێندەواریی ناوبراو دەکرد و بە هۆکاری قەیران وماڵوێرانیی وڵاتیان دەزانی کەچی ئێستا و لەکاتی مونازرەکاندا کەسیان ناوێرن باسی خراپەکاریەکانی بکەن بەڵکوو خۆیان بە درێژەدەری کارکانی ئەو دەزانن. تەنانەت پزشکیانی ئیسلاحتەڵەبیش هەروا دەڵێ. بۆچی؟ چونکە ئەو حەڵقەلەگوێی خامنەیی و بەیتەکەی بوو و بڕیاریشە ئەوەی ئەمجارەش لە سندووقەکان دەیهێننە دەرێ هەر کەسێکی ئاوا بێ. کەس نییە لەم کاندیدایانە جوابی ئەو پرسیارە بداتەوە، خۆ هەموان دەزانن ئەوەی ئێرانی لەم چەند ساڵەی دواییدا هێنایە ئەم حاڵ و ڕۆژە برایمی ڕەئیسی و ئەوانە بوون کە ڕەئیسییان هەڵدەسووڕاند، ئەی خێرە ئێوەش بانگەشەی درێژەدانی هەمان سیاسەتی ماڵوێرانی بۆ خەڵکی ئێران دەکەن؟

ئەگەر وایە قسەی خەڵک ڕاستە کە هەزار هۆکار بۆ دەنگنەدان هەیە بەڵام تەنیا یەک هۆکار بۆ دەنگدان لەم وڵاتە بەڵاڵێدراوەدا نابینرێتەوە.

مەترسییەکانی ڕێژیمێکی بارمتەگیر و شەڕاشۆ بۆ سەر ئەمنییەتی جیهانی

باوان عەلیزادە

ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران دواجار توانی بە دیپلۆماسیی بارمتەگیری لەبری بەردانی یوهان فلۆدریێس، دیپلۆماتی سوێدیی یەکیەتیی ئورووپا، حەمید نووریی بکوژ و یەکێک لە ئەندامانی تیمی کۆمەڵکوژکردنی زیندانیانی سیاسیی ساڵی ٦٧ بۆ تاران بگەڕێنێتەوە.

حەمید نووری ماوەی نیزیک بە ٥ ساڵ بوو لە سوێد بەند کرابوو. ئەو کە لە دادگای ستۆکهۆڵمدا بە تاوانی جینایەت دژی مرۆڤایەتی و بەشداری لە ئێعدامی زیندانیانی سیاسیدا سزای زیندانی هەتاهەتایی بەسەردا سەپابوو، دوای پشتڕاستکرانەوەی ئەو حوکمە لە دادگای پێداچوونەوەدا، بە ساتوسەدای سیاسیی ئێران لەگەڵ وڵاتی سوید لە بری ئازادکردنی دوو هاووڵاتیی سویدی کە لە تاران بە بارمتە گیرابوون، گەڕایەوە ئێران و لەلایەن بەرپرسانی ڕێژیمەوە بە چەپکەگوڵ پێشوازیی لێکرا. کۆماری ئیسلامیی ئێران ڕێک لە پووشپەڕی ساڵی ڕابردووشدا توانیبووی ئەسەدوڵڵا ئەسەدی، دیپلۆمات تێرۆریستی خۆی کە لە بێلژیک بە تاوانی بەشداری لە کردەوەی تێرۆریستیدا داگایی و سزای ٢٠ ساڵ زیندانی بەسەردا سەپابوو، لەبری ئازادکردنی "ڤاند کاستێل"، هاووڵاتییەکی ئاسایی بێلژیکی کە بە بارمتەی گرتبوو؛ ئازاد بکات.

ئەمە یەکەمجار و دووهەمجار نییە وڵاتانی ئورووپایی لە حاند دیپلۆماسیی تێرۆر و بارمتەگیریی کۆماری ئیسلامیدا نەرمی دەنوێنن. ٣٢ ساڵ لەوەپێش دوای تێرۆری مێکۆنووس و لە کاتی ناشتنی د. شەرەفکەندی و هاوڕێیانیدا لە وتاری سیاسیی حیزبدا هاتبوو کە ئەگەر دەوڵەتی ئۆتریش دوای تێرۆری د. قاسملوو سەرەڕای بەردەستبوونی هەموو بەڵگەکان دیپلۆمات تێرۆریستەکانی کۆماری ئیسلامیی بەرەو تاران ئێسکۆرت نەکردبا، ڕەنگبێ کۆماری ئیسلامی ئاوا ئاسان دەستی بۆ تێرۆری مێکونووس نەچووبا. هەر لەو ڕێوڕەسمەدا د. برنارد گرانژون، سەرۆکی ئەوکاتی ڕێکخراوی پزیشکانی بێسنوور گوتی "ئێمە تەنیا هەست بە خەم و نارەحەتی ناکەین، بەڵکوو لە هەمان کاتدا ڕق و نفرەت و تووڕەیییەکی زۆر دایگرتووین و دەپرسین هەتا کەی دەبێ بەهەر نرخێک تەسلیمی ڕێژیمی تێرۆریستیی ئێران بین و ڕێگای پێبدەین بە کەیفی خۆی هەرکەس کە پێی خۆش بوو لەهەر شوێنێک کە ویستی بیکوژێت". کلودیا ڕوت، لە ڕێبەرانی سەوزەکانی ئاڵمانیش کە لەو ڕێوڕەسمەدا وتاری پێشکێش کرد، گوتی: "خەم و ماتەمی من ئەو شوورەیییەشی پێوە زیاد دەبێ کە دەبینم لە وڵاتەکەی مندا نوێنەرانی حیزبی دێموکرات دەکوژرێن. وا دێتە بەرچاو کە لەمەودوا ئەوە سوونەتێکی ڕێژیمی تێرۆریستیی تارانە کە لە کەرەستە و ڕێگا سیاسییەکان بۆ داپۆشینی ئاکارە تێرۆریستییەکانی کەلک وەرگرێت و بە سەرنجدان بە پێوەندیی گەرمی نێوان وڵاتە غەربییەکان و ئێران زۆر هاسانتر لە تاوانەکانی بەردەوام بێت. ئەمن ماتەمبارم لەوەی تووڕەیی و بێزاری لەدژی ڕێئاڵپولتیکی حکوومەتەکەم هەیە کە بۆ پاراستنی کوردەکان لەم کوشتارە خوێناوییانە دەستەوەستانە و پشتیوانی لە ڕێژیمێکی سەرەڕۆ دەکا." مخابن دوای ٣٥ ساڵ لە تێرۆری ڤییەن ئێستاش وڵاتانی ئورووپایی بە چاوپۆشی لە تێرۆریزمی دەوڵەتیی کۆماری ئیسلامی، بەرەودان بە ئیسلامی سیاسی لە ئورووپا و گۆڕینەوەی تاوانباران، بکوژان و تێرۆریستەکانی کۆماری ئیسلامی لەگەڵ زیندانیانی بەبارمتەگیراو، هەم باج بە ڕێژیم دەدەن و هەم سیاسەتی دیپلۆماسیی بارمتەگیریی ئەم ڕێژیمە بەهێزتر دەکەن.

بەڵام پێوەندیدار بە بڕیاری گۆڕینەوەی حەمید نووری لەگەڵ دوو بەندکراوی هاووڵاتیی سوید کە لەلایەن کۆماری ئیسلامییەوە بەبارمتە گیراون چەند ڕاستییەک کرێتی و شوورەیی ئەم بڕیارەی حکوومەتی سوید زیاتر دەکات. پێش هەموو شتێکیش ئەو جۆرە ساتوسەودایە لەگەڵ ڕێژیم لە داهاتووشدا ئەمنییەتی هەر هاووڵاتییەکی ئورووپایی و کەسانی دووولاتە دەخاتە مەترسییەوە کە سەردانی ئێران یان تەنانەت وڵاتانی دراوسێی ئێران دەکەن، چونکی پەیامەکەی بە کۆماری ئیسلامی ئەوەیە ئەتۆ هەر تاوان و جینایەتێک بخوڵقێنی بازاڕی سەودا و مامەڵەمان هەر لەجێی خۆیدایە! جا کەوابوو ئازادکردنی نووری و ئەسەدییەکان جیا لە لاوازکردنی هەوڵە نێونەتەوەییەکان بۆ وەڵامدەرکردنی ئێران و هاندانی ئەم ڕێژیمە بۆ بەردەوامیی لە تێرۆر و جینایەت ئاکامێکی تری نابێت.

لەلایەکی دیکەشەوە دادگای ستۆکهۆڵم لە پڕۆسەیەکی تەواوی یاسایی و دادپەروەرانە بە بەشداریی پارێزەر و لەسەر بنەمای هەموو ڕێوشوێنە نێونەتەوەییەکان حوکمی لەسەر حەمید نووری دا. هەر لەو حوکمەشدا تیشک خرایە سەر ئەوەی حەمید نووری لەگەڵ ئیبراهیم ڕەئیسی، سەرکۆماری کوژراوی ڕێژیم ئەندامی تیمێک بوون کە بە هەیئەتی مەرگ دەناسران و دادگای ستۆکهۆڵم بە بەڵگەوە جینایەتەکانی ڕێژیم لە دەیەی ٦٠ی هەتاوی و کۆمەڵکوژکردنی هەزاران زیندانیی سیاسیی بە بەڵگەوە سەلماند؛ بۆیە حکوومەتی سوید نەدەبوا هەڵەی حکوومەتەکانی ئۆتریش و بێلژیکی دووپات کردباوە و ئەو سەودایەی لەگەڵ ڕێژیم کردبا و ناحەزی و شوورەیی ئەو بڕیارەی بۆخۆی کڕیبا. بێگومان ئەگەر دادگاییکردنی حەمیدی نووری و سەپاندنی سزای زیندانی هەتاهەتایی لە سۆنگەی جینایەتەکانی دژ بە مرۆڤایەتی بۆ سیستمی دادی سوید وەک لاپەڕەیەکی پڕ شانازی دەمێنێتەوە، بڕیاری حکوومەتی ئەو وڵاتە و سیاسەتی ساتوسەودای لەگەڵ ڕێژیمی کۆماری ئیسلامییش بە سووکایەتی بە دێموکراسی، خیانەت لە سیستمی دادوەریی وڵاتەکەی خۆیان و پرەنسیپەکانی مافی مرۆڤ و، هاوکات تاوانێکی گەورەش دەرحەق بە خەباتی مافخوازانەی خەڵکی ئێران دادەنرێت کە لە بزووتنەوەی ژن، ژیان، ئازادیدا پەیامی خۆی بە گوێی هەموو خەڵکی دنیا گەیاندبوو.

بێگومان چاوەڕوانیی خەڵکی ئێران قەت ئەوە نەبووە دەوڵەتانی ئورووپایی لەشکرکێشی بکەنە سەر ئێران و لە جیاتی خەڵکی ئێران ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بڕووخێنن. بەڵکوو ویست و داوایان ئەوە بووە دنیای دەرەوەش ڕێژیمی ئێران وەک هەیە بناسێ و لە ئاکامدا نەک هەر ئیمکانی مانەوە و لەسەرپێ ڕاوەستانی بۆ پێکنەهێنێ، بەڵکوو پشتیوانی لە ئۆپۆزیسیۆنی دێموکراتی ئەو وڵاتەش بکا بۆ ئەوەی بە خەباتی سیاسیی خۆی ئەم ڕێژیمە بڕووخێنێ. لەم ڕووەوە بڕیاری دەیان ساڵەی وڵاتانی ئورووپایی لە دەرفەتدان بە کۆماری ئیسلامی بۆ برەودان بە تێرۆریزمی دەوڵەتی، دیپلۆماسیی بارمتەگیری و پێشێلکردنی سیستماتیکی مافی مرۆڤ بێگومان جێگای داخ و هەروەها نسکۆ بۆ بزووتنەوەی مافخوازانەی گەلانی ئێرانە. بەڵام لە هەمان کاتدا بەهێزکردنی ئەو دەنگەشە کە خەڵکی ئێران بۆ یەکلاکردنەوەی چارەنووسی خۆیان لەگەڵ کۆماری ئیسلامی پێویستە تەنیا پشت بە یەکگری و هێزی خۆیان ببەستن. هاوکات وێڕای کۆڵنەدان و بەردەوامی لە ڕەوتی دادخوازی، بەڵام وەدیهاتنی دادپەروەریی ڕاستەقینە، دادگایی و سزادانی تاوانباران و جینایەتکارانی ئەم ڕێژیمە بۆ ڕۆژانی دوای سەرکەوتن بە سەر کۆماری ئیسلامی هەڵگرن.

مافی دیاریکردنی چارەنووس، مافێک بۆ هەموو وەرزەکان

مێهدی مێهرپەروەر

"ئێمە داوای مافی دیاریکردنی چارەنووسی خۆمان دەکەین و لە ڕێگای وەدەستهێنانی ئەو مافەشدا بەهەموو تواناوە تێدەکۆشین. ئێمە دڵنیاین کە هیچ ڕێژیمێک لە ئێران ڕێژیمێکی بەڕاستیی گەلی، دادپەروەر و دێموکراتیک نابێ، ئەگەر نەتوانێ مەسەلەی نەتەوایەتی کە یەکێک لە گیروگرفتە بنەڕەتییەکانی وڵاتی ئێمەیە چارەسەر بکا"
دوکتور قاسملوو

نەتەوەی کورد بەدرێژایی مێژوو بەتایبەت لەدوو سەدەی ڕابردوودا بۆ دەستەبەرکردنی مافەکانی خەباتی کردووە و لەو پێناوەدا بە دەیان ڕاپەڕینی مەزنی دژی داگیرکەرانی کوردستان بەڕێوە بردووە.

لەسەدەی نۆزدەیەمدا بزووتنەوەکانی بابان، میر محەممەدی ڕەواندز، بەدرخان، یەزدانشیر و بزووتنەوەی شێخ عوبەیدوڵڵای نەهری کە زۆرێک لە شارەزایان پێیان وایە سەرەتای ناسیۆنالیزمی کوردی و یەکەمین بزووتنەوەی سەربەخۆییخوازیی لەدژی دوو دەسەڵاتی عوسمانی و ئێران بووە. هەروەها بزووتنەوەکانی دواتر لە کۆتاییەکانی سەدەی نۆزدەیەم و سەرەتای سەدەی بیستەم هەوڵدان بووە بۆ بەدەستهێنانی مافێکی سەرەکی کە لەودا گەلی کورد بتوانێ چارەنووسی خۆی بۆ خۆی دیاری بکا، واتە بەدەستهێنانی مافی دیاریکردنی چارەنووس

ئەوە حەقیقەتی مێژووییە کوردستان، خاکی کوردان بەبێ پرس و لەلایەن داگیرکەران و وڵاتانی زلهێزەوە دابەش کراوە و بەچەندین ڕێککەوتننامەی ناوچەیی و نێودەوڵەتیی شووم دژی بەرژەوەندییەکانی کورد ئیمزا کراوە، وەک پەیمانی زەهاو، ئەرزروم، سایکس پیکۆ و لۆزان. لە بەرانبەردا و هەر لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان شاهیدی چەندین بزووتنەوەی بەهێزی نەتەوەیی دژی دەسەڵاتدارانی ئێران بووین کە لە کۆماری کوردستاندا بە لوتکە گەیشت و گەلی کورد توانی لە بەشێک لە خاکی کوردستاندا بەبێ بوونی دەسەڵاتێکی خوسەپێن کاروبارەکانی خۆی لە هەموو ڕوویەکەوە بەڕێوە ببا. هەر چەند تەمەنی کۆمار تەنیا یازدە مانگ بوو و لەگەڵ زۆر کێشەی نێوخۆیی و دەرەوە بەرەوڕوو بوو، بەڵام دانیشتووانی کۆماری کوردستان هەستیان کرد سێبەری ڕەشی داگیرکەریان بەسەرەوە نەماوە و دەتوانین ڕۆڵیان هەبێ لە خۆبەڕێوەبەری.

بە ڕووخانی کۆمار هەستی نەتەوەیی و ڕزگاریی خاک نەک هەرەسی نەهێنا، بەڵکوو بۆ نەوەکانی دوای خۆی گوازرایەوە و مەشخەڵی پێشەوای نەمر کەوتە دەستێکی ئەمین. بەڵی دوکتور عەبدولڕەحمان قاسملوو ئەو کەسە بوو بە دارشتنەوەی سەرلەنوێی قەوارەی حیزبی دێموکرات و نووسینەوەی بەرنامە و پێڕەوی نێوخۆ گروتینێکی دیکەی بە بزووتنەوەی نەتەوەیی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەخشی. دروشمی ستراتیژیی حیزب دێموکراسی بۆ ئێران و خودموختاری بۆ کوردستان بوو. سەبارەت بە خودموختاری وەک یەکێک لە شێوازەکانی مافی دیاریکردنی چارەنووس دکتۆر قاسملوو دەڵێ:

"ئەگەر خودموختارییەکی ڕاستەقینەمان دەست کەوت بەو مانایەیە کە «مافی چارەنووس»، جێبەجێ کراوە. مەسەلە ئەوە نییە کە ئێمە نوێنەرێکمان لە ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکاندا هەبێ و ئاڵای تایبەتی و دراوی خۆمان هەبێ. هەر ئێستا زۆر میللەت ئەوانەیان هەیە – بەتایبەت لە ئافریقا کە پێشتر داگیرکرابوون و ئێستا ئازاد کراون – بەڵام هیچ هەست بەوە ناکەن مافی دانانی چارەنووسیان هەیە. مەبەستم ئەوەیە کە بوونی شکڵی ڕواڵەتیی سەربەخۆیی یان ئیستقلال، مانای ئەوە نییە کە میللەتەکە مافی دانانی چارەنووسی دەست کەوتبێ. عەکسی ئەوەش هەر ڕاستە".

لەگەڵ ئەوەی دوکتور قاسملوو لەو سەردەمەدا و بەپێی ڕەوش و دۆخی ئەوکاتی ئێران و ناوچە خودموختاریی پێ گونجاو بوو، بەڵام پێی وابوو کورد وەک هەموو نەتەوەیەکی سەر ئەم گۆی زەوییە مافی بێ ئەملا و ئەولای خۆیەتی سەربەخۆ بێ. دوکتور قاسملوو لە دوایین چرکەساتەکانی ژیانیدا لەکاتی دانووستان لەگەڵ دیپلۆمات تێرۆریستەکانی کۆماری ئیسلامی ئێران سەبارەت بەچارەنووسی نەتەوەی کورد دەڵێ: "نەوەی ئێمە، نەوەی دێموکراسی بۆ ئێران و خودموختاری بۆ کوردستانە، ڕەنگە نەوەی داهاتوو داوای سەربەخۆیی یان سۆسیالیزم بکات و ئێمە تەنیا بەرپرسیاری نەوەی خۆمانین". ئەم ڕووانینەی دوکتور قاسملوو دەگەڕێتەوە بۆ بڕوای قووڵی بۆ چارەسەری پرسی نەتەوەیی کورد لە چوارچێوەی مافی دیاریکردنی چارەنووسدا.

دوکتور قاسملوو لە کتێبی کوردستان و کورد سەبارەت بە مافی سەربەخۆیی نەتەوەی کورد وەک یەکێک لە شێوازەکانی مافی دیاریکردنی چارەنووس دەڵێ: "کوردیش وەک هەموو نەتەوەیەک مافی دیاریکردنی چارەنووس و دامەزراندنی دەوڵەتێکی سەربەخۆی هەیە سروشتێکی تایبەتی کە لە مەسەلەی کورددا هەیە ئەوەیە کە مەسەلەکە بۆ کورد تەنیا جیابوونەوە نییە، بەڵکوو پێش هەموو شتێک یەکگرتنەوەیە بۆ نموونە جێبەجێکردنی مافی دانانی چارەنووس لە عێراق مانای جیابوونەوەی کوردستانی عێراق نییە، بەڵکوو یەکگرتنەوەی کوردستانی عێراق لەگەڵ کوردستانی ئێران و تورکیەیە ئەوەی ئێمە مەبەستمانە باسی بکەین مافی نەتەوەی کوردە بۆ یەکگرتنەوە لەنێو دەوڵەتێکی سەربەخۆدا".

هەر سەبارەت بە مافی کوردان لە دامەزراندنی دەوڵەتێکی سەربەخۆدا دەڵێ: "هەر ئەندازە یەکیەتیی کوردستان نامومکین و نادروست بێتە بەرچاو، حەق وایە کە مافی دامەزراندنی دەوڵەتێکی سەربەخۆ بە فەرمی بناسێندرێ. چونکە دانان بە مافی دیاریکردنی چارەنووس بۆ هەموو نەتەوەکان بەبێ جیاوازی و هەڵاواردن، بەبێ لەبەرچاوگرتنی ڕادەی حەشیمەتی ئەو گەلە کە باسی لێوە دەکرێ و ڕادەی پێشکەوتنی ئەو وڵاتەی کە نەتەوەی ناوبراو تێیدا دەژی، بە مانای قەبووڵکردنی بیروبۆچوونەکانی ئەنترناسیۆنالیستی و مافی یەکسانیی گەلانە"

دوکتور قاسملوو بڕوای قووڵی بەوە هەبوو کە هەموو نەتەوەکان خاوەن مافی دیاریکردنی چارەنووس و دامەزراندنی دەوڵەتی سەربەخۆیانن، هەر بۆیە لەم پێوەندییەدا دەڵێ

"ئەوە کە هەلومەرجی گونجاو بۆ دامەزراندنی دەوڵەتێکی سەربەخۆ لەبارە یان نا، ئەوە کە سەربەخۆیی نەتەوەیەک یان مانەوەی ئەو نەتەوەیە لەگەڵ چەند نەتەوەی دیکە لەچوارچێوەی دەوڵەتێکدا لایەنی ئەرێنی و نەرێنی هەیە، ئەوە کە نەتەوەیەک لەو مافەی خۆی کەڵک وەردەگرێ یان نا، ئەوە کە ئەو داوایە لە ژێر سێبەری ڕێژیمێکی سەرمایەداریدا ئیمکانی وەدیهاتنی هەیە یان تەنیا لە چوارچێوەی دەسەڵاتێکی سوسیالیستیدا، نابێ ببنە هۆی حاشاکردن لەو ڕاستییە کە تەواوی نەتەوەکان مافی دیاریکردنی چارەنووسی خۆیان و دامەزراندنی دەوڵەتی سەربەخۆیان هەیە."

تەنانەت دوکتور قاسملوو لە گوشەنیگای مافی دیاریکردنی چارەنووسی نەتەوەکانەوە بیرۆکەی پێکهێنانی فیدراسیۆنێک لە دەوڵەتانی ناوچەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست دەخاتە ڕوو و لە کتێبی "کوردستان و کورد"دا نووسیویەتی: "جیابوونەوەی کوردستان و دامەزراندنی دەوڵەتێکی سەربەخۆی کوردی بە هیچ شێوەیەک بە واتای جیاوازیخوازی نییە و بەپێچەوانەوە دوای ئەو سەربەخۆییە هەلومەرجی پێویست بۆ دروستبوونی یەکیەتیی نێوان تەواوی دەوڵەتانی ناوچەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست کە دەتوانێ لە شێوەی فیدراسیۆندا پێک بێ."

لەنێو خاوەنڕایانی نەتەوەی فارسدا باس لەوە دەکرێ کە ڕەساڵەتی مافی دیاریکردنی چارەنووس تایبەت بە قۆناخێکی دیاریکراو لە مێژوودا بووە و ئێستا سەردەمی ئەم مادەیەی مەنشووری نەتەوەیەکگرتوەکان وەک مافی سەربەخۆیی نەتەوەکان بەسەر چووە و زیاتر لە چوارچێوە دیموکراسی و پاراستنی مافەکانی مرۆڤ و گەرەنتی مافی کەمایەتییەکان پێناسە دەکرێ. هەر وەک پێشتر ئاماژەم پێ کرد دوکتور قاسملوو لە دوایین چرکەساتەکانی ژیانیدا ئەو پەیامەی بە دەسەڵاتدارانی ئێران گەیاند کە نەسڵی ئێمە نەسڵی دێموکراسی و خودموختاریە، بەڵام ئێمە زەمانەتی ئەوە ناکەین نەسڵی دوای ئێمە بەو داوایە ڕازی دەبێ. کەوابوو ئەو ڕوانینەی دوکتور قاسملوو بۆ مافی دیاریکردنی چارەنووس کە دەتوانێ داخوازییەکان لە نەوەیەک بۆ نەوەیەکی دیکە بگۆڕدرێ، سەلمێنەری ئەوەیە کە سەردەمی مافی دیاریکردنی چارەنووس نەک بەسەر نەچووە، بەڵکوو خەباتی نەتەوەی کورد تا گەیشتن بە سەروەریی نەتەوەیی بەردەوام دەبێ.

گەلی کورد پاش زیاتر لە دوو سەدە خەبات بۆ بەدەستهێنانی مافی دیاریکردنی چارەنووس و دانی قوربانییەکی زۆر لەم پێناوەدا، سوورە لەسەر دەستەبەرکردنی مافە یاساییەکانی خۆی و بەدڵنیاییەوە ڕوانگەی د. قاسملوو ڕێنیشاندەری خەباتی گەلی کورد دەبێ و مەشخەڵی خەباتی ڕزگاریخوازیی هەروا بە گەشاوەیی دەمێنێتەوە و نەوە بەدوای نەوەدا ئەم مەشخەڵە دەستاودەست دەکرێ تا دەگاتە دوامەنزڵی خۆی کە گەیشتنی نەتەوەی کوردە بە مافی دیاریکردنی چارەنووس و ئەو ڕاستییەش دەسەلمێنێ کە سەردەمی مافی دیاریکردنی چارەنووس نەک بەسەر نەچووە، بەڵکو یەکێک لە هێڵە ستراتیژییەکانی گەلی کوردە بۆ گەیشتن بە ڕزگاریی یەکجاری.

شکۆی خەونی خەبات

شەهید خدر مووسەوی‌فەڕ

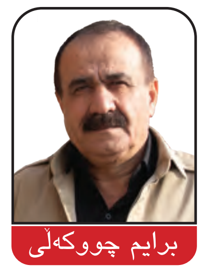

برایم چووکەڵی

کاتێک دەزگای ساواکی ڕێژیمی شاهنشاهی لە ساڵی ١٣٣٨ پەلاماری ئەندامانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی دا، لە بنەماڵەیەکی زەحمەتکێشی ئاوایی ئیندرقاش لە ناوچەی مەهاباد خدر چاوی بە دنیای پڕناعەداڵەتی هەڵێنا. خدر هێشتا منداڵ بوو بنەماڵەکەی ماڵ و شوێنی ژیانیان بۆ شاری مهاباد گواستەوە. ئەو سەرباری دۆخی نالەباری ئابووریی ژیان و گوزەرانی بنەماڵەکەی توانی هەتا کۆتایی قۆناغی خوێندنی ناوەندی ببڕێت. خدر کوڕێکی ژیر و وریا بوو، هۆگرییەکی زۆری بە وەرزش بوو، و لە تیمی لاواندا چەندین جار لە پێشبڕکێی ڕاکردن لە ئاستی شارستان و ئوستاندا بەشداریی کرد و پلەکانی دووهەم و سێهەمی بەدەست دێنا.

لە کاتی دەستپێکردنی شۆڕشی گەلانی ئێراندا، خدر مووسەوی‌فەڕ پۆلی سێهەمی ناوەندیی دەخوێند. ئەویش کە لەنێو گەوەکانی بێبەشی و چارەڕەشەکانی ژیانی سەخت و پڕ لە کوێرەوەیدا گەورە ببوو، تامەزرۆی ئازادی گەلەکەی بوو. بۆیە لەگەڵ ئەوەی تێکۆشانی ئاشکرای حیزب ڕاگەیەندرا، قۆڵی لە خەباتی هەڵماڵی و بەرگی پیرۆزی پێشمەرگایەتی لەبەر کرد و لە زۆربەی مەئموورییەتەکانی حیزبدا شانی وەبەر ئەرک و بەرپرسایەتی دا. کاتێکیش بە فەرمانی جیهادی خومەینی لەدژی گەلی کورد شەڕ بە سەر کوردستاندا سەپا، ئەو لەخۆبوردووانە بە بەشداری لە چەندین عەمەلیات دژی هێزە بەکرێگیراوەکانی ڕێژیم ورەبەرزی و ئازایەتیی خۆی پێشان دا؛ بە چەشنێک کە پاش دوو ساڵ پێشمەرگایەتی خدر وەک یەکێک لە پێشمەرگە قارەمانەکانی هێزی پێشەوا ناوبانگی دەرکرد.

شەهید خدرموسەوی‌فەڕ بەهۆی وشیاری، لێوەشاوەیی و تواناکانیەوە بە سەرپەلی پەلێک لە پێشمەرگەکانی هێزی پێشەوا دیاری کرا. بەشداریکردنی بەرچاوی لە تێکشکاندن و تەفروتووناکردنی هێرشکەران لە شەڕی ٣ مانگە لە ناوچەی شارویران نیشانی دا بەحەق کوڕێکی ئازا و قارەمانە. چەند جارێک کە زۆر بەتوندی بریندار دەبوو، پاش ساڕێژبوونەوەی برینەکانی بێ‌ئەوەی تۆسقاڵێک لەسەر وره و بیروباوەڕی کاریگەر بێ، دەگەڕایەوە سەنگەری دیفاع لە نەتەوەکەی.

شەهید خدر هەر مەئمووریەتێکی پێی ئەسپێردرابا، بە ڕووسووری بەڕێوە دەبرد و خسڵەتی پێشمەرگانە و کۆبوونەوەی ئەو تایبەتمەندییانەی لەلای بەرپرسانی حیزبی لە ناوچەی مەهاباد هەتابڵێی خۆشەویستی کردبوو. لە درێژەی ژیانی پێشمەرگایەتیشیدا بەهۆی لێهاتووییەکەی وەک فەرماندەری لک دیاری کرا و لەو بەرپرسایەتییەشدا بەڕاستی نیشانی دا ڕۆڵەی بەزیپکوزاکوونی حیزبەکەیەتی. کاتێک ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی شاری مەهابادی داگیر کرد، زۆر شەوان دەنگی چەکی خدر مووسەوی‌فەڕ و هاوسەنگەرانی لەنێو شاردا دەنگی دەدایەوە و خوشحاڵیی دەخستە نێو دڵی خەڵکی شار. تەنانەت بۆ جاری دووهەم لە شەڕێکی دەستەویەخەدا لە مەیدانی حەیوانان برینێکی قورسی هەڵگرت، بەڵام ئەو برینانە نەیانتوانی کوڕی شۆڕشگێری دێموکرات لە خەبات و تێکۆشان شڵ بکەنەوە و پاش ساڕێژبوونەوەی برینەکانی دەمودەست دەگەڕایەوە سەنگەری بەرگری لە ئازادی. ئەو حەماسانەی لە شەڕەکانی گوێکتەپە، دارەلەک و دەشتی شارویراندا لەسەر دەستی خدر خوڵقان، هەتاهەتایە لە مێژووی خەبات و خۆڕاگریی گەلەکەیدا دەمێننەوە.

شانازییەکی دیکەی شەهید خدر ئەوەیە سێهەمین شەهیدی بنەماڵەکەیەتی و دوو برای قارەمانی دیکەی بە ناوەکانی سەعید و عەبدوڵڵا لە ریزی تێکۆشەرانی دیموکراتدا شەهید بوون.

مێژووی پڕ لە شانازی و پڕ سەروەریی حیزبی دێموکڕاتی کوردستان و ڕابردووی خەباتی دەیان ساڵەی پڕ لە فرمێسک و خوێن و دارماڵ لە حەماسە و خۆڕاگریی خۆی ئەم حیزبە، پشت ئەستوور بە پشتیوانی هەمە ایەنەی خەڵکی کوردستان و هێزی باسک و دەست و مەچەکی ڕۆڵە فیداکارەکانی بنیات نراوە. ئەم خەبات و قوربانیدانە و بەربەرەکانی لەگەڵ ڕێژیمە دژ بە کوردە یەک لە دوای یەکەکانی زاڵ بە سەر وڵاتەکەماندا درێژەی بووە و لەو پێناوەدا زۆر ڕۆڵەی ئەم خاک و ئاوە گیانیان داناوە. خدریش هەر لەو پێناوەدا سەرئەنجام بەڵێنی وەفاداریی بە حیزب و نەتەوەکەی بردە سەر و بە ڕووسووری دەستەملانی خاکی پیرۆزی نیشتمانەکەی بوو.

لکێک لە پێشمەرگەکانی هێزی پێشەوا بە فەرماندەیی خدر ڕۆژی ١٦ی ڕێبەندانی ساڵی ١٣٦٢ بەپێی گەڵالەیەکی عەمەلیاتی هێرشیان کردە سەر بەکرێگیراونی کۆماری ئیسلامی نیشتەجێ لە مولگەی دێبوکر. پاش شەڕێکی قارەمانانە بەداخەوە کوڕی تێکۆشەری دێموکرات بوو بە سێهەمین شەهیدی بنەماڵەکەی و لە گەڵ هاوسەنگەرێکی بە ناوی ئەبووبەکر ئەفرەنگە شەهید بوون. بەمجۆرە تێکۆشەرانی هێزی پێشەوا فەرماندەیەکی بوێر، ڕۆڵەیەکی نەبەز و وەفاداریان لەدەست دا، بەڵام ڕێگای کوێر نەبۆوە و هەزاران لاوی دیکەی ئەم نیشتمانە ڕێگا و ڕێبازی خدریان گرتە بەر.

"تۆ
ئەی شکۆی خەونەکانی خەبات،
تۆ چەکاوەی شیعرەکانمی و
چەپکەگوڵی
سەر یەخەی ئازادیی سبەی"

ئاسنی ساردکوتان

زانیار حوسێنی

دۆخی سیاسی-کۆمەڵایەتی لە چوارچێوەی ژینگەی گەلانی نیشتەجێ لە ئێران، وەها ئاڵۆز و لێڵ بووە کە ئاڵوگۆڕەکان خێراتر لە چاوەڕوانییەکانی خەڵک دێنە ئاراوە؛ بەشێوەیەک کە هێشتا ئاڵوگۆڕی تازەپێکهاتوو بەتەواوی جێی خۆی نەکردۆتەوە و سەقامگیر نەبووە کە جێی خۆی دەدات بە ئاڵوگۆڕێکی دیکە یان بە هاتنە ئارای ئاڵوگۆڕی نوێ، ئاڵوگۆڕەکانی پێشووش هێندێک و تا ڕادەیەک تووشی گۆڕان دەبن. ئەوەش لە کاتێکدایە کە بەشی ئابووری وڵاتیش، بەستێنەکەی تووشی ناسەقامگیری و لاوازییەکی زۆر بووە و گەرەنتی ئابووری لەم وڵاتە هەتا کاتێکی نادیار کۆچی کردوە و کار و پیشەکان تووشی بشێوی بوون و بەرەو نسکۆ و شکەست هەنگاو دەنێنەوە؛ بەشێوەیەک کە ناسەقامگیری ئابووری کەوتۆتە بازنەی قەیرانی ئابوورییەوە.

گەندەڵیی لەڕادەبەر، جەوی تۆقێنەری ئەمنییەتی، ململانێ نێوخۆییەکان لەسەر دەسەڵات، قەیرانی سیاسی، کۆمەڵایەتی، ئابووری و ئاڵوگۆڕە بنەڕەتییەکانی نەوەی نوێ و جیاوازی بنچینەیی لە بواری فکرییەوە لەگەڵ دەسەڵاتداران تەنیا بەشێکن لەم گێرە و گرفتانەی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی لەم چوار دەیەی دەسەڵاتداریدا تووشی بووە و بەشی هەرە زۆریشی خۆی خوڵقاندوویەتی و ڕۆڵگێڕی سەرەکی ئەم دۆخەی ئێستا، تەنیا و تەنیا دەسەڵاتدارانی جەماران و بەیتی ڕێبەریی تارانن.

کۆماری ئیسلامیی ئێران لە کاتێکدا لەگەڵ کۆمەڵێک قەیرانی نێوخۆیی و کێشەی گەورەی ناوچەیی و گرفتە قوڵەکانی نێودەوڵەتی لە ململانێدایە کە کوژرانی قەسابی تاران خۆی بۆتە هاتنەئارای دۆخێکی نوێ و هەستیار؛ دۆخێک کە هەم دەرفەتە و هەم هەڕەشە بۆ کاربەدەستانی تاران لەلایەک و هەروەها بۆ گەلانی نیشتەجێ لە ئێرانیش لەلایەکی دیکەوە. لە توێی چەند خاڵ و لە چەن ڕوانگەی جیاوازە تیشکی بخرێتە سەر ئەم دۆخە و ڕاستییەکانی ئەم بازنە زەمەنییە بەتایبەتی لە کاتی هەڵبژاردنی سەرۆکۆماری لە ٨ی پووشپەڕدا.

– ناونووسی دەسەڵاتداران و کاربەدەستانی ڕژیم و پاڵاوتنی خۆیان بۆ هەڵبژاردنی سەرۆکۆماری، دەرخەری ململانێی قووڵ و بەهێزی لایەنە سیاسییەکانی نێوخۆی ڕێژیمە بەتایبەتی لە بەشی بناژۆخوازەکاندا؛ ئەگەر هەتا چەند ساڵ لەمەوبەر، ململانێ بۆ دەسەڵاتی سیاسی لە نێوان بناژۆخوازەکان و ڕیفۆرمخوازەکان بووە لە ئێستادا ئەم ململانێیە زیاتر لە نێوان بناژۆخوازە میانەڕەوەکان و بناژۆخوازە توندئاژۆیەکاندایە. بەشێوەیەک کە ڕیفۆرمخوازەکان بە تەواوی لە شوێنە هەستیارەکان وەلا نراون یان لانیکەم بازنەی دەسەڵاتیان زۆر کورت و بچووک کراوەتەوە یان بە کردەوە ڕەگەڵ بناژۆخوازەکان کەوتوون؛ ئەوەش خۆی دەرخەری ئەم ڕاستییەیە کە سیاسەتی گشتیی دەسەڵاتی تاران لە بەشی نێوخۆیی وڵاتدا بەڕادەیەکی بەرچاو یەکدەست کراوە و ڕێژیم بە هۆی ترس لە ڕووخان یان دارمانی دەسەڵاتی، سیاسەتێکی بناژۆخوازانەی وەک دەسپێکی هاتنە سەرکاری بەڵام بەشێوەی جیاوازتر لەبەرچاو گرتووە.

– ململانێ سیاسییەکان لە ئاستی مامناوەندی و ناوەندی دەسەڵاتەوە، گوازراوەتەوە بۆ نووکی هەرەمەکە و لە بەیتی ڕێبەرییدا کێشە و گرفتە نێوخۆییەکانی لەم چەشنە یەکلایی دەکرێنەوە؛ بە واتایەکی تر بازنەی گۆڕەپانی کایەی سیاسی بچووکتر کراوەتەوە و ڕۆڵگێرانی سەرەکی سیاسەتی گشتیی نێوخۆیی لەبواری ڕێژییەوە بەشێوەیەکی بەرچاو کەمبوونەوە.

– کێشەی پڕۆژەی ناوکیی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی لە ئاژانسی ناوەکی و لە هەمبەر زلهێزانی جیهانی گەیشتۆتە ئاستێکی زەق و ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ قووڵتر دەبێتەوە و خەریکە دەگاتە ئاستی قەیران.

– قەیرانە نێوخۆیی، ناوچەیی و نێودەوڵەتییەکان بە هۆی ڕاپەڕینی ژینا و لێکەوتەکانی لە چەن قۆناغی ئەم ڕاپەڕینەدا هەتا ئێستاش بەردەوامە و یەک لەم هۆکارانەیە کە کاریگەریی شوێندانەری لەسەر ئەم هەڵبژاردنە دەبێ.

– زۆربوونی ڕێژەیی ناڕازییەکان و دژبەرانی کۆماری ئیسلامی لە نێوخۆی ئێران بە هۆی گوشارە کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکان.

– جیاوازی بنەڕەتی لەبواری فکری، کۆمەڵایەتی و نەریتی نەوەی نوێ لەگەڵ فکرییەت، ویست و ئامانجەکانی کاربەدەستانی ڕژیمی تاران.

– تێگەیشتنی گەلانی ئێران لە شێواز و جۆری کایە سیاسییەکانی ڕێژیم لە نێوخۆی وڵات و ساردبوونەوەی لە ڕادەبەدەری خەڵک بەرامبەر بە کاربەدەستانی ئەم ڕژیمە و نائومیدی لە هەمبەر چاکسازی.

– ڕووخانی دیواری ساختەی ترس لە ڕژیم لەلایەن خەڵکەوە بەتایبەتی لەنێو ڕیزەکانی هەژار و مامناوەندی کۆمەڵگە کە ڕێژیم چەند دەیە خەریکی دروستکردنی بووە.

–وشیاری زیاتری خەڵک بە هۆی خێرایی ئاڵوگۆڕیی زانیارییەکان لە میدیا و تۆڕەکۆمەڵایەتییەکان کە خۆی بۆتە هۆی بەرزبوونەوەی ویستی خەڵک لە بواری سیاسی، کۆمەڵایەتی و شارومەندییەوە.

– جیاوازی جۆراوجۆری ویست و خواستی گەلانی نیشتەجێ لە ئێران بەپێی ستانداردە جیهانییەکان و پێوانەکانی مافی مرۆڤ و لاوازیی وڵامدەربوونەوەی سیستەمی تەک ڕەهەندی ئایینزایی لە چەشنی ویلایەتی فەقی بەرامبەر بەم داواکارییانە.

ئەم خاڵە بەرچاوانە و کۆمەڵێک هۆکاری تر هەر وەک هاتنە ئارای بیر و هزری نوێی سیاسی، گۆڕانی فکرییەتی چین و توێژە جیاوازەکانی کۆمەڵگە لە ڕوانگەی ماف و ئازادییەکانی تاک و بەکۆمەڵ و هەروەها گەیشتنی هوروژمی نوێی سیاسەتی گلۆبالیزم بەتایبەتی لە بەشی کەلتووری و کۆمەڵایەتی و هتد، وەهای کردوە کە هەر ساتێک لە ژیانی ڕژیمی تاران بەرەوڕووی کۆمەڵێک کەند و لەندی کۆن و نوێ ببێتەوە. بەڵام ئەوەی لە ئێستادا گرینگە و سەرنجی دژبەرانی کۆماری ئیسلامی و میدیاکانی جیهان و سیاسەتڤانانی وڵاتانی دیکەی ڕاکێشاوە، هەڵبژاردنی نائاسایی و نوێی سەرۆکۆماری لە ئێرانە و چاوەکان زیاتر لەسەر ئەم بەشەیە کە خەڵک چەندە بەشداری دەکات یان ناکات!

حاشا لەوە ناکرێ کە بەشدارینەکردنی خەڵک، ڕەنگە لەبواری نێوخۆییەوە هیچ کاریگەرییەکی سیاسی و کردەوەیی نەبێ لەسەر ئاڵوگۆڕی دەسەڵات لەلایەن کاربەدەستانی ڕێژیمەوە؛ چوون گوێدان بە دەنگ و ویستی خەڵک لە قامووسی هیچ دەسەڵاتێکی دیکتاتۆڕ و تۆتالیتێردا نەبووە هەتا لە قامووسی ڕژیمی ئێستای تاران دابێت. بەڵام ئەوە گرینگە کە خەڵک چۆن ئەم هەڵبژاردنە دەکات بە دەرفەت بۆ ئەوەی دەنگ و ویستی ڕاستەقینەی خۆی بە جیهانی دەرەوە و زلهێزەکان نیشان بدات؛ بەشدارینەکردنی خەڵک بە شێوەی زەق و بەرچاو و بە ڕێژەیەکی زۆر، ئەو پەیامە ڕوون و ئاشکرایە دەدات بە جیهان کە گەلانی نیشتەجێی ئێران ئەم ڕژیمەیان ناهەوێ و ئەم ڕژیمە هەڵبژێردراوی کۆمەڵانی خەڵک و ئەم نەتەوانە نییە

ئەوە دەبێتە هۆی دەستئاوەڵەیی زیاتری وڵاتانی جیهان بۆ ئەگەری گوشاری زیاتر خستنە سەر ڕێژیمی تاران و ئەوەش لە بەرژەوەندی خەڵک بە گشتی و دژبەرانی کۆماری ئیسلامی بەتایبەتی دایە؛ ڕەنگە بەشدارینەکردنی خەڵک لە شانۆکانی هەڵبژاردنی پێشووی ڕژیمدا، گرینگی و تایبەتمەندی خۆی هەبووبێ بەڵام بەدڵنیاییەوە لە ئێستادا و لەدوای ڕاپەڕینی ژینا و ڕووداوە خێراکانی ناوخۆی ڕژیم و نێوخۆیی ئێراندا، بڕیاری خەڵک لە هەمبەر ئەو شانۆیەدا ڕەنگدانەوەیەکی زیاتر و بەربڵاوتری لە ئاستی نێودەوڵەتی و بیروڕای گشتیدا دەبێت.

لەئێستادا کە بەیتی ڕێبەریی خامەنەیی لە هەموو لاوە تووشی کێشە و گوشاری لە ڕادەبەدەر هاتووە، هەموو هەوڵی خۆی دەدات کە دەسەڵاتی هەرەمییەکەی یەکدەستتر لە پێشوو بکات و تەنیا کەسانی گوێڕایەڵ و تەواوە لە شوێنی هەستیار دابنێ و ئەوەش بە هۆی نیگەرانییەکانی ڕژیمە لەدوای ڕاپەڕینی ژینا بە گشتی لە ئاستی ئێران و بەتایبەتی لە کوردستان؛ دەرکەوتنی کورتە فیلمێکی پزیشکییان لە تۆڕەکۆمەڵایەتییەکان یەک لەم نیشانانە دابنێین کە بە کوردی قسان دەکات و بە لەدایکبووی مەهاباد (ناوەندی ناسیۆنالیزمی کوردی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان) دەناسێنرێ بە خەڵک و ئەوەش دەرخەری ئەم ڕاستییەیە کە ڕێژیمی تاران هەر وەک سەرەتای هاتنە سەرکاری لە نێو هەموو گەلانی ئێراندا زیاتر ترسی لە کورد هەیە هەرچەند بەرەبەرە ئەم ترسەی لە هەمبەر ئازەرییەکانیشدا خەریکە پەرە دەستێنێ.

لە ڕاستیدا ئەم هەڵبژاردنە هەم بۆ گەلانی نیشتەجێ لە ئێران و هەم بۆ ڕێژیمی مەلاکان لە تاران دوو ڕووی هەیە و دەرفەتێکی لەبار و زێڕینە بۆ خەڵکە کاتێکی وەها هەستیاردا کە ئەم هەڵبژاردنە بکاتە هەڕەشەیەکی مێژوویی بۆ سەر ئەم ڕێژیمە بە هۆی بوونی قەیرانی جۆراوجۆری نێوخۆیی، ناوچەیی و نێودەوڵەتی؛ ڕوون و ئاشکرایە کە ئەم هەڵبژاردنە بۆ هەر لایەک بە دەرفەت بشکێتەوە بۆ لایەنی بەرامبەر دەبێتە هەڕەشە و مەترسی. بۆیە دەکرێ بڵێین کە ئەم هەڵبژاردنە یەکێکە لە گەورەترین گۆڕەپانەکانی ململانێی سیاسیی گەلانی نیشتەجێی ئێرانە لەگەڵ ڕژیمی ویلایەتی فەقی.

هیچ شک لەوەدا نییە کە ڕێژیم خۆی بۆ بەڕێوەبردنی گەورەترین شانۆ لە چل ساڵی ڕابردوودا ئامادە دەکات و هەموو هەوڵی خۆی دەدات کە بە باشترین شێوە و بە بەهێزترین پڕۆپاگەندەوە ئەم هەڵبژاردنە بەڕێوە ببات و ڕوخسارێکی زۆر بەهێز بە جیهان و میدیاکان نیشان بدات؛ بەڕواڵەت وا وێدەچێ کە تۆپ لە مەیدانی ڕێژیمدا بێت بەڵام لە ڕاستیدا تۆپ لە مەیدانی خەڵک دایە و ئەوە خەڵکە کە دەریدەخات هەتا چ ئاست و ڕادەیەک ئیزنی مانەور و شانتاژکردن دەدات بە ڕێژیم.

خەڵک بەباشی لەبیریانە و ئەوە دەزانن هەڵبژاردن لە ئێراندا و لەژێر دەسەڵاتی ڕژیمی ویلایەتی فەقی، تەنیا و تەنیا شانۆیە و بەڵگەش بۆ ئەم ڕاستییە قسەکانی کاربەدەستان و تیئۆریسییەنەکانی ئەم ڕێژیمە و دیپارتمانی فکری ویلایەتی فەقییە؛ بە واتایەکی تر، بەشداریکردن یان نەکردنی خەڵک ئاسنی ساردکوتانە.

بە دەیان و سەدان جار ویلایەتی فەقی لەلایەن تیئۆریسییەنەکانی ئەم ڕێژیمە شی کراوەتەوە و زۆربەی جارەکان کۆمەڵگە و تەنانەت خەڵک بە مەڕ و ماڵات ناو براون کە توانایی لێکدانەوە و شی کردنەوەی دۆخی سیاسی، کۆمەڵایەتی و هتدیان نییە و ناتوانن بڕیاردەر بن بۆ ژیانی سیاسی و کۆمەڵایەتییان و پێویستە کە کەسێکی شارەزا وەک شوان ڕێنوێنییان بکات و بڕیاریان بەسەردا بدات بۆ ئەوەی لە ژیاندا تووشی هەڵە و بەلاڕێداچوون نەبن؛ ئەوە کۆی مانیفێستی فکری-سیاسی ئایدیای ویلایەتی فەقییە کە لێکەوتەکانی لەم چوار دەیەدا بۆ هەموو ئەوانە کە ڕاستییەکان دەبینن ڕوون و ئاشکرایە.

بێهودەیی بەشداریکردن لە هەڵبژاردندا

ئازا ئازاد

لەدیمەنی سیاسی جیهانیدا زۆرجار هەڵبژاردن وەک کۆی بەشداریکردنی دێموکراسی و بەردی بناغەی دێموکراسییەکی کارا سەیر دەکرێت. دامودەزگای حکومەتی سەکۆیەک بۆ هاووڵاتیان دەڕەخسێنێ بۆ دەربڕینی ئیرادەی خۆیان و کاریگەرییان لەسەر حوکمڕانی و لێپرسینەوە لە سەرکردەکان. بەڵام لە ڕێژیمە تۆتالیتارییەکاندا زۆرجار هەڵبژاردن خزمەت بە ئامانجێکی جیاواز دەکات. لەبری ئەوەی کەرەستەی ڕاستەقینەی دێموکراسی بن، دەستکاری دەکرێن و دەکرێنە تەنها شانۆیەک کە ئامانجیان شەرعیەتدان بەدەسەڵات و پرۆژەکردنی وەهمی بەشداریی دێموکراسییە بۆ کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی. ئەم نووسینە بەگرنگیدانێکی تایبەت بە ئێران لە بێهودەیی بەشداریکردن لەمجۆرە هەڵبژاردنە ساختانەدا دەکۆڵێتەوە و سرووشتی هەڵبژاردن و دێموکراسی لەو چوارچێوەیانەدا باس دەکات

سرووشتی شانۆی هەڵبژاردن

شانۆگەریی هەڵبژاردن لە دەسەڵاتی توتالیتەردا کە بە هەڵبژاردنی ساختە ناسراوە، بە ئەنجامە پێشوەختە دیاریکراوەکان، نەبوونی کێبڕکێی ڕاستەقینە و کۆنترۆڵی بەربڵاوی حکوومەت بەسەر پرۆسەی هەڵبژاردنەکاندا خۆ دەنوێنێت. لە ڕێژیمە تۆتالیتەرییەکاندا ئەم هەڵبژاردنانە بەوردی ڕێکدەخرێن بۆ ئەوەی حیزب و لایەنی دەسەڵاتدار یان سەرکردە دەسەڵات بپارێزێت و لە هەمانکاتدا ڕووتووشێکی شەرعییەت دابین دەکات. زانایانی سیاسی و کۆمەڵناسەکان دەڵێن ئەم هەڵبژاردنانە ئامرازن بۆ پاراستنی کۆنترۆڵی تاکڕەوانە بە هاوشێوەکردنی پراکتیزە دێموکراسییەکان، بەبێ ئەوەی دەستبەرداری دەسەڵاتی ڕاستەقینە بن و هەروەها خۆنواندنێکە بۆ کۆتلەگەلی نێودەسەڵات و مامەڵەچییە نێودەوڵەتییەکان.

بەگوتەی ئەندریاس شیدلێر، زانای سیاسی (١٩٦١-ئاڵمان)، شانۆی هەڵبژاردن چەندین ئەرکی ستراتیژیی بۆ ڕێژیمە تاکڕەوەکان هەیە:

١- شەرعیەتدان: بە بەڕێوەبردنی هەڵبژاردن، ڕێژیمەکان هەوڵ دەدەن لەئاستی نێوخۆ و نێودەوڵەتیدا شەرعیەت بە حوکمڕانیی خۆیان بدەن. ئەوان هەوڵ دەدەن ڕواڵەتێکی پشتیوانیی جەماوەری و شەرعییەتی دێموکراسی دروست بکەن.

٢- ڕاکێشانی نەیارەکان: دەتوانرێت هەڵبژاردنەکان بەکاربهێنرێت بۆ هاوکاریکردن و بێلایەنکردنی نەیارەکان بەتێکەڵکردنی تاک یان گرووپە هەڵبژێردراوەکان لە سیستەمی سیاسییدا، بەمەش ئەگەری دژایەتی کەم دەکاتەوە.

٣- کۆکردنەوەی زانیاری: پرۆسەی هەڵبژاردن دەتوانێت ببێتە ئامرازێک بۆ کۆکردنەوەی زانیاریی لەسەر خەڵک و دەستنیشانکردنی ئەگەری هەڕەشەکان و کۆنترۆڵکردن و سەرپەرشتیکردنی بەرهەڵستکاران و دژبەران.

پێکهاتەی ئێران

ئێران نموونەیەک لە ڕێژیمێکی تۆتالیتەرە کە شانۆی هەڵبژاردن بۆ پاراستنی دەسەڵاتی ڕەهای خۆی بەکاردەهێنێت. سەرەڕای بوونی پرۆسەی هەڵبژاردن، سیستمی سیاسی لە ئێراندا بەتوندی لە ژێردەسەڵاتی خامنەیی و ناوەندەکانی تەناهیدایە کە زاڵن بە لیڤەرە ڕاستەقینەکانی حکوومەت. ئێران لە ساڵی ١٩٧٩-وە سیستەمێکی سیاسی ئاڵۆزی پەرە پێداوە کە توخمەکانی تیۆکراسی و کۆماریخوازی تێکەڵ دەکات. لە کاتێکدا هەڵبژاردنی سەرۆککۆماری، مەجلیس و شوڕی شارودێ بە بەردەوامی لەوڵاتدا بەڕێوە دەچێت، بەڵام دەسەڵاتی گشتگیری ئایوتەڵڵا خامنەیی -کە بەدەنگی جەماوەر هەڵنابژێردرێت- لەبنەڕەتدا سرووشتی دێموکراسیی ئەم پرۆسانە تێک دەدات. شوڕی نیگابان کە دەزگایەکی هەڵنەبژێردراوە و لەلایەن خامنەییەوە دیاری دەکرێت، دەسەڵاتی پەسندکردنی پاڵێوراوانی هەیە و زۆرجار ئەو کەسانەی کە بە ڕادەی پێویست ملکەچی خامنەیی نین، بێبەش دەکات.

وەک نموونەیەکی ئەمدواییە، هەڵبژاردنی سەرکۆماریی ساڵی ١٤٠٠ی، ئێران شانۆیەکی هەڵبژاردن بوو. ئیبراهیم ڕەئیسی، پیاوێکی ئایینیی توندڕەو و ملکەچی خامنەیی بوو. لە هەڵبژاردنێکدا کە ڕێژەی دەنگدەران، کەمیی پێوانەیی (لەسەدا سی) و بێبەشکردنی ژمارەیەکی زۆر لە پاڵێوراوانی کۆتلەکانیتری پێوە دیار بوو ،ناوبراو وەکو سەرکۆمار، هەڵبژێردرا نا بەڵکوو داندرا. بڕیاری شوڕای نیگابان بۆ قەدەغەکردنی زۆرێک لە پاڵێوراوە دیارەکان بۆ خۆپاڵاوتن، جەختی لەسەر کۆنترۆڵی ڕێژیم بەسەر پرۆسەی هەڵبژاردن و سرووشتی دانان لەجیاتی هەڵبژارنی پتر دەرخست.

بێهودەیی بەشداریکردن

بەشداریکردن لە شانۆگەریی هەڵبژاردن لە ڕێژیمە تۆتالیتەرییەکانی وەک ئێران، زۆربەی جار لەبەر ئەم هۆکارانە بێهوودەیە:

١- ئەنجامی پێشوەختە دیاریکراو: بەگشتیی ئەنجامی ئەو جۆرە هەڵبژاردنانە لەلایەن ڕێژیمی دەسەڵاتدارەوە پێشوەختە دیاری دەکرێت و کردەی دەنگدان دەکاتە فۆرماڵیتە. دەنگدەران کاریگەرییەکی کەمیان لەسەر دابەشکردنی ڕاستەقینەی دەسەڵات هەیە.

٢- نەبوونی هەڵبژاردنی ڕاستەقینە: بێبەشکردنی پاڵێوراوانی جیابیر و باڵادەستیی پاڵێوراوانی پەسەندکراوی ڕێژیم، هەڵبژاردنی دەنگدەران سنووردار دەکات. ئەم نەبوونی کێبڕکێی ڕاستەقینە، جەوهەری هەڵبژاردنی دێموکراسی تێک دەدات.

٣- سەرکوتکردنی ئۆپۆزیسیۆن: بەشداریکردن لەم هەڵبژاردنانەدا دەتوانێت بەبێ مەبەست شەرعیەت بەتاکتیکی سەرکوتگەرانەی دەسەڵات بدات. دەنگدانی هاووڵاتیان بەپشتگیریی لە سیستەمێکی نادادپەروەرانە دەتوانێ پێگەی ئەو کەسانە لاواز بکات کە دەیانەوێ پشتگیری لە گۆڕان بۆ دێموکراسی ڕاستەقینە بکەن.

٤- نواندنێکی نێودەوڵەتی: سەرپەرەشتیکردنی شانۆی هەڵبژاردن تەنانەت ئەگەر ناتەواویش بێت، ڕێژیمەکان دەتوانن ڕواڵەتێکی ڕێکاری دێموکراسی بپارێزن کە دەتوانرێت بۆ لادانی فشار و ڕەخنەی نێودەوڵەتی بەکار بهێنرێت. بیانوویەک بۆ ئیدیعای پابەندبوون بە نۆرمەکانی دێموکراسی لە کارلێکە دیپلۆماسی و ئابوورییەکاندا دەڕەخسێنێت.

پاوانخوازیی هەڵبژاردن:

"پاوانخوازیی هەڵبژاردن" چەمکێکە ئەندریاس شیدلەر بۆ وەسفکردنی ئەو دەسەڵاتانە دایڕشتوە کە هەڵبژاردن بەڕێوە دەچێ، بەڵام بەشێوەیەکی سیستماتیک بنەما و نۆرمەکانی دێموکراسی پێشێل دەکەن تا ئەو ڕادەیەی کە ئەم هەڵبژاردنانە نابنە هۆی کێبڕکێی سیاسیی ڕاستەقینە یان لێپرسینەوەی حکوومەت. باسی ئەو ڕێژیمانە دەکات کە هەڵبژاردنیان هەیە بەڵام نۆرمەکانی دێموکراسیی سەرەتایی پێشێل دەکەن و هەڵبژاردنەکان لەگەڵ پێوەرەکانی کێبڕکێی ئازاد و دادپەروەرانەدا ناگونجێت. ئەم ڕێژیمانە توخمەکانی پاوانخوازی و دێموکراسی تێکەڵ دەکەن، سیستەمێکی سیاسی تێکەڵاو دروست دەکەن کە هەڵبژاردنەکان مەرجە سەرەتاییەکانی پرۆسەیەکی دێموکراسی تێدا نییە.

تایبەتمەندییە سەرەکییەکانی پاوانخوازی هەڵبژاردن

هەڵبژاردن لە ڕێژیمە تاکڕەوەکان چەندین تایبەتمەندی جیاواز پێشان دەدات کە جیایان دەکەنەوە لە حکوومەتە دێموکراسییەکان یاخود تەواو تاکڕەوەکان:

١- ڕکابەریی کۆنترۆڵکراوی هەڵبژاردن: لەکاتێکدا هەڵبژاردن بە بەردەوامی بەڕێوە دەچێت، ڕێژیمی دەسەڵاتدار دڵنیایی دەدات لەوەی کێبڕکێی ڕاستەقینە دامرکێنرێت. ئەمەش زۆرجار لەڕێگەی ڕێوشوێنی یاسایی و سەرووی یاساوە مسۆگەر دەبێ کە زیان بە لایەنە دژبەرەکان و پاڵێوراوان دەگەیەنێت.

٢- دەستکاریکردن لە پرۆسەکانی هەڵبژاردندا: ئەم دەسەڵاتانە تاکتیکی جیاواز بەکار دەهێنن بۆ دەستکاریکردنی پرۆسەی هەڵبژاردن. لەوانە ساختەکاری، سەرکوتکردنی دەنگدەران، کڕینی دەنگ، دەستکاریکردنی یاسا و ڕێسا و دامەزراوەکانی هەڵبژاردن لە بەرژەوەندی پارتی دەسەڵاتداردا.

٣- سنووردارکردنی ئازادییە مەدەنییەکان زۆرجار ئازادییە مەدەنییە سەرەتاییەکان وەک ئازادیی گوتار و کۆبوونەوە و کۆمەڵەکان سنووردار دەکرێن. بەزۆری میدیاکان کۆنترۆڵ دەکرێن یان بەتوندی سانسۆر دەکرێن بۆ سنووردارکردنی توانای ئۆپۆزسیۆن بۆ پەیوەندیکردن لەگەڵ دەنگدەران و کۆکردنەوەی پشتیوانی.

٤- دەستکاریکردنی دادوەری و هەڵبژاردن: ئەو دامەزراوانەی بڕیارە سەربەخۆ بن، وەک دەسەڵاتی دادوەری و کۆمیسیۆنی هەڵبژاردن، زۆرجار لەلایەن ڕێژیمەوە پاڵپشتی دەکرێن. ئەمەش دڵنیایی دەدات لەوەی کە تەحەدای یاسایی بۆ ساختەکاری یان دەستکاریکردنی هەڵبژاردنەکان بەدووری نازانرێت سەرکەوتوو بن.

٥- ئەنجامە پێشوەختە دیاریکراوەکان تێکەڵکردنی ئەم تاکتیکە دەستکارییانە دڵنیایی دەدات لەوەی کە ئەنجامی هەڵبژاردن پێشبینی دەکرێت و هەمیشە لە بەرژەوەندی پارتی دەسەڵاتدار یان سەرکردەکانی ئێستادایە. ئەم پێشبینیکردنە نیشانەی پاوانخوازیی هەڵبژاردنە.

نموونەی پاوانخوازیی هەڵبژاردن

چەند وڵاتێک نموونەی چەمکی پاوانخوازیی هەڵبژاردن دەخەنەڕوو:

١- ڕووسیە: لە سەردەمی ڤلادیمێر پوتین، ڕووسیە هەڵبژاردنی ئاسایی ئەنجام دەدات بەڵام ئەم هەڵبژاردنانە بەهۆی ناڕێکی بەرچاو و کۆنترۆڵکردنی میدیاکان و سنووردارکردنی پاڵێوراوانی ئۆپۆزسیۆنەوە، تێک چووە و ئەنجامەکان لە بەرژەوەندی پارتی دەسەڵاتداری پوتین دەشکێنەوە.

٢- ڤەنزوێلا: هەڵبژاردنەکانی سەردەمی هوگۆ چاوێز و نیکۆلاس مادۆرۆی جێنشینی بە تۆمەتی بەربڵاوی ساختەکاری و دەستکاریکردن و سەرکوتکردنی نەیارانی سیاسی تایبەتمەند بووە. پرۆسەی هەڵبژاردن بۆ پاراستنی دەسەڵاتی ڕێژیم و لەهەمانکاتدا خستنەڕووی وێنەیەکی شەرعییەتی دێموکراسی بەکارهاتووە.

٣- ئێران: سیستەمی سیاسیی ئێران هەڵبژاردنی ئاسایی سەرۆکایەتی و پەرلەمانی بەڕێوە دەبات بەڵام ئەنجوومەنی چاوەدێریی کە دەزگایەکی هەڵنەبژێردراوە، ئەو پاڵێوراوانەی کە بە ڕادەی پێویست ملکەجی خامنەیی نین وەلا دەنرێن و ئەمەش پشتڕاستی دەکاتەوە کە کێبڕکێی سیاسی ڕاستەقینە لە ئێراندا بوونی نییە.

دەرەنجامەکانی دێموکراسی

پاوانخوازیی هەڵبژاردن تەحەدای بەرچاو بۆ پەرەپێدانی دێموکراسی ڕاستەقینە دروست دەکات. ئەمەش بنەما سەرەکییە دێموکراسیەکانی هەڵبژاردنی ئازاد و دادپەروەرانە، فرەیی سیاسی و لێپرسینەوە دەخاتە ژێر پرسیارەوە. ئەم ڕێژیمانە بە پاراستنی تەڵەی دێموکراسی و لەهەمانکاتدا توخمە جەوهەرییەکانی، توانای چەسپاندنی دەسەڵاتی خۆیان و بەرەنگاربوونەوەی فشارەکانی چاکسازیی دێموکراسی مانادارییان هەیە.

چەمکی "پاوانخوازیی هەڵبژاردن"ی شیدلێر چوارچێوەیەکی ڕەخنەگرانە بۆ تێگەیشتن لەوەی کە چۆن ڕێژیمە تاکڕەوەکانی هاوچەرخ هەڵبژاردن بۆ بەردەوامکردنی خۆیان بەکاردەهێنن. حوکمڕانی ئەوان تیشک دەخاتەسەر پارادۆکسی ئەنجامدانی هەڵبژاردن کە نێوەڕۆکی دێموکراسی ڕاستەقینەی تێدا نییە و ئەو دەستکارییە ستراتیژییە ئاشکرا دەکات کە ئەم ڕێژیمانە بۆ پاراستنی دەسەڵات بەکاریان دەهێنن. داننان و تێگەیشتن لە میکانیزمەکانی پاوانخوازیی هەڵبژاردن زۆر گرنگە بۆ هەردوو توێژەران و پراکتیزەکارانی بەرەوپێشبردنی دێموکراسی. چونکە جەخت لەسەر پێویستی ستراتیژییەتی تایبەت دەکاتەوە بۆ پشتگیریکردن لە گەشەسەندنی دێموکراسی لەم جۆرە ژینگانەدا.

لاری دایمۆند، کۆمەڵناسی ئەمەریکی (١٩٥١-٢٠١٤)، جەخت لەسەر گرینگیی کۆمەڵگەیەکی مەدەنی دینامیکی لە تەحەدای ڕێژیمە تاکڕەوەکاندا دەکاتەوە. لەو ژینگەیانەی کە دەستکاری هەڵبژاردن دەکرێت، ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی لە داکۆکیکردن بۆ چاکسازیی دێموکراسیی ڕاستەقینە و چاودێریکردنی پرۆسەکانی هەڵبژاردن و کۆکردنەوەی هاووڵاتیان بۆ داوای لێپرسینەوە، ڕۆڵێکی گرنگ دەگێڕن.

کاریگەریی چاوەدێرانی نێودەوڵەتی

چاوەدێرانی نێودەوڵەتی دەتوانن یارمەتیدەر بن لە تیشک خستنەسەر ناتەبایی و ناڕێکییەکان لە شانۆکانی هەڵبژاردندا. ڕاپۆرت و شیکارییەکانیان چێکێکی دەرەکی لەسەر ئیدیعاکانی ڕێژیم بۆ شەرعیەتی دێموکراتیک دەڕەخسێنن و دەتوانن پشتیوانی نێوخۆیی و نێودەوڵەتی بۆ چاکسازییەکانی هەڵبژاردن بەهێزتر بکەن. خۆپیشاندانی هەڵبژاردن لە ڕێژیمە تۆتالیتارییەکانی وەک ئێران لە بنەڕەتدا مەشقێکی کەموکوڕییە کە بۆ پاراستنی وەهمی دێموکراسی و لە هەمانکاتدا چەسپاندنی دەسەڵاتی تاکڕەوانە داڕێژراون. زۆرجار بەشداریکردن لەم جۆرە هەڵبژاردنانەدا بێئەنجامە چونکە ئەنجامەکان پێشوەختە دیاریکراون، هەڵبژاردنەکان سنووردارن و پرۆسەکە بەتوندی لەلایەن ڕێژیمی دەسەڵاتدارەوە کۆنترۆڵکراوە.

بۆ ئەوەی گۆڕانی دێموکراسی مانادار ڕوو بدات، گرینگە سنووردارنوونی بەشداریکردن لە شانۆکانی هەڵبژاردندا بناسرێن و هەوڵەکان لەسەر بەهێزکردنی کۆمەڵگەی مەدەنی، پشتیوانیکردن لە چاکسازییە ڕاستەقینەکانی هەڵبژاردن و پشتیوانیکردن لە هەوڵە نێودەوڵەتییەکان بۆ لێپرسینەوە لە ڕێژیمەکان چڕ بکرێتەوە. لە ئێراندا ڕێگەی گەیشتن بە دێموکراسی ڕاستەقینە بەشداریکردن لە هەڵبژاردنی ساختەدا نییە بەڵکو هەوڵ بۆ گۆڕانی بنەڕەتییە لە سیاسەت و کولتووردا کە هاووڵاتیان بەهێز بکات و دەسەڵاتی دێموکراسی ڕاستەقینە گەرەنتی بکات و بەردەوامیی پێ بدات.

وێستگە

ڕیفۆرمخوازێکی گوێڕایەڵ

ئاسۆ مینبەری

دوابەدوای کەوتنەخوارەوەی هێلیکۆپتێرەکەی ئیبراهیم ڕەئیسی، سەرۆککۆمار و ٧ کەسی دیکە لە بەرپرسانی ڕێژیم لە دوانیوەڕی ڕۆژی یەکشەممە ٣٠ی بانەمەڕی ئەمساڵدا، بڕیار درا لە ڕۆژی ٨ی پووشپەڕدا شانۆیەکی دیکە بۆ هەڵبژاردنی سەرۆککۆماری نوێی ڕێژیم بەڕێوە بچێت. لە ماوەی ڕابردووشدا کۆمەڵێک کەس بۆ ئەم پۆستە خۆیان بەربژێر کرد و لە کۆتاییدا ٦ کەسیان لەلایەن شۆرای نیگابانەوە تەئیدی سەڵاحییەت کران و لەم شانۆیەدا بڕیارە دەنگیان بۆ وەربگیرێ. خۆپاڵاوتنی چەند ژن بۆ ئەم پۆستە یەکێک لە بابەتە سەرنجڕاکێشەکان بوو، چونکە ئەم بەربژێربوونە لە خودی خۆیدا کارێکی بێهوودە بوو بە ئاکامێکی دیارەوە؛ هەر بەپێی یاسای بنەڕەتیی خودی ڕێژیم تەنیا ڕەجاڵ (پیاوان)ی سیاسی دەتوانن ببنە سەرۆککۆمار و بەربژێربوونی ئەم چەند ژنەش تەنیا گاڵتەجاڕییەک بوو کە لەلایەن ڕێژیمەوە بەڕێوە چوو تاکوو بە خەیاڵی خۆی خەڵک فریو بدات و باس لە کراوەبوونی دەسەڵاتەکەی و ڕۆڵ و پێگەی ژنان لەم دەسەڵاتەدا بکات.

بەم پێشەکییەوە دەچمە سەر بابەتی سەرەکیی ئەم وتارە، ئەویش تەئییدی سەڵاحیەتی یەک کەسی بەڕواڵەت ڕیفۆرمخواز و ٥ کەسی بناژۆخوازە لەلایەن شوڕای نیگابانی ڕێژیمەوە. ئەم جۆرە لە چنینی مۆرەکان لەلایەن ڕێژیمەوە دەکرێ ئاوا خوێندنەوەی بۆ بکرێ کە مەسعوود پزشکیان تەنیا بەربژێری ڕیفۆرمخوازی ئەم دەورە لە هەڵبژاردنەکان، ئەویش ڕێک دوابەدوای ڕووداوە گرینگەکانی سەردەمی سەرۆککۆماریی ئیبراهیم ڕەئیسیی جەلاد و هاتنەئارای بزووتنەوەی ژینا، بە مەبەستی ڕاکێشانی خەڵک بۆ سەر سندووقەکانی دەنگدانە.

هەمووومان دەزانین کە شۆڕشی ژینا باسی لە گۆڕان ئەکرد، ئەو کەسانەی لەم شۆڕشەدا شەهید و بریندار بوون هەموویان هیوایان بە ڕووخان و گۆڕانی ئەم ڕێژیمە بوو، کەوابوو ڕێژیم بە خوێندنەوەی ڕووداوەکانی ساڵی ١٤٠١ پێی وایە بە تێکدانی باڵانسەکە و تەئییدی سەڵاحییەتی ڕیفۆرمخوازێک دەتوانێ زۆرینەی کۆمەڵگە بکێشێتە سەر سندووقەکانی دەنگدان.

ئەوەی کە لێرەدا گرینگە، ئەوەیە خودی مەسعوود پزشکیانیش چەندین جار تاکوو ئێستا پەرژاوەتە سەر پرسی حیجاب و باسی لێ کردوە. بۆ نموونە لە ڕۆژانی ڕابردوودا لە کۆڕی ژنانی لایەنگری خۆیدا و لە کاتی پڕوپاگەندە بۆ شانۆی هەڵبژاردنەکاندا باسی لە پرسی حیجاب کرد و گوتی: "ئێمە ٤٠ ساڵە دەستێوەردان لەم پرسەدا دەکەین و دەمانەوێ بیسەپێنین، ئەو پیاوانەی کە خەریکی پەرەدان بە گەڵاڵەی نوورن بڵێن ئایا ئەم دۆخە ئێمە دەگەیەنێت بە ڕووناکی؟ تاوانی ئێمەیە کە خەریکین خەڵک لە دین دوور دەکەینەوە!" ئەو لە بەشێکی دیکە لە قسەکانیدا گوتی "ئەوەی کە دەبێ لێی بدرێ ئێمەین، کچەکانمان کێشەیەکیان لەگەڵ باوەڕەکانی ئێمە نییە"!

هەر لەم پێوەندییەدا، ڕۆژی یەکشەممە ٢٧ی جۆزەردانیش لە کۆبوونەوەی پرسیار و وڵامی خوێندکارانی زانکۆی فەنیی تاران، وێڕای ئەوەی کە گوتی بەرەوپێشچوون بە مەبەستی نەهێشتنی پرسی حیجابی زۆرەملێ جێبەجێ نابێ، بانگەشەی ئەوەی کرد هەوڵ دەدات پێش بە گەشتەکانی ئێرشاد و ڕووبەڕووبوونەوەیان لەگەڵ ژنان بگرێت. هەر لەم کۆبوونەوەیەدا پزشکیان ڕوو لە خوێندکاران و لاوان ڕایگەیاند: من باوەڕم بە ڕێبەر هەیە، مافی ئەوەتان نییە کە بێڕێزی بە کەسێک بکەن کە من باوەڕم پێیەتی.

لێکدانەوەیەکی ئەم قسانە دەتوانێ ئەم ئاکامە بەدەستەوە بدات کە پزشکیان تەنیا کاری لەم قۆناغەدا ڕاکێشانی خەڵک بۆ سەر سندووقەکانی دەنگدان و پێداگری لەسەر پێگەی خامنەییە. بەو واتایە کە لەلایەکەوە بە باسکردن لە پرسی حیجاب و هەندێ ماف و ئازادییە زەوتکراوەکان سەرنجی خەڵک بۆ لای خۆی ڕابکێشی و لەلایەکی ترەوە جەخت لەسەر پێگە و دەسەڵاتی خامنەیی وەکوو کەسی یەکەمی ئەو دەسەڵاتە بکاتەوە، تەنانەت ئەگەر ناوی خۆی لە سندووقەکە نەیەتە دەرەوە! لە ڕاستیدا باسکردنی پزشکیان لە پرسەکانی ژنان و بەتایبەت پرسی حیجاب دەکرێ لە دوو لایەنەوە سەرنجی بدرێت، یەکەم ئەوەی کە لە بزووتنەوەی ژینادا ـ بە پێچەوانەی کوردستان ـ پرسی سەرەکیی ژنانی ناوەند هەر پرسی حیجاب بوو، کەوابوو ئەمە ڕێکارێک بۆ ڕاکێشانی ژنان بۆ سەر سندووقەکانی دەنگدان بە هیوای نەهێشتنی حیجابە؛ دووهەم، ئەوەی کە پزشکیان وەک تاکە بەربژێری ڕیفۆرمخواز وا بنوێنێ کە بەڕاستی ئەم دەسەڵاتە ڕیفۆرم هەڵدەگرێ و کێبڕکێ و یارییەکە هەر بە قازانجی ڕێژیم بشکێتەوە و بە پڕوپاگەندە بۆ ڕیفۆرمخوازێکی گوێڕایەڵ، ڕێژیم بە ئامانجی خۆی کە بەڕێوەبردنی شکۆمەندانەی شانۆی هەڵبژاردنە بگات.

ئەزموونی ٤٥ ساڵی ڕابردوو، سەلماندوویەتی کە ژنانی سەر بە نەتەوە بندەستەکان و بەتایبەت کوردستان هیچکات پرسی خۆیان لە پرسی نەتەوەیی بە جیا نەزانیوە و بەردەوام هەنگاوەکانیان لەم ڕاستایەدا هاتەریب بووە، کەوابوو هەزاران وادە و بەڵێنی وەکوو ئەمانەی کە پزشکیان باسیان دەکات و بەربژێربوونی دەیان کەسی ڕیفۆرمخوازی دیکەش ناتوانێ ڕوانگەیان بگۆڕێ و باش دەزانن کە دوژمنی ژیان و شوناسیان هەر خودی ئەم دەسەڵاتەیە. هەروەها هەبوونی دەیان کەسی ڕیفۆرمخوازی گوێڕایەڵی خامنەیی، وەک پزشکیان هیچ لە پرسی سەرەکی کە تاوانباربوونی ئەو ڕێژیمەیە ناگۆڕێ و لای خەڵک ڕیفۆرمخواز و بناژۆخواز جیاوازییان نییە چونکە پێکهێنەری ئەو ڕێژیمەن و لە هەر حاڵەتێکدا هەوڵ بۆ بەرەوپێشبردنی ئیدئۆلۆژیی ڕێژیم دەدەن و دەیانەوێ پێگەی خۆیان ڕابگرن.

لەم شانۆیەدا ئەرکی ئەخلاقیی تاکەکانی کۆمەڵگە ئەوەیە بە بایکۆتکردن، شانۆی هەڵبژاردنەکانی ڕێژیم وەک شانۆکەی ١١ی ڕەشەمە، تووشی شکستێکی گەورە بکەن.

جێگەوپێگەی تەمبوور له کولتووری یارساندا

سارۆ خوسرەوی

له دێرزەمانەوە، ئامێری تەمبوور لە کۆمەڵگەی یارسان و بە تایبەت لە ناوچەی گۆران و سەحنەی کرماشان، ڕۆڵێکی گەورە و کاریگەری هەبووە لە بۆنە و ڕێوڕەسمە تایبەتەکانیاندا.

کاتێک کەسێکی یارسانی لە سەرەمەرگ نزیک دەبێتەوە و لەسەر جێگە دەکەوێت، تەمبوورژەن بە ژەندنی بەزمی "حەقانی" ڕوحی ئاسوودە و کەمەندکێشی دنیای هەتاهەتایی دەکات. لاواندنەوەی ڕۆح بەردەوام دەبێت تا ئەوکاتەی کەسەکە ماڵاوایی یەکجارەکی لە ژیان دەکات. پاشان تەمبوورژەن لە ڕێوڕەسمێکی تایبەتدا بە دەم خوێندنەوەی مەقامی "فانی فانی" لەگەڵ تەرمی کۆچکردووەکە بەڕێ دەکەوێ بۆ مەزارستان.

لە کاتی چوونیان بۆ سەر مەزار، تەمبوورژەنەکە لە پێشەوەی تابووتە دەچێت و بەزمی "فانی فانی" دووبارە دەکاتەوە و خەڵکەکەش لەگەڵی دیڵێنەوە. ئەم بەزمە بەردەوام دەبێت تا ئەو کاتەی مردووەکە ئەسپاردەی خاک دەکرێت. لە پاش ڕێوڕەسمی خاکسپاری، خەڵک بە مەبەستی سەرخۆشیکردن لە کەسووکاری مردووەکە لە ماڵی خاوەن پرسە کۆ دەبنەوە و هەمدیسان تەمبوورژەن بەزمی فانی فانی دەژەنێت تا ئەوکاتەی هەموو میوانەکان دەگەنە شوێنی پرسەکە. بە گەیشتنی هەموو میوانەکان، دەنگی تەمبوور و مەقامی فانی فانی دەوەستێ.

ئامێری تەمبوور لای یارسانییەکان ئامێرێکی پیرۆزە و تەمبوورژەن لە دەسپێک و کۆتایی ژەندنی تەمبوور، مل یان دەستەی ئامێرەکە ماچ دەکات. ماچکردنی تەمبوور بە واتای ئەوەیە، سۆز و ئەوین لە هەموو شتێک و هەموو شوێنێکدا هەیە، ماچکردنی دارێکی وشک هێمای بەخشینی سۆزێ تەمبوورژەنە بۆ ئەو شتەی ئەویندارییەتی. ئەم سۆز بەخشین و ئەویندارییە دەبێتە هۆی هارمۆنییەکی جوان و واتادار لەنێوان سیمەکانی تەمبوور و پەنجەکانی ژەنیار. لە ئاوێتەبوونی سۆز و ئەویندا، پەیوەندی ڕۆحی و ئەوینداری لە نێوان مرۆڤ و مووزیک وەک دیاردەیەکی بەرز و پیرۆز دروست دەبێت.

مێژووی پەیدابوونی ئامێری تەمبوور لە کۆمەڵگەی یارسان بەو جۆرەی باسی لێوە کراوە، لە سەردەمی (شاخوشین لوڕستانی) ئاشکرا بووە. شاخوشین کە یەکێک لە ڕێبەرانی سەرتایی یارسان بووە، لە سەدەی چوارەمی کۆچی، گرووپێکی ٩٠٠ کەسی لە تەمبوورژەنانی پێڕەوی ڕێبای خۆی دابەش کردوە و خۆشی لەگەڵ ئەو گرووپانە تەمبووری ژەندوە. دواتر لە سەردەمی "سوڵتان سەهاک" کە دەبێتە دامەزرێنەری ئایینی یاری، لە کۆتاییەکانی سەدەی حەوتەمی کۆچی لە پردیوەری هەورامان ٧٢ بەند یان مەقامی یارسان ئامادە کراوە کە هەتا ئێستا بە ٧٢ مەقامی یارسان ناوبانگی ڕویشتوە و لە ڕێوڕەسمە ئایینییەکاندا پێشکەش دەکرێن.

ئامێری تەمبوور پێشتر هەر لە جەمخانە و ڕێورەسمە ئاینییەکانی یارساندا بەکاریان دەهێنا، بەڵام لە ساڵی ١٩٧٢ی زایینی بەملاوە بە دەسپێشخەریی مامۆستا سەید ئەمرەڵڵا شا ئیبراهیمی، ئەم ئامێرە لە شوێنە ئایینییەکانەوە گوازرایەوە بۆ سەر شانۆ و شوێنە گشتییەکان. دواتر چەندین گرووپی پیشەیی لە ژەنیارانی تەمبوور، بە سەرپەرەستی، "کەیخوسرەو پورنازری و سەید خەلیل عالی نژاد " دروست بوون.

لەم سەردەمەدا، تەمبوور وەک هەر یەک لە ئامێرە کلاسیکی و نەتەوییەکان، جێگای بایەخی ئاوازدانەرانی پیشەییە لە کۆمەڵگەی یارسان. هەر یەک لە سەید عەلیار ئەفزەڵی، سەید قاسم ئەفزەڵی، سەید ئەمیروڵڵا ئەفزەڵی، دەورێش عابدین خادمی، دەورێش ئەمیر حەیاتی، سەید مەحموود عەلەوی، سەید وەلی حوسەینی، وەستا تاهیر یاروەیسی، نوورعەلی ئیلاهی، چەنگیز عەبدیپوور، شێخ محەممەد باقر تەیمووریان، سەید خەلیل عالینژاد، مامۆستا عەلی ئەکبەر موڕادی، عەلیڕەزا فەیزبشیپوور، مامۆستا کەیخوسرەو پوورنازری، سەید ئارش شەهریاری، فەرەیدوون کەماڵی، شاپوڕ کەماڵی، عادل کەماڵی، بیهزاد موڕادی، موزەفەر برنجی، مەنووچەر نەزەری تویشامی، فەرید ئلهامی و کەیوان کیانیان، لە بەناوبانگترین تەمبوورژەنانی کۆمەڵگەی یارسانن. دیارە مامۆستا عەلی ئەکبەر موڕادی لە ناوچەی گۆران، جیا لەوەی تەمبوورژەن و ئاوازدانەرێکی بەناوبانگە، هاوکات ساڵانێکە لەبارەی مەقامەکانی ئامێری تەمبوور کار دەکات و تا ئێستا چەندین لێکۆڵینەوەی زانستی و بەنرخی پێشکەشی ئەویندارانی تەمبوور و ئاوازەکانی تایبەت بە یارسان کردووە.

مامۆستا موڕادی، لە ژەندنی مەقامەکانی تەمبوور شێواز و توانایی تایبەت بە خۆی هەیە و شارەزای ٧٢ مەقامی یارسانە. کاسێتەکانی وەک: "تریکە هانا، سەحەر واران، سیروان و گەڵاڕێزان"، لە بەرهەمە بەناوبانگەکانی ئەم هونەرمەندە دیارەی کوردستانە. مامۆستا عەلی ئەکبەر موڕادی، ساڵی ١٩٩١ی زایینی سۆلۆژەنی (گرووپی ڕۆژ) بوو کە لە پێشبڕکێی ئامێرە ژێدارەکان، لە بەشی تەمبوور، پلەی یەکەمی بەدەست هێنا. مامۆستا موڕادی، هاوکات بە مەبەستی ناساندی تەمبووری یارسان وەک ئامێرێکی کوردی، گەشتی زۆربەی وڵاتانی دنیای کردووە.

شێوازی تەمبوورژەنینی "سەحنە" لەگەڵ "گۆران" تا ڕادەیەک جیاوازە، دەستوپەنجەی سەحنەییەکان خێراترە لە ژەندنی تەمبوو، بە تایبەت ئەم خێراییە زۆرتر لە کارەکانی ڕەوانشاد سەید "خەلیل عالینژاد" خۆی دەردەخات، بەڵام زۆربەی گۆرانەکان ئێستا پێڕەوی لە شێوازی ژەندنی مامۆستا عەلی ئەکبەر موڕادی و کۆچکردوو وەستا تاهیر یاروەیسی دەکەن، کە زۆرتر ڕیتمی ئارامە.

جێگای ئاماژەیە، لە ناوچەی گۆران باوە دەڵێن هەر کۆرپەیەک لەدایک دەبێت، تەمبوورێکی بچووک بە بێشکەکەیەوە هەڵدەواسن بۆ ئەوەی کە گەورە بوو ئەو ئامێرەی لەبیر بێت و بیژەنێت، کە دیارە ئەمەش جۆرێکە لە ئەمانەتداری و ئەمەگناسی کۆمەڵگەی یارسان بۆ ئامێری تەمبوو کە وەک میراتی کولتووری و نەتەویی خۆیان چاوی لێ دەکەن. لە خۆڕا نییە ئێستا لە ناوچەی گۆران، کەم ماڵ هەیە منالەکانیان تەمبوور نەژەنن و هۆگری ئەم ئامێرە نەبن. دیاردەی جێگای سەرنج و باڵکێش ئەوەیە کە کچانی یارسانی فرەتر لە کوڕان هۆگری سازی تەمبوورن و بەردەوام لەم بوارەدا هەوڵی فێربوون و خۆ پێگەیاندن دەدەن.

خەڵکی ئێران بەتەنیان

(بەدمەوەدانی ئێران لەلایەن بەڕێوەبەرایەتیی بایدن، بێجگە لە مەلاکان یارمەتیی کەس ناکات)

نەیشناڵ ریڤیو – جیم تاڵەنت
و لە ئینگلیزییەوە: کەماڵ حەسەنپوور

تۆ ناتوانی سیاسەتێک بەکار بێنی کاتێک هیچ سیاسەتێکت نەبێ ، بۆیە دەبینین بەڕێوەبەرایەتیی بایدن هیچ ستراتیژییەکی بۆ لاوازکردن یان تەنانەت سنووردارکردنی کۆماری ئیسلامی نییە. لە ڕاستیدا، پێچەوانەکەی ڕاستە؛ سیاسەتی بەڕێوەبەرایەتیی بایدن بەدمەوەدان و پاشەکشە لە بەرانبەر ڕێژیمەیە، چونکە پێیوایە بەو شێوەیە هاوسەنگییەک لە خۆرهەڵاتی نێوەڕاست دەخوڵقێنێ کە کۆماری ئیسلامییش بگرێتەوە

مردنی سەرۆککۆمار ڕەئیسی هەمان کاردانەوەی بەڕێوەبەرایەتیی لێ کەوتەوە کە هیچ شتێک ناکات بێجگە لە هەڵسوکەوتی دۆستانە بەرانبەر بە دوژمنێک.

٩ی مانگی مای، ئیبراهیم ڕەئیسی سەرۆککۆماری ئێران لەگەڵ وەزیری کاروباری دەرەوەی ئەو وڵاتە و ژمارەیەک لە پارێزەرانیان و فرۆکەوانی هێلیکۆپتەرەکەیان بە هۆی تەمومژ کەوتنە خوارەوە و کوژران.

نەنکم، ورەزێڕێکی بەزیپکی شیرەمەنی لە میزوری، وتەیەکی شیاوی بۆ دۆخی هاوشێوە هەبوو: "شەیتان هاودەمی تازەی بۆ پەیدا بوو." لەو دۆخەدا دەبێ بڵێین، شەیتان چەند هاودەمی نوێی بۆ پەیدا بوون، هەڵبەت مردنی فڕۆکەوانەکە جێگای داخە.

بێتوو وڵاتە یەکگرتووەکان سیاسەتێکی لێهاتووانەی بۆ خۆرهەڵاتی نێوەڕاست هەبا، ئەوە دەیتوانی ببێتە دەرفەتێک بۆ بەهێزکردنی ئەمنییەتی ئەمریکا و ناوچەکە. دەوڵەتەکەمان هەموو کارێکی دەکرد تا کۆماری ئیسلامی لاواز بکات. گەمارۆکان کاریگەرییان لەسەر ڕێژیم دادەنا؛ پاشەکەوتەکانی لە دەرەوەی وڵات لە کەمییان دەدا؛ سامانەکانی لە دەروە سڕ دەکران؛ هەناردەکردنی نەوتەکەی دەهاتە سەر ئاستی چۆڕ چۆڕ و؛ پەیماننامەی ئیبراهیم بە سەرکەوتووییەوە وەها پەرەی پێ دەدرا کە وڵاتانی دیکەی کەنداویشی گرتباوە. بێجگە لەوە، ڕێبەرانمان ڕێژیمیان لە ئاستی نێودەوڵەتیدا، بە بەرجەستەکردنی سەرکوتی بێبەزەییانەی خەڵکی ئێران، تەریک دەخستەوە.

بێتوو ئەو کارانە کرابان، وڵاتە یەکگرتووەکان لە دۆخێکدا دەبوو کە بتوانێ کەڵک لەو ناسەقامگیرییە وەرگرێ کە کوژرانی ڕەئیسی لە تاران دروستی دەکات. ڕەئیسی تەنیا سەرۆککۆمار نەبوو، بەڵکوو هەروەها کەسی یەکەم بۆ بوون بە جێگرەوەی سەرۆکی گەورە عەلی خامنەیی بوو کە ئێستا تەمەنی گەیشتۆتە ٨٥ ساڵ. ئێستا کە ڕەئیسی نەماوە تا خەڵاتەکەی وەرگرێ، ڕێژیم ناچارە سەرۆککۆمارێکی دیکە بدۆزێتەوە و لە هەمان کاتدا دەبێ بیر لەوە بکاتەوە کێ ببێتە جێگرەوەی خامنەیی. ئەوە دەتوانێ ببێتە هۆی دەستپێکی دەورەیەکی کێبڕکێ لەنێوان ئەو لایەنانەی کۆنترۆڵی وڵاتیان بە دەستە، مەگەر ڕێژیم بە شێوەیەک پێش بەوە بگرێ و پاشان هەڵبژاردنی سەرۆککۆمارێکی کارتۆنی کە بە کەیفی ڕێژیم بێ بۆ پڕکردنەوەی جێگای ڕەئیسی.

هەڵبەت هەڵبژاردنەکە شانۆیەکی کۆنترۆڵ کراوە و ئاکامەکەی لە پێشدا دیاریکراوە، بەڵام تەنانەت هەڵبژاردنێکی شانۆییش دەرفەتێکە بۆ بەرهەڵستکاران تا هەلەکە بقۆزنەوە و ناڕەزایەتیی جەماوەریی قووڵتر بکەنەوە کە لە ئێران هەمیشە وەکوو پۆلووی ژێر خۆڵەمێش هەیە.

ڕەنگبێ لە دنیادا هیچ دەوڵەتێک بەقەد دەوڵەتی ئێران ئامانجی ڕق و تووڕویی خەڵکی خۆی نەبێ. ئێرانییەکان گەلێکن کە شانازی بەخۆیانەوە دەکەن، مێژوویەکی دەوڵەمەندیان هەیە و زانیاریی پێشکەوتوویان لەبارەی دنیادا هەیە. بۆیە سەیر نییە کە گەندەڵیی ڕێژیم، سەرکوت و سەپاندنی دڕندانەی یاساکانی ئایینی، بۆتە هۆی بێگانەبوونی ئێرانییەکان لە سیستەمی دەسەڵاتدار، تەنانەت لە نێوخۆی وڵات. هەڵبەت بێجگە لە کۆنەپەرستترین مەلاکان، سوپای پاسدارانی شۆڕشی ئیسلامی و دەسەڵاتدارەکانی ڕێژیم کە قازانجی مەزنیان لە دزینی سامانی وڵات گیر دەکەوێ.

دەوڵەتێکی کارامەی ئەمریکا ژمارەیەک بژاردەی بۆ کەڵکوەرگرتن لەو ناسەقامگیرییە دەبوو کە وێدەچێ لە چەند مانگی داهاتوودا هەڕەشە لە ڕێژیم بکەن. پەرەپێدانی گەمارۆکان، بەرجەستەکردنەوەی پێشێلکارییەکانی ڕێژیم دژی ژنان و هاوڕەگەزخوازان، بەرپەرچدانەوەی بەهێزتری بەکرێگیراوانێک کە تاران کۆکوپۆشتەیان دەکات و فەرمانیان پێ دەکات، هەموو ئەوانە وەک ئەگەری مومکین بۆ تاکتیکەکانی زەخت خستنەسەر ڕێژیم و قۆزتنەوەی دەرفەت لەسەر مێز دەبوون. بەڵام تۆ ناتوانی سیاسەتێک بەکار بێنی کاتێک هیچ سیاسەتێکت نەبێ و بەڕێوەبەرایەتیی بایدن هیچ ستراتیژییەکی بۆ لاوازکردن یان تەنانەت سنووردارکردنی کۆماری ئیسلامی نییە. لە ڕاستیدا، پێچەوانەکەی ڕاستە؛ سیاسەتی بەڕێوەبەرایەتیی بایدن بەدمەوەدان و پاشەکشە لە بەرانبەر ڕێژیمەیە، چونکە پێیوایە بەو شێوەیە هاوسەنگییەک لە خۆرهەڵاتی نێوەڕاست دەخوڵقێنێ کە کۆماری ئیسلامییش بگرێتەوە.

زۆربەی ئەمریکاییەکان لە شەبەنگی سیاسییدا بە غەریزە تێدەگەن کە هاوسەنگییەکی ئەوتۆ نامومکینە و ساویلکەییەکی لە ڕادەبەدەرە. ئێران لە خۆرهەڵاتی نێوەڕاست نائاساییە. زۆرینەی خەڵکەکەی فارسی شیعەن؛ لە کاتێکدا زۆرینەی حەشیمەتی ناوچەکە عەرەب و موسڵمانی سوننین. لەو پەیوەندییەدا، پیاوانی دەسەڵاتداری کۆماری ئیسلامی کۆنەپەرستی دڕندەن کە دەیانهەوێ و، بە ڕاستی لەو بڕوایە دان کە دەتوانن دەوڵەتانی موسڵمانی دراوسێیان بڕووخێنن، یاسای شەریعەتی تایبەتی خۆیان لە ناوچەکەدا بسەپێنن و ببنە هۆی سەرهەڵدانەوەی جیهانیی ئیسلامی توندئاژۆ.

بۆ ئەو مەبەستە، ڕێژیم ڕایەڵەیەک لە تاقمی بەکرێگیراوی دامەزراندوون و پشتگیریی داراییان دەکات، دوازدە تاقم کە لە چەند وڵاتدا بڵاو بوونەوە و لە ڕێگای ئەوانەوە بە ئاشکراترین شێوە هەڕەشە لە دوژمنەکانی لە خۆرهەڵاتی نێوەڕاست دەکات یان هێرشیان دەکاتە سەر، لە ناویاندا ئەندامانی هێزە سەربازییەکانی وڵاتە یەکگرتووەکان کە لە خۆرهەڵاتی نێوەڕاست جێگیر کراون. لەگەڵ ئەوەشدا بەڕێوەبەرایەتیی بایدن لە هەڵەیەکی فرە بەرچاوی ستراتیژیکیدا، لە جیاتی ئەوەی کۆماری هەڕەشەکاری ئیسلامی وەکوو بەرهەڵستکارێکی کوشندە بناسێ، وەکوو هاوبەشیک سەیری کردوە و کاتێک لە ئاستێکی وەها بەرزی سیاسیدا هەڵەیەکی ئاوا مەزن بکەی، هەر کارێک بۆ جێبەجێکردنی سیاسەتێکی ئەوتۆ دەبێتە هۆی بنکوڵ کرانی بەرژەوەندییەکانی خۆت.

بۆیە کاتێک بەڕێوەبەرایەتیی بایدن سەبارەت بە کوژرانی ڕەئیسی هاودەردیی دەربڕی، هیچ جێگای سەرسوڕمان نەبوو. ساڵی ڕابردوو، بەڕێوەبەرایەتی بایدن حوسییەکانی یەمەن (یەکێک لە تاقمە بەکرێگیراوەکانی ئێران)ی لە لیستەی تاقمی تێرۆریستیی دەرهێنا، بڕیارێک کە ناچار بوو ئەوساڵ لێی پاشگەز بێتەوە، بۆیە کاتێک ئەوان هێرشەکانیان بۆ سەر کەشتیوانیی بازرگانی چڕ کردەوە، نەبووە هۆی سەرسوڕمانی هیچ کەس لە خۆرهەڵاتی نێوەڕاست. بەڕێوەبەرایەتیی بایدن هەروەها ٦ میلیارد دۆلار سامانی ئێرانی لە عێراق ئازاد کرد و ١٠ میلیاردی دیکەش لە کۆرەی باشوور و هەروەها سەپاندنی گەمارۆکانی سەر هەناردەکردنی نەوتی ئێرانی شل کردنەوە. لە ئاکامدا، سامانە دەرەکییەکانی ئێران ٤٦٪ زیادیان کرد و هەناردەکردنی نەوتەکەی بۆ نزیکەی دوو هێندە بەرز بۆتەوە و بەو شێوەیە ٣٣ تا ٣٥ میلیارد دۆلاری دیکەی بە داهاتی کۆماری ئیسلامییەوە زیاد کرد.

بە سەر یەکەوە، سیاسەتی بایدن بۆتە هۆی گەیاندنی نزیکەی ٥٠ میلیارد دۆلار بە ڕێژیم، بەڵام ئەوە دەیتوانی خراپتریش بێ: بەگوێرەی زانیاری، بەڕێوەبەرایەتیی بایدن بەتەما بوو بە سووککردنی گەمارۆکان نێوان ٨٠ بۆ ١٣٠ میلیارد دۆلار سوود بە ڕێژیم بگەیەنێت، بێتوو ئەو ڕێککەوتنە ناوکییەی واژۆ کردبا کە ڕابێرت ماڵی ئامادەی کردبوو.

بە لەبەرچاوگرتنی گریمانەکانی بەڕێوەبەرایەتیی بایدن، بۆچی ئەو دیارییانەی نەدابا بە تاران؟ ئەوە شێوەی هەڵسوکەوت لەگەڵ وڵاتێکە، کە پێتوایە دەتوانێ ببێتە هاوبەشێکی ستراتیژیک.

ئەوە شتێکی سروشتییە کە ڕێژیم کەڵکی لە سەرجەم ئەو دۆلارانە، کە سیاسەتی وڵاتە یەکگرتووەکان پێی داون، بۆ گەشەپێدانی هێزی سەربازیی خۆی، لە ناویاندا بەرنامە ناوکییەکەی و بەهێزترکردنی بەکرێگیراوانی بۆ هێرش بۆ سەر دوژمنەکانی و ناسەقامگیر کردنی ناوچە وەرگرتوە، بێجگە لەو بەشە کە دزراوە تا ڕێبەرەکان پێی دەوڵەمەند بن.

خوێنەرە ژیرەکان هەستیان پێ کردوە کە من تا ئێستا باسی ئیسڕائیل یان فەلەستینم نەکردوە. بێگومان ڕێبەرانی کۆماری ئیسلامیی ئێران دەیانهەوێ دەوڵەتی جوولەکە لەنێو بەرن، بەڵام ئەوە ئامانجی کۆتاییان نییە. بە \پێچەوانەی دەوڵەتی وڵاتە یەکگرتووەکان، ڕێژیمی ئێران بەکردەوە ستراتیژییەکی هەمەلایەنەی درێژمەودای بۆ پاقژکردنەوەی ئیسلام و داگیرکردنی خۆرهەڵاتی نێوەڕاست هەیە.

لەنێوبردنی ئیسڕائیل تەنیا هەنگاوێکی سەرەتاییە. لە پەیوەندی لەگەڵ فەلەستینییەکانیش، ڕێبەرانی ئێران دەربەستیان نین. فەلەستینییەکان بە واتایەکی گشتی دەستەچیلەی ئاگرن: خەڵکێک بۆ شۆردنەوەی مێشکیان و خوڵقاو بۆ ئازار چەشتن، تا ئازارەکانیان ببێتە بیانووی پرسی مەزنتر، دەبێ ئەو ڕاستییە گاڵتەجاڕانەش زیاد بکەم کە دوژمنانی ئێران لە ڕۆژاوا، واتە وڵاتە یەکگرتووەکان و ڕۆژاوای ئوروپا، یارمەتی دەگەیەننە فەلەستین تا حەماس بتوانێ بیدزێ و بۆ بەرژەوەندیی سیاسەتی تاران و بەکرێگیراوەکانی کەڵکی لێ وەرگیرێت.

تەنانەت لێنینیش تەنیا وەهای بیر دەکردەوە، "کاپیتالیستەکان ئەو گوریسەمان پێ دەفرۆشن کە بۆ خنکاندنی ئەوان کەڵکی لێ وەردەگرین." بێهۆ نییە کە ڕێژیمی ئێران قبووڵی کردوە کە گوریسەکە وەک دیاری دەگاتە دەستیان.

چوار ساڵ لەوەپێش لەو سەکۆیەوە، لەبارەی دەستکەوتەکانی هەڵمەتی "ئەوپەڕی زەخت"ی بەڕێوەبەرایەتیی ترامپ دژی کۆماری ئیسلامی نووسیم. سیاسەتی ترامپ بەرانبەر بە ئێران هێندێک تاکتیکی ژیرانەی دەگرتنە خۆ. پەیماننامەی ئیبراهیم یەکێکیان بوو. ئەوی دیکە لەنێو بردنی قاسم سولەیمانی، مەترسیی بچووک، دەستکەوتی مەزن بۆ گەڕاندنەوەی متمانە بە وڵاتە یەکگرتووەکان و هەروەها ناردنی پەیامێکی ترسێنەر بۆ تاران بە زمانێک کە ڕەئیسی قەساب لێی تێدەگەیشت.

بەڵام هیچ شتێکی ژیرانە لەبارەی خودی ستراتیژیی ئەوپەڕی زەخت بوونی نەبوو. ئەو لە ڕاستیدا تەنیا ئەقڵی ئاسایی بوو. لەوانەیە دۆناڵد ترامپ تیۆریزانێکی مەزنی سیاسەتی دەرەوە نەبێ، بەڵام ئەو توانایی لێککردنەوەی دوژمنانی وڵاتە یەکگرتووەکان لە دۆستەکان و هاوبەشەکانی هەیە.

بە داخەوە، جێگرەوەکەی ئەوتۆ نییە. مردنی ئیبراهیم ڕەئیسی ڕەنگبێ لە مانگەکانی داهاتوودا ببێتە هۆی سەرهێشەیەکی مەزن بۆ ڕێژیم، بەڵام ئەوە بە هۆی بەڕێوەبەرایەتیی بایدنەوە نابێ بە دەرفەت. خەڵکی ئێران بە تەنیان.

هەڵبژاردنی سەرکۆماری لە قەیرانی ڕەواییدا

ناسر ساڵحی‌ئەسڵ

هەڵبژاردن لە کۆماری ئیسلامیدا جیا لە بەکارهێنانی خەڵک بۆ وەرگرتنی دەنگی مەشرووعییەت بۆ ڕێژیم، نەک هیچ ئاکام و قازانجێکی بۆ گەلانی ئێران نییە، بەڵکوو دژایەتیی لەگەڵ بەرژەوەندی و دەرفەتە ئابووری، سیاسی و ئەمنییەتی نەتەوەیی ئێرانیشدا هەیە. چوونکە هاتنەسەرکاری هەرکام لە مۆرەکانی بەردڵی ڕێبەری ڕێژیم بەدڵنیاییەوە نەتەنیا هیچ داخوازییەکی گەلانی ئێران دابین نابێت، بەڵکوو بەهۆی ئەوەی ڕێبەری ڕێژیم تووشی وەهم و خەیاڵاتی تێۆریی پیلانە و دنیای ئازاد و دێموکراتیک بە دوژمنی خۆی دەزانێت، شایەتی خەراپتربوونی ڕەوشی گەلانی ئێران بەتایبەت لە بواری ئابووری و سیاسییەوە لەگەڵ دونیای ئازاد و دێموکراتیکدا دەبێت. دەرئەنجامی ئەو ڕەوشەش خەراپتربوونی باری ئابووری و بژێوی ژیانی گەلانی ئێرانە. بەواتایەکی ڕوونتر دەتوانین بڵێین هەڵبژاردنی سەرکۆماری لە چوارچێوەی ڕێژیمی ئێراندا بە ئامانجی گۆڕانی باری ژیانی گەلانی ئێران و بەرەو باشترچوونی پرسە سیاسی و نەتەوەییەکان و گرفتەکانی ئابووری و کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی کۆمەڵگەی گەلانی ئێران بەڕێوە ناچێت، بەڵکوو بە هۆی بێ‌باوەڕیی عەلی خامنەیی بە مۆرەیەکی و گۆڕینی ئەو مۆرەیە لەگەڵ مۆرەیەکی تر بەڕێوە دەچێت. بۆیە بەشداری کردنی گەلانی ئێران نەتەنیا هیچ بەردێک لەسەر ڕێگای ژیانی سیاسی و ئابووریی گەلانی ئێران هەڵناگرێت، بەڵکوو شەرعیەت و ڕەوایی دەدات بە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی و ئەو ڕەواییپێدانەش یەکسانە بە درێژبوونەوەی دەسەڵاتداریی عەلی خامنەیی کە درێژبوونەوەی هەموو پرسە سیاسی و نەتەوەیی و قەیرانەکانی کۆمەڵگەی ئێرانی بەدواوەیە.

میسباح یەزدی، تیۆریسیەنی کۆماری ئیسلامی دەڵێ: "ئێمە ئەگەر یاسای بنەڕەتیی کۆماری ئیسلامی قەبووڵ دەکەین بەم مانایە نییە چوونکە خەڵک پەسندی کردوە، بەڵکوو بەم هۆیەیە کە ئەو یاسایە لەلایەن وەلی فەقیهەوە پەسند کراوە". مانای سادەی ئەو قسەیە ئەوەیە خەڵک ڕۆڵیان لە ڕەواییپێدان بە دەسەڵاتەکانی ڕێبەری ڕێژیم نییە، بەڵکوو خەڵک تەنیا ئەرکیان بەشداریکردن و دەنگدانیان لە بەدیهێنان و جیبەجێی کردنی "ئەرک" و "تەکلیف" و "مەقبوولیتدان" بە دەسەڵاتەکانی ڕێبەردا چڕ دەکرێتەوە. بۆیە لە پارادایم و بنەما فیکرییەکانی ڕێژیمدا حوکمرانی تەنیا مافی وەلی فەقیهە و خەڵک دەبێ گوێڕایەڵی ئەو بن. لەم ڕووەوە بەشداریکردن لە هەڵبژاردن و دەنگدان لە سیستەمێکدا کە باوەڕی بە دەنگی خەڵک نییە و قەیرانی ڕەوایی خەڵکی هەیە، بەشدارییەکی ڕەوا، دێموکراتیک و خەڵکی نییە. خاڵێکی گرینگی دی ئەوەیە کە لە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیدا بۆ هەڵبژاردنی سەرکۆمار، بەپێی بنەما فکری و هزرییەکانی جیاوازیی ڕەگەزی و ئایینزاکانی کە باری ئیدۆلۆژیی بۆ ڕێژیم هەیە، بوتە یاسا. بەپێی بەندی ١١٥ی یاسای بنەڕەتیی ئێران، بەشێکی زور لە خەڵکی ئێران، بەتایبەت ژنان لە بەربژێربوون بۆ پوستی سەرکۆماری بێبەش دەکرێن. بەپێی ئەو ئەسڵە غەیری شیعەی دوازدە ئیمامی و ئیلتیزام بە ویلایەتی ڕەهای فەقیهـ پێڕەوانی مەزهەبەکانی سووننی و ئایینەکانی مەسیحی، یەهودی، زەرتشتی، بەهایی و تەنانەت بەشێکی زۆر لە فیرقەکانی شیعەی جیا لە دوازدە ئیمامی و لە هەموو گرینگتر نیوەی کۆمەڵگە وایە ژنان لە مافی بەربژێربوون بۆ پوستی سەرکۆماری بێبەش کراون. هەروەها بەپێی بەندەکانی، ٥، ٩٩ و ١١٠ی یاسای بنەڕەتیی کۆماری ئیسلامی هەم شورای نیگابان دەتوانی هەڵبژاردنی سەرکۆمار هەڵوەشێنێتەوە و هەم ڕێبەری ڕێژیم کە نوێنەری ئیمامی زەمان لە سەر عەردە دەتوانی لە واژۆکردنی حوکمی سەرکۆمار هەرچەند بە دەنگی خەڵکیش هەڵبژێردرا بێ، خۆ بپارێزێت. کەوابوو هەڵبژاردن لە وەها سیستمێکدا جگە لە ڕەواییدان بە دەسەڵاتی وەلی فەقیهـ و جێگیرکردنەوەی ئەو سیستمە هیچ مانایەکی دیکەی نییە.

لە ئێستا ستراتیژیی سەرەکیی کاربەدەستانی ڕێژیم هاندانی خەڵک بۆ چوونەسەر سەندووقەکانی دەنگدانە بۆ ئەوەی بەشکوو ڕەوایی لەدەستچووی ڕێژیم بەتایبەت لە دوو هەڵبژاردنی پێشووی سەرکۆماری و مەجلیسەکانی شورای ئیسلامی و خوبرەگانی ڕێبەریدا بگەڕێننەوە. بەڵام بە چاوخشاندن بە لیستی کاندیدا لەپاڵوێنەدراوەکاندا دەبینین ڕێبەری ڕێژیم تەنیا باوەڕی بە چەند کەس لە مۆرە سووتاو و ئەمنییەتی و نیزامییەکانی خۆی ماوە کە ئەوانیش لەو قەوارەیەدا نین بتوانن دەنگی ڕەوایی بۆ ڕێژیم کۆ بکەنەوە، جا با گرفت و مەترسییەکیش بۆ بەردەوامی حوکمڕانی خامنەیی و پرسی جێنیشینی ئەو لە داهاتوودا دروست نەکەن.

پەندێکی کوردی هەیە کە دەڵێت "مریشک گەر خۆی خۆڵ وەسەر خۆ نەکات کەس ناتوانێت وەسەری کات". ڕەوشی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی و عەلی خامنەیی ئەمڕۆکە ڕاست ئەو پەندەیە. چوونکە عەلی خامنەیی بۆ گەرمکردنی بازاڕی هەڵبژاردن هەڵبژاردنەکان پێویستی بە کەسێکە بتوانێت سەرنجی بەشێک لە خەڵکی ئێران، یان لانیکەم زۆرینەی دەست‌وپێوەندییەکانی بۆ لای خۆی ڕاکێشت. چوونکە ڕێبەری ڕێژیم لەلایەک نایهەوێت دووبارە شۆڕش و ڕاپەڕینی گەلانی ئێران لە شەقام و شارەکان سەرهەڵبداتەوە، هەروەها ترسی ئەوەشی هەیە خەڵک بە بایکۆتی هەڵبژاردنەکان و نەچوونە سەر سەندووقەکانی دەنگدان، وەک دوو هەڵبژاردنەکەی پێشوو، "نا"یەکی بەهێزتر و جەماوەریتر لە پێشوو بە ڕێژیم بڵێنەوە. هەروەها ڕێبەری ڕێژیم لەوەش ئاگادارە کەسانی ناڕازیی کە پێشتر لە بازنەی دەسەڵاتدا بوون و ئێستا لە بازنەی داخراوی ڕێژیمدا نەماون، باوەڕیان بە هەڵبژاردن لە چوارچێوەی ڕێژیمدا نەماوە. چونکە ناڕازییانی نێوخۆی ڕێژیم لەوە ئاگادارن عەلی خامنەیی، ئیزن بە کەسانی دابەزیو لە قەتاری ڕێژیم ناداتەوە دووبارە بێنەوە نێو بازنەی داخراوی دەسەڵات. بۆیە دەتوانین بڵێین ڕێژیم بە سەرکوتی بێ‌بەزەییانەی ڕاپەرین و سەرهەڵدانەکان و بێبەشکردنی گەلانی ئێران لە ویستە سیاسی و نەتەوایەتییەکان، ئیتر هیچ ڕەواییەتێکی لەلای گەلانی ئێران نەماوە. بە نەمانی ڕەوایی خەڵکییش، ڕێژیم خۆڵێکی وەسەر خۆ کردوە کە تا لە سەرکار بێ و دەسەڵاتداریی زۆرەملی گەلانی ئێران بکا، دەبێ ئەو ترسەی هەبێت گەلانی ئێران جارێکی دیکە لێی ڕاسێنەوە.

ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بەو ڕابردوویەی لە سەرکوت و خەفەقان و سەرەڕۆیی دژ بە گەلانی ئێران هەیەتی، جارێکی دیکە ناتوانی شانۆگەریی هەڵبژاردنەکان بە بەشداریی خەڵک گەرم بکات و ڕەوایی دەسەڵاتداریی بۆخۆی بگەڕێنێتەوە. بایکۆتی هەڵبژاردنەکانیش هەم دەبێتە شکستێکیی دی بۆ ڕێبەری ڕێژیم و هەم جارێکی دیکەش خەڵکی ناوچە و جیهان و وڵاتانی ئازاد نێوەڕۆک و ناڕەوابوونی ئەم دەسەڵاتە سەرەڕۆ و ناخەڵکییەیان بۆ ڕوون دەبێتەوە.

ئەوەندەی بۆ گەلی کورد دەگەڕێتەوە، ڕۆژهەڵاتی کوردستان هەر لە سەرەتای دامەزران و هاتنەسەرکاری ئەم ڕێژیمەوە "نا"یەکی گەورەی پێ گوتووە و لە خەباتێکی بەردەوام لەدژی ڕێژیمدا بووە. ئەم ڕێژیمە نەک ئێستا، بەڵکوو لە هەموو ماوەی تەمەنی خۆیدا هیچ پێگە و ڕەواییەکی لە کوردستان نەبووە و دامودەزگاکانی ڕێژیمیش لە کوردستان جگە لە سەرکوت و زەبروزەنگ و کوشتار هیچ دیارییەکیان بۆ خەڵک نەبووە، هاوکات خەڵکی کوردستان لە شۆڕشی ژینادا دوابزماریان لە تابووتی شەرعییەتی دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی دا و چارەنووسی خۆیان لەگەڵ ئەم ڕێژیمە یەکلا کردەوە. بە سەیرکردنی ڕەوتی ڕووداوەکان لە ئاستی ئێراندا و سەرنجخستنەسەر کەشی بەناو هەڵبژاردنەکان ئەو ئاکامگیرییە دەکرێ خەڵکی ئێرانیش جارێکی دیکە متمانەدانی خۆیان بە کۆماری ئیسلامی ناکەنەوە بە ئامراز بۆ ساتوسەودای ڕێژیم لە هاوکێشە ناوچەیی و نێودەوڵەتییەکاندا.

ئەمڕۆ دەنگی بایکۆت و "نا"گوتن بەو ڕێژیمە لە هەموو دەنگێک بەرزترە.

دیداری نوێنەری حیزبی دێموکرات لەگەڵ سیناتۆرێکی ئوسترالیا

ڕۆژی چوارشەممە ٣٠ی جۆزەردان، سەلاح پوورئەسەد، بەرپرسی بەشی پێوەندییەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەگەڵ سێناتۆر پۆڵ سکار، سێناتۆری پایەبەرزی حیزبی لیبراڵی ئوسترالیا کە بەرپرسی لێژنەی پێوەندییە نێودەوڵەتییەکان و ئەمنییەتی گشتیی ئوسترالیایە لە شاری بریزبن کۆ بووە.

لەو کۆبوونەوەیەدا سەرەتا سەلاح پورئەسەد باسی لە تێروری دوکتور قاسملوو ڕێبەری و سکرتێری پێشوی حیزبی دێموکرات کرد کە ٣٥ ساڵ لەوە پێش بە دەستی دیپلۆمات تیرۆریستەکانی ڕێژیمی ئیسلامی لە ئوتریش ئەنجام درا و بەڕێوەبەرانی ئەو کارەساتە بێ لێپێچینەوەی یاسایی ناردرانەوە ئێران. نوێنەری حیزب لەو سەردانە باسی ئەوەشی کرد کە چەند ڕۆژ پێش ئێستاش حەمید نووری بکوژی هەزاران کورد و ئێرانی پاش دادگاییکردن و مەحکوومکرانی لەلایەن دەزگای قەزایی سویدەوە، دەوڵەتی ئەو وڵاتە لەگەڵ دوو کەسی دیکە کە ئێران گرتبوونی گۆڕدرانەوە. بۆیە پێویستە وڵاتانی ڕۆژاوایی نەکەونە داوی ڕێژیم کە بتوانێت کارئاسانی بۆ تێروریستەکانی بکات.

لە درێژەی دیدارەکەدا سێناتۆر پۆڵ سکار، وێڕای بەداخبوون لە هەر دوو کارەسات باسی ئەوەی کرد ئوستراليا تا ئەو جێگای ئیمکانی هەبێت دژی ئەو بیرۆکەی ڕێژیمی ئێران دەوستێتەوە و ڕێگا نادات ئەو سەودا قیزەونە بە ئاکام بگات و ئامادەیی خۆی دەربڕی لەسەر ئەو مەسەلانە باس لە گەڵ کاربەدەستانی حکوومەت بکات.

لە بەشێکی دیکەی کۆبوونەوەکەدا سەلاح پورئەسەد ڕاپورتێکی وردی لەسەر ڕادەی گیراوانی کورد، ئیعدامکراوەکان و کۆڵبەرە کوژراوەکان و ئەو پێشێلکارییانەی ڕێژیم دەرحەق بە گەلی کورد لە ماوەی شەش مانگی ڕابردوودا ئەنجام دراون پێشکەش کرد. سێناتۆر سکاریش وێڕای مەحکومکردنی کردەوەکانی ڕێژیم باسی ئەوەی کرد کە لە کۆبوونەوەی لێژنەکانی سێنادا دۆخی ئێران و گەلی کورد و ئەو پێشێلکارییانە دەخرینە بەرباس.

سێناتۆر پۆڵ سکار باسی ئاژاوەگێڕییەکانی سپای پاسداران و کردەوە تێروریستیەکانی گرووپەکانی سەر بە سپای پاسداران لە وڵاتە جۆراجۆرەکان کرد و ڕایگەیاند کە ئەگەر لە هەڵبژاردنەکانی ساڵی داهاتوودا حیزبەکەیان دەسەڵات بگرێتە دەست، سپای پاسداران دەخەنە نێو لیستی تێرورەوە.

دارسمە
دەنووکی لە سمین ناپارێزێ

بژی تێرۆریزمی جیهانی و بمرێت تێرۆریزمی نێودەوڵەتی

تۆقاندن و ترساندن لە زمانی کوردیدا نزیکترین مانای "تێرۆریزم"ـە. ئەم تۆقاندنە لە ڕواڵەتدا خۆی لە ڕەشبگیر و تەقاندنەوە و کوشتوبڕ و شتی لەم جۆرەدا دەنوێنێت. "تێرۆریزم" لە هەمان کاتدا مانایەکی قورس و قایم و وەک دەڵێن کۆنکرێت و تەکووز و پتەو لە خۆیەوە بە دەستەوە نادات، بەڵام هەتا بڵێی لووس و ساف و نەرم و شلک و ناسکۆڵەیە. ئەگەر وابێت، ئەم وشەیە لە کاتێکدا پیس و قێزەون دەنوێنیت، خۆش و نەرم و ڕەوانیشە.

تێرۆریستیش بەو ڕێکخراو و کەسانە دەگوترێت کاری تێرۆر یان پیڤاژۆ و پرۆسەی تێرۆر جێبەجێ دەکەن. تێرۆریزم تەنیا بە تەقاندنەوە و کوشتوبڕ و کۆمەڵکوژیی و ئازاردانی جەستەیی ناگوترێت، بەڵکوو تێرۆری بیر و ئەندێشەش هەیە. دوو جۆری تێرۆری جەستە و تێرۆری ئەندێشە چەک و کەرەستەی ئەنجامدانیان جودان. بۆ وێنە کەس ناتوانێت بە بۆمب و نارنجۆک و مارنجۆک و دەمانچەی بێدەنگ و شتی لەم جۆرە بیر یان ئەندێشە تێرۆر بکات.

خودی ئەندێشەش وەک وشەی تێرۆریزم لووس و خزۆک و نەرم و نیانە و بەزەحمەت دەنێو چەنگی لایەنگرانی بیر و باوەڕێکی تایبەتدا ئارام دەگرێت و بەردەوام بە نێوان تبل و قامک و پەنجاندا دەچۆڕێتەوە و ئەوەی بە چەنگ گرتویەتی و گوشیویەتی، دەست لە هەرامە درێژتر دەمێنیتەوە.

کاتێک تێرۆریزم و ئەندێشە خۆیان لە چوارچێوەی دەستەواژەیەکدا دەبیننەوە، قووناویان* شتێکی وای لەبەر دەڕوات، هەر بۆ ئەوە دەبێت پێی پێبکەنی و بینەری لە ئێمەمانان وشیارتر لە بەر پێکەنین وەک منداڵی ساوا خۆی دەبەزێنێت* و دەکەوێتە ژانەسک.

بۆ تێگەیشتنی زیاتر سرنج بدەنە ئەم چەند ڕستەیەی خوارەوە:

"دوژمنانی ئیسلام و ئێران بە دوای تێرۆرکردنی دەستەبژێرانی ئێمەوەن، بەڵام مەترسیدارتر لە کوشتن و تێرۆری دەستەبژێران، تێرۆری ئەندێشە و پێوەبوونی دەستەبژێران بە داوی بەرنامەی دوژمنانەوە."

بۆ لێکدانەوەی ئەم فەرمایشتەی سەرەوە، چۆن دوو وشەی تێرۆریزم و ئەندێشەمان لێکدایەوە، پێویستە ئاوڕێکیش لە وشەی "دەستەبژێر" بدەینەوە. دەستەبژێر لێرەدا بە مانای "نوخبە" یان "سەرتۆپ" هاتووە. پێویستە بڵێین "دەستەبژێر"یش وەک تێرۆریزم و "ئەندێشە" لیچق و لووس و نەرم و خزۆکە. مرۆڤی دەستەبژێریش زۆرن و بەسەر چەند جۆری "سەربازی و چەکداری"، "سیاسی" و "ئەدەبی" و هی دیکەدا دابەش دەکرێن. لە پاراگرافی ئەولاتری ئەم پاراگرافەی سەرەوەدا، ئەوەی خراوەتە بەر باس دەستەبژێرانی باشن و زیاتر کەسانی "پێگەیشتوو" و "تێگەیشتوو "بیرمەند" دەگرێتەوە.

تێرۆری ئەندێشەش شتێکی زۆر سەیر و سەمەرەیە و ئەم جۆرە ڕووداوە تێرۆریستییە نابێتە هۆی کوژرانی کەسی تێرۆرکراو. جا لەبەر ئەمە هیچ بەدووری مەزانن ئەوەی لە ڕووی ئەندێشەوە دەکەوێتە بەر ئەمجۆرە هێرشە تێرۆریستیانەیە، دەگەڵ تێرۆریستەکە هاودەستە بە جۆرێک کلکیان لێک هاڵاندووە.

ئەم دووەی ئەوا کلکیان لێک‌هاڵاندووە، دەگەڵ تێرۆریستێکی دیکەدا دەکەونە بەریەک و ئەویش تێرۆریزمی دەوڵەتییە و لەلایەن دەوڵەت و دەستەڵاتدارانەوە دەستی لە شان و پشتان دەدرێت. لێرەدا بۆ ئەوەی لێمان تێکەڵ نەبێت، هەتا کۆتایی ئەم چەند دێڕەی خوارەوە وشەی بیرمەند بۆ تێرۆریزمی یەکەم قەرز دەکەین و بەوەی دەوڵەتییەکەش دەڵێین تێرۆریزم. ئەمە بۆچوونی ئێمەیە و ئەوانەی لایەنگری تێرۆریزمی دەوڵەتیشن دەتوانن بە "بیرمەند"ـەکەی ئێمە بڵێن تێرۆریست و ناوێکی خۆشتری بە دڵی خۆیانی وەک "ڕەزمەندە"، "حاکمی‌شەرع"، "پەیڕەوی خەتی نازانم کێ" و تەنانەت "دیپلۆمات"یش بۆ تێرۆرستەکەی خۆیان دابنێن.

ئەوانەی لە سەرەوە دوو ناوی "بیرمەند" و "تێرۆریست"مان بۆ دانان تەنیا یەک خاڵی هاوبەشیان هەیە. هەم بیرمەند و هەم تێرۆریزم دوو دیاردە یان دوو شتی جیهانی و نێودەوڵەتین. بیرمەندی جیهانی و تێرۆریستی نێودەوڵەتیمان هەن. بیرمەندان لە بەرئەوەی بەشێکی بەرچاویان هەر بڕوایان بەم دەوڵەت و مەوڵەتە بە تایبەتی ئەوەی ئێستا نییە، جیهانین و بۆ تێرۆریزمی نێودەوڵەتییش دەتوانین بۆ ساڵانی ڕابردوو باس لە ئوتریش و نازانم کام وڵاتی دیکە و بۆ چەند ڕۆژی ڕابردووش دەکرێت باس لە سوید و هەمان نازانم کوێ لە دوو کات و زەمەنی جودادا بکەین.

بیرمەندانیش جیهانین. جیاوازیی سەرەکیشیان ئەمەیە تێرۆریستانی نێودەوڵەتی سەر بەدەستەڵاتدارانن و دەستەڵاتداران لەسەر هەڵمەتەکانیان ڕێک دەکەون و هەرچی بیرمەندانیشن بێ‌ئەوەی دەگەڵ دەوڵەت ومەوڵەتان ڕێک بکەون خەریکی کاروباری خۆیانن.

جیاوازییەکی دیکەش ئەمەیە، تێرۆریستی نێودەوڵەتی، ئەوەی تێرۆری دەکات لە نێوی دەبات و بۆ هەمیشە دەمرێت. بەڵام تێرۆریستی جیهانی هەر کەسێک تێرۆر بکات، تەمەنی درێژ دەبێتەوە و دەردە تێرۆریزم لە تێرۆریستەکە دەگرێتەوە و وەک پەتا بەنێو بیرمەندانی دیکەدا بڵاوی دەکاتەوە.

ئەگەر وابێت بژێیت تێرۆریزمی جیهانی و بمرێت تێرۆریزمی نێودەوڵەتی.

کەونە وشە و دەستەواژەی تێرۆرکراو:

قووناو: ئەو ئاوەی دوای ئاوداشت لەبەر باغ و بێستان و کرداری دیکە دەچێت و دەکرێت لە زەوییەکانی خواروتر هەندیک زەوی و زاری دیکەی پێ ئاو بدرێت.

خۆبەزاندن: میز بەخۆداکردنی منداڵ. منداڵێک لە بێ‌ئاگاییدا میز بەخۆیدا بکات، دەڵێن خۆی بەزاندوە.

ناونیشانی ڕۆژنامەی «کوردستان» و ماڵپەڕی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە تۆڕی جیهانیی ئینتێرنێتدا:

ئیمەیلی ڕۆژنامەی کوردستان:
info@kurdistanmedia.com
ئیمەیلی تەشکیلاتی نهێنی:
Tashkilat.kdp92@gmail.com

www.kurdistanmedia.com
info@kurdistanmedia.com
www.kurdch.tv: Yahsat 1A @ 52.5° East MHz 12594
polarization: Vertical -27500 FEc : 2/3
Radiodk59@gmail.com

KURDISTAN
Publishing by Democratic Party of Iranian Kurdistan
NO:873 20 June 2024

خەڵاتی "کۆنفرانسی زانستیی بیر و بەرهەم و داهێنانی عەزیز گەردی" پێشکێش بە مامۆستا عەبدوڵڵا حەسەنزادە کرا

"کۆنفرانسی زانستیی بیر و بەرهەم و داهێنانی عەزیز گەردی" لە زانکۆی سەلاحەدینی هەولێر دەستی بە کارەکانی کرد. لە بڕگەکانی سەرەتای کاری ئەو کۆنفرانسەدا ڕێزنامەی زانکۆی سەلاحەدین لە هەولێر لەسۆنگەی خزمەتە ئەدەبییەکانی مامۆستا عەبدوڵڵا حەسەنزادە، کەسایەتیی سیاسی و ئەدەبیی ناسراوی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و تێکۆشەری دێرینی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران پێشکێش بە بەڕێزیان کرا.

بەیانیی ڕۆژی چوارشەممە، ١٦ی جۆزەردان لە دووهەمین ساڵیادی کۆچی دوایی مامۆستا عەزیز گەردی‌دا، "کۆنفرانسی زانستیی بیر و بەرهەم و داهێنانی عەزیز گەردی" لە سەنتەری ڕۆشنبیری و کۆمەڵایەتیی زانکۆی سەلاحەدین بە بەشداریی سەدان کەسایەتیی ئاکادیمی، سیاسی، نووسەر، ڕووناکبیر و ڕۆژنامەنووس دەستی بە کارەکانی کرد. لەم کۆنفرانسەدا کە بۆ ماوەی دوو ڕۆژ بەردەوام دەبێت، لەو ٣٤ توێژینەوەیەی بە لیژنەی بەڕێوەبەریی کۆنفرانس گەیشتبوو، لە ٦ پانێلدا ١٨ توێژینەوە لەسەر لایەنە جۆراوجۆرەکانی بەرهەم و ژیانی ئەدەبیی مامۆستا عەزیز گەردی پێشکێش دەکرێت.

کۆنفرانس بە سروودی نەتەوەیی "ئەی ڕەقیب" دەستی پێ کرد. لە بڕگەکانی سەرەتای کۆنفرانسدا د. مزگین چالی وتاری دەستەی کارگێڕیی کۆنفرانسی پێشکێش کرد و دواتر ئۆمێد خۆشناو، پارێزگاری هەولێر لە وتارێکی کورتدا خزمەتە زۆر و پڕبایەخە ئەدەبییەکانی د. عەزیز گەردی بە مێژووی وێژەی کوردیی بەرز نرخاند. پاش پێشاندانی کورتەفیلمێکی دێکیۆمێنتاری لەسەر ژیان و بەرهەمەکانی عەزیز گەردی، کۆردۆ گەردی، برای د. عەزیز گەردی پەیامی پێزانینی بنەماڵەی گەردی سەبارەت بە بەڕێوەچوونی ئەو کۆنفرانسەی خوێندەوە.

لە بڕگەیەکی دیکەی کارەکانی دەسپێکی کۆنفرانسدا خەڵاتی ڕێزلێنانی کۆنفرانسی عەزیز گەردی پێشکێش بە مامۆستا عەبدوڵڵا حەسەنزادە، مامۆستا عەزیزی مەلای ڕەش، مامۆستا ئازاد بەرزنجی و د. فازیل عومەر کرا کە هەرکام لەو کەسایەتییانە دەیان ساڵ بە نووسین و وەرگێڕان خزمەتی ئەدەبی کوردییان کردوە و خەرمانێک کتێب و بەرهەمی بەپێزیاب پێشکێش بە ئەدەبیاتی نەتەوەی کورد کردوە. بەڕێز مامۆستا عەبدوڵڵا حەسەنزادە ڕێزنامەی تایبەتیی زانکۆی سەلاحەدینی لەدەست ئۆمید خۆشناو، پارێزگاری هەولێر وەرگرت.

لە ماوەی دوو ڕۆژ کاری کۆنفرانسدا ١٨ توێژینەوە لەسەر دنیابینیی و ڕەهەندە جۆراوجۆرەکانی ژیانی زانستی و ئەدەبی و تاوتوێی بەرهەمەکانی د. عەزیز گەردی دەکرێ و پەردە لەسەر پەیکەرەی بەڕێزیان لە کۆلێژی زمان لا دەدرێت، هەروەها پێشانگایەکی کتێب تایبەت بە بەرهەمەکانی د. عەزیز گەردی لە ماوەی دوو ڕۆژ کاری کۆنفرانسدا ئاوەڵایە.

د. عەزیز ئەحمەد عەبدوڵڵا، ناسراو بە عەزیز گەردی، نووسەر، زماننناس و وەرگێڕی دیار و پڕکاری کورد ساڵی ١٣٢٧ی هەتاوی (١٩٤٨ی زایینی) لە ناحییەی بەحرکە لە هەولێر لەدایک بوو و ڕۆژی ١٦ی جۆزەردانی ساڵی ١٤٠١ی هەتاوی دوای پێنج ڕۆژ مانەوە لە نەخۆشخانە کۆچی داویی کرد. دوکتور محەممەد ئەحمەد مەنتک، سەرۆکی لیژنەی ئامادەکاریی کۆنفرانسی "بیر و بەرهەم و داهێنانی عەزیز گەردی" لەم کۆنفرانسەدا ڕایگەیاند کە لە د. عەزیز گەردی پتر لە ٢٠٠ کتێبی چاپکراو بۆ نەتەوەکەی بە میرات ماوەتەوە.

شایانی باسە هەیئەتێکی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەو کۆنفرانسەدا بەشدار بوون و کاک محەممەدساڵح قادری، بەرپرسی پێوەندییەکانی حیزب لە هەولێر چەپکەگوڵی پیرۆزبایی و پێزانینی ناوەندی بەڕێوەبەریی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانی بەو بۆنەیەوە پێشکێش بە مامۆستا عەبدوڵڵا حەسەنزادە کرد.

لە شاری پاوە بڕوانامەی فێربوونی ڕێنووسی کوردی بە ٤٠ فێرخواز بەخشرا

لاوان و بە ساڵاچووانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە پەرۆشەوە هەوڵی فێربوونی ڕێنووس و ڕێزمانی زمانی دایک دەدەن، لە درێژەی چالاکییەکاندا لە پاوەی هەورامانی ڕێوڕەسمێکی تایبەت بە پێدانی بڕوانامەی فێربوونی ڕێنووس و ڕێزمانی کوردی بەڕێوە چوو.

ڕێوڕەسمەکە بە بۆنەی کۆتاییهاتنی خولێکی فێرکردنی نووسین و خوێندنەوەی کوردی بەڕێوە چوو کە تێیدا ٤٠ فێرخواز بەشدار بوون و مامۆستایەکی خۆبەخش وانەی زمانی دایکیی پێ گوتوونەتەوە و بڕوانامەی بە شکۆی فێربوونی زمانی دایکی پێ بەخشین. لەبارەی خولەکەوە سروە موڕادی، مامۆستای خۆبەخش دەڵێ: خۆشحاڵم لێرە لە خزمەتی ٤٠ خاتوونی سەربەرزی شاری پاوەم بۆ پێشکەشکردنی بڕوانامەی زمانی دایک بە هەردوو شێوەزاری سۆرانی هەورامی.

لە چەند ساڵی ڕابردوودا چالاکانی کۆمەڵگەی مەدەنیی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە هەموو شار و ناوچەکان بە شێوەی جۆراجۆر هەوڵیان داوە پەرە بە زمان و فەرهەنگی کوردی بدەن، یەکێک لەو چالاکییانەش دامەزراندنی ڕێکخراوەیلی فێرکردنی ڕێنووس و ڕێزمانی کوردییە کە مامۆستایانی کوردیزان بە خۆبەخشی ئەرکی وانە گوتنەوەکەی بەڕێوە دەبەن و ڕێکخراوەکانی دیکەی کۆمەڵگەی مەدەنیش پشتگیرییان دەکەن

دکتۆر بورهان وەڵەدبەگی، چالاکی مەدەنی دەڵێ: ئێمە لە کۆمەڵگەی مەدەنی ناوچەی هەورامان چاپکراوێکمان هەیە و لە سەری نووسراوە دەبێت هەم دەوڵەت و هەم دەسەڵات و هەم خەڵک، پارێزگاریی فەرهەنگ بکەن بە تایبەت پارێزگاریی زمانی دایک بکەن.

لەو ساڵانەدا ژمارەیەکی بەرچاوی کچان و کوڕان، لاوان و تەنانەت کەسانی بەساڵداچووش بۆ فێربوونی نووسین و خوێندنەوەی زمانی دایک لەو خولە فێرکارییانەدا بەشدار بوون و شانازی بە وەرگرتنی بڕوانامەکانیان دەکەن.

نیان حسێنی فێرخواز دەڵێ: بەخۆشحاڵییەوە وەک کچە کوردێک لەم خولەدا بەشدار بووم و بڕوانامەکەشم بەدەستهێنا کە تایبەتە بە ڕێنووس و خوێندنی زمانی کوردییە.

لە کۆماری ئیسلامیی ئێراندا زمانی فەرمیی خوێندن بۆ هەموو گەلانی ئەو وڵاتە تەنیا زمانی فارسییە، خوێندن بە زمانی کوردی و زمانەکانی دیکەی لەو وڵاتە بەفەرمی نەناسراوە و زۆر لە چالاکانی بواری زمان و وێژەی کوردی لەلایەن ناوەندە ئەمنییەتییەکانی کۆماری ئیسلامییەوە دەخرێنە ژێر گوشارەوە و پەروەندەی ئەمنییەتییان لەدژ وەڕێ دەخرێت. لە تازەترین پەروەندەسازی دژی چالاکانی مەدنیدا ژینا مودەڕیس گورجی ڕۆژنامەنووس و چالاکی مافی ژنان لەم دواییانەدا لەلایەن لەقی ١ی دادگای شۆڕشی سنە بە سەرۆکایەتی دادوەر کەرەمی بە تۆمەتی "پێکهێنانی دەستە و گرووپی نایاسایی بە مەبەستی ڕووخاندنی دەسەڵات" سزای ١٠ ساڵ بەندکران، بە تۆمەتی "هاوکاری لەگەڵ گرووپ و وڵاتە دژبەرەکان" سزای ١٠ ساڵ بەندکران و بە تۆمەتی "پڕوپاگەندە دژی نیزام" سزای ١ ساڵ بەندکران و سەرجەم ٢١ ساڵ زیندانی بە سەریدا سەپێندرا.

بەر لە ماڵاوایی

پرچی مێژوو ئایەتی خۆشەویستی

سەلیم حەقیقی

مرۆڤێکم کە بمپشکنی خاڵێک لە جەستەم نابینی برینی پێوە نەبێ، دەمارەکانی دەروونم پساون و جەرگم شەلاڵی خوێن و سییەکانم خوێن و گورچیلە و دڵم خوێن، هەر خوێن لە هەناوم مەییوە. ئەوەندە سنەم خوێناوییە ئەوەندەش مێژوو، میناى قەڵا لە دەوری تەرمی تەمەن دەسووڕێم و دیرۆک دەلاوێنمەوە هەتا گڕوو نەگرێ وەک مناڵی بێشکەی دڵم کاتێک دەگەڵ شیری دایکم خەمی نیشتمان دەچێژم و بە هەنیسکی ڕقی پیرۆز مەند دەبوو، ئەودەم ٥٩ گوڵە شلێرە سەریان هەڵقرتا، دڵی سیسی نیشتمان لایەلایەی بۆ هەزاران بنە شلێرە دەگوتەوە و ڕایدەژاندن، لاواندنەوەی لەبەر بێر و چیخی موژگانی پۆڕێک شیلان بە گوڵە بچووکە سپییەکانی بۆنێکی بەهاری دەدایە دەستی شەماڵ و ئەویش دەیبردە قەندیل و لەوێشەوە بەرەو سابلاغ و کۆڵان بە کۆڵانی کوردستان گەڕە لاوژەی پێ‌دەچڕی.

کاتێک لە نێوان دوو ئاوایی ملکی بیرم قوچاخ بە قۆپی و مێرگ و مێشە دەخوشیم دەگەیشتمە سەر گادەر، ئەوەندە مووسا دەبووم بە گۆچان شەتم دەکرد پێشم دەگرت و ڕامدەسپارد لە زەریای ویشک و سوێر لامەدە بە ژێر ئاخا، تاو بدە دەشتێک بکە پێخوست و لە کارێزی ئەوین سەرچۆپی بگرە و دۆی چەلەنگی چاوجوانی ناسکی شەنگ و دڵبەری شۆخ و دڵگر و ولێو شێوەشیرنی چەلەک بگرە دەست و سەمای هەڵپەرکێ بە چاوی دەزبڕ و خاپینۆک دادە ئەوانەی ڕۆژێک کوڕیان لە وێنەی تۆدا شک دەبرد و تێچێن و شۆفار و بەکرە هەناش و زیران و گوێ بەل دەکەوتنە گیانت هەتا بۆنی عەتری گوڵی سپی جندی خاڵخاسی ڕند و خرنگی ڕووپەری یەڤەن دڵگر و شیاو، بۆگەن بکەن.

تۆی ئەوەندە نازدار بە چاوی بەدکار بە سیلەی کۆن مێشکێکی گەنیو خەرفاو لەناو پاناوی دیوەخانێکی ڕازاوە بەڵام کوڵکن. ئەوەندەم حەز لێتە وەک مناڵ بە بێشکە وەک سێو بە زریان وەک گەڵا بە دار و وەک گوڵ بە گڵ و وەک بۆن بە هەناسەکانت! تۆ هەموو بیری مناڵیی منت زیندوو کردەوە کاتێک ڕوندکی کل ڕژاوت هاتە سەر گۆنا و مشتێک دڵی خوێناویت بە پۆڕێک شیلانی دەم کانی سەر ڕەوەزی چخووری سەوزەڵانی پڕ لە ئەوینی و حەز و مەیل و هۆگری پێشکەشی من کرد و منیش ئاوێتە بووم لە هەناوی حەقیقەتێکی شاراوەی تێڕامانی چلەکێشی ڕێبازێک و هاتمە سەر ئۆلی باوەڕ و لە خانەقای عەرشی قورشی تەختی ئاسمان دەم لە ناو دەم زکری ڕۆژە دژوار و ئاستەم و ئاز و سەخڵەت و چەتمان دەکرد کاتێک پیاڵەی سۆفی بە تەلیلەی ئاوی کەوسەری شەڕابی خەستی هەزار ساڵەی مێژوو دەهۆندەوە، ویستی کردگار هاتە دی و لە پەنا گۆڕستانی خوێناویی سینگت بارگەم داکوتا و بوومە خاوەن ماڵ! بەڵام چ هێلانەیەکی شێواو و پەشێو بوو، دڕک و زی ئەنگوستیان دەمژی، خەرتەل چڕنووکی دەخستە ناخی هەنیسکت و زێروو هەناسە و ئاواتی دەمژتی و هەرزەیەکی بژار لەسەر پشتت ڕەگی داکوتابوو.

نەستم لە پردی ئایشەخان بەجێ ماوە گۆمێکی مەند و مۆڵگەی هاوسێ، کە باران دەباری تەڕ تەڕ دەچۆڕاوە فرمێسکی چاوەکانم و دەڕژایە ئەو ڕووبارەی مەنزڵگەی تۆی دەهۆندەوە، پێیەکانم لە هەموو نیشتمان هەر وا دەڕۆن، ڕێ دەپێون دەچنەوە بن قەڵاغ و سەر قەڵەمە و سەربان و سەرگوێلکە و سەرجیخون و سەرکانی و سەرئاو و سەرما و سرسڕ دەبوونەوە شل شەکەت شێواو دەخزامە کورسیلە، ئەوەندە یادت دەکەم پڕ بە سییەکانم ناتوانم تاو و تین و پرزە بدەم، شەقێک لە بەختم دەدرێ هەڵدەدێرم بەڵام ئەمجارە نەگلیام، ئەوەندە پڕم لە مێژوو سینگم هەوری و هەموو خەفەت و خەمی نیشتمانی ڕاکێشاوە ئەوەندە قورسم لە تاسە و حەسرەت هەموو ئاخی گەل بۆکڕووزی هەڵقرچاوی سووتمانی ئاسمان هەڵدەگرم و جانتا و خێڵخانەم ڕکیش دەکەم هاوتەریب وێکڕا بەردەبێری شانت و قامەتی ڕاوەستاو و بیچمی ڕازاوەت چوست شادی دەزێنێ.

قوژبنی دیوەخان مزڵی دڵتەنگییەکانت بوو کاتێک باران دەباری وەک کوێران مژێکی تاری ئەنگوستەچاو ئادگاری منداڵیت دەشەوتاند و حەسرەتێکی نەزانی بێ ئاوەز گەوجی گەلحۆ پێکەنینی پەپوولەی لە ئاوێنەی دزێو و دێوەزمەی بیری نەشیاوی ناشیرن و ڕووزە دەدی. لە جێ پێت گوڵخونچەی شاری شنۆ ماچ دەکات، پیاسەکانت لەسەر پردی سوور و باغی گۆرانی سەوزەی کەسک و شین دەچڕێ ئەو کاتەی تووشی دێوێکی چاوچنۆکی بەدفەڕی مناڵ دەبییەوە و بەغوربەت ڕایدەژێنی دەیلاوێنییەوە ئەو بژارەی وەک فریزوو بینەقاقای گرتبووی هەتا بزەت ببێتە بوغز و گڕوو کلوو کلوو بباریتە سەر جەستەی چاوەکانت.

هەنووکە شیلان و شەو بەختێک سپی دەکەن، مێژوو دەزێ لەناو بزەی شاییی من و تۆ بەوێنەی شەوقی شەوارەی مانگی دێ دەڕژییە ئەشکەوتی ڕابردووم و پرچت دەهۆنمەوە کەزی دادێنم قفڵبەندی دەکەم لەناو بەندی دڵم.